

Kasvamise lugu

Eesti Vabaharidusliit

2019

Sisukord

1. Otsimise ja leidmise aeg (1860–1999)	5
1.1. Aja lugu: seltsiliikumisest vabahariduse taassünnini	6
1.2. Aja lugu: pöörased üheksakümnendad	9
1.3. Saaremaa kunstistuudio lugu: kunsti õpitakse südamega	17
1.4. Tarbekunstiseltsi CDE lugu: suvelaager keraamika, supi ja käbidega	21
1.5. Aino Arro lugu: naine, kes aitas unistusi ellu viia	24
1.6. Terje Puistaja lugu: seiklused sokuga	28
2. Tegude aeg (2000–2004)	31
2.1. Aja lugu: algusaastate entusiasmist uute väljakutseteni	32
2.2. Lüllemäe Rahvaõpistu lugu: käsitööarmastusest sündinud keskus	37
2.3. Tiina Jäägeri lugu: õppiv inimene on tervem, energilisem ja õnnelikum	42
2.4. Kadri Allikmäe lugu: muusika on keel, mis meid ühendab	46
2.5. Jaan Urveti lugu: õppides tolerantsi ja kuulamist	49
3. Europrojektide aeg (2005–2009)	52
3.1. Aja lugu: pea ees projektide maailma	53
3.2. Põltsamaa Kunstiseltsi lugu: kooli juurde viib imaginaarne bussipeatus	59
3.3. Tartu Rahvaülikooli lugu: rahvaülikool on nagu valuvaigistav vitamiin	64
3.4. Ivo Eesmaa lugu: õpitakse kogudes, kogedes ja kogemata	67
3.5. Viljandi Rahvakoolituse ühingu lugu: kuidas kapitalism rahvakoolitusse jõudis	71

4. Elukestva õppe aeg (2010–2014)	73
4.1. Aja lugu: õppimine tähendab enesesse investeerimist	74
4.2. Ontika koolituskeskuse lugu: viisakad ja õpihimulised virulased	79
4.3. MTÜ Think lugu: meil saavad õppida tõesti kõik	83
4.4. Ene Lukka-Jegikjani lugu: pärimuskultuur aitab enese ja maailmaga rahun elada	86
4.5. Helen Muru lugu: loomingulised fotokoolitajad ja kokkamine pimeduses	90
5. Ettevõtlike inimeste aeg (2015–2019)	93
5.1. Aja lugu: fookuses on uued oskused	94
5.2. Abja koolituskeskuse lugu: mulkidele meeldivad praktilised koolitused	99
5.3. Reet Valgmaa lugu: südamega vabahariduse juures	103
5.4. Haapsalu Rahvaülikooli lugu: pika ajalooga kool mere ääres	106
5.5. Peeter Vihalemma lugu: demokraatia alus on arutlemine	110
5.6. Jelen Rootamm-Valteri lugu: suusariietes suhtekoolitaja	113
LISA 1: Eesti Vabaharidusliidu olulisemad projektid	116
LISA 2: Eesti Vabaharidusliidu liikmed	120

Hea lugeja!

Eesti vabaharidusliit loodi 14. aprillil, mis on meie rahvakalendris ka künnipäev ja selleks ajaks pidid põllutööriistad kevadtöödeks korras olema.

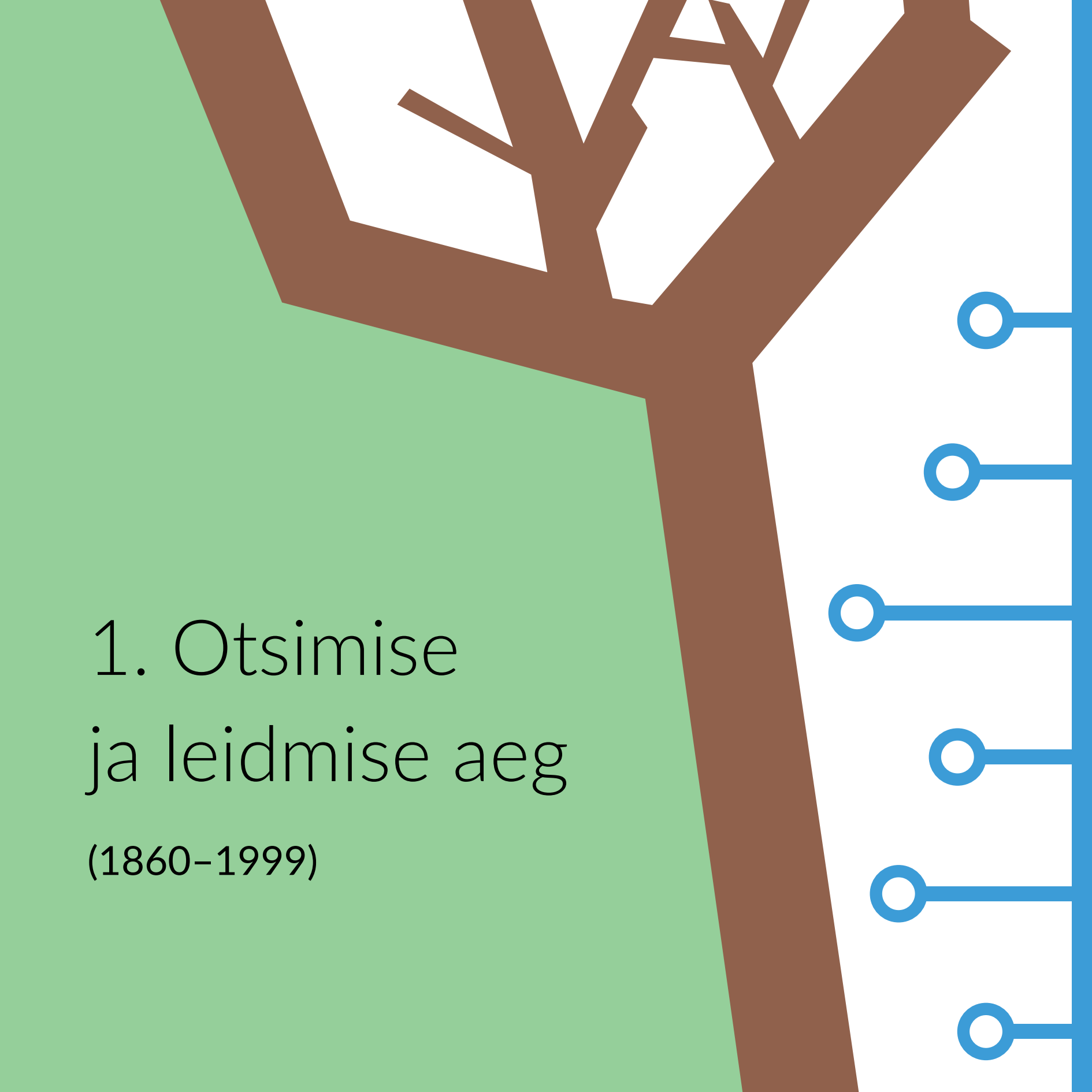
Nüüd, 25 aastat hiljem, võime veendunult väita, et põllutööriistad olid valmis ja kündmata vabahariduse põld ootel. Vabaharidusliit, mis sai alguse ideest hariduse ja kultuuri väärtustamise kaudu Eesti elu edendada, on kasvanud enam kui 60 liikmega organisatsiooniks ning hingab samas rütmis ühiskonnas toimuvate arengute ja muudatustega.

Raamat „Kasvamise lugu“ on ühe ilusa, põneva ja kireva teekonna kokkuvõte. Oleme raamatusse kogunud tähtsamad sündmused, kogemused ja emotsioonid ning meie liikmete lood, et innustada õppima ja arenema nii üksikisiku, organisatsiooni kui ka kogu ühiskonna tasandil.

Kutsume teid koos tagasi vaatama, meenutama rõõmsaid hetki ja tundma uhkust tehtu üle.

Täname kõiki, kellega koos oleme seda teed käinud ning kes on meie tegevust hüva nõu ja abiga toetanud.

Eesti Vabaharidusliit

A stylized graphic featuring a brown tree trunk and branches on the left, set against a light green background. On the right, a vertical blue line represents a timeline, with six white circles connected to it by horizontal blue lines. The text is positioned on the left side of the image.

1. Otsimise ja leidmise aeg (1860–1999)

1.1. Aja lugu: seltsiliikumisest vabahariduse taassünnini

Eestimaa elus ja edenemises on ammustest aegadest peale mänginud olulist rolli **rahvaalgatusest tekkinud seltsid ja ühingud**, mis aitasid maarahvas tekitada-säilitada huvi kultuuri ja hariduse vastu ajal, mil kooliharidus polnud veel kõigile kättesaadav ja enesestmõistetav inimõigus.

19. sajandil ajasid Eestimaad valitsenud võõrad peremehed koloniaalpoliitikat, pidades pärismaalasi rumalaks orjarahvaks, kes polegi tõeliseks haridus-kultuuriliseks arenguks suuteline. Just sel ajal said esimesteks valgusekandjateks külakoolid ja eesti-keelse kirjasõna loojad.

Häädemeeste näiteringi
viieliikmeline
tegelasgrupp aastast
1908 näidendiga
„Loreida“.
Fotokoopia, Pärnu
Muuseum.

Emakeelsete koolide kõrval tekkisid 1860. aastatel esimesed **kultuuriseltsid**.

Esimese laulupeo (1869) eel loodi laulukoores, laulu- ja näitemänguselts, mis asutasid isegi koores ja lasteasutusi.

Olulisel kohal olid **karskusseltsid**, mis lisaks vägijookide vastu võitlemisele pakkusid teatud mõttes vabahariduslikke tegevusi, et inimesi kõrtsist eemal hoida.

Seltskondlikud **organisatsioonid** asusid eesti-keelse koolihariduse eest võitlemise kõrval tegelema ka haridustööga. Kui 20. sajandil toetus nn vabahariduse edendamine saksa traditsioonile, siis 21. sajandil toetub see peamiselt Põhjamaade vabaharidustavadele.

1906. aastal moodustati **Eestimaa Rahvahariduse Selts**, et levitada rahva hulgas populaarteaduslikke tead-

mise. Kuigi 612 liikmega selts lagunes sisemiste vastuolude tõttu, kasvas sellest välja mõte asutada **Tallinna Rahvaülikool** (1917).

Haridusseltsid korraldasid tuhandeid loenguid üldharivatel ja populaarteaduslikel teemadel, millest said osa sajad tuhanded inimesed, nii maal kui linnas.

Kogu see võrgustik hävitati 1940.–1941. aastal.

Nõukogude ajal jätkasid paljud isetegevusringid, rahvaülikoolid ja huviklubid oma tegevust, aga olid samas nõukoguliku ideoloogia levitamise teenistuses. Seetõttu ei kasvanud nõukogudeaegne kultuurharidustöö taasiseseisvunud Eestis üle vabaharidusliikumiseks, kuigi paljud kultuuritöötajad osalesid aktiivselt vabahariduse uuestisünnis.

Pärnu-Jaagupi Hariduse Seltsi juhatus. Keskel ees A. Laur. Fotokoopia, Pärnu Muuseum.

Parasmaa, Vee ja Koonga kooride ühendkoor eelkontserdil enne Pärnumaa laulupidu 1929. aastal. Fotokoopia, Pärnu Muuseum.

1917

Loodi Tallinna Rahvaülikool. Kool sai kiiresti populaarseks ja esimesel aastal osales selle loengutel üle 600 kuulaja. Rahvaülikool tegutses 11 alal, pakkudes kursusi keeleõppest loodusteaduste ja rahvamajanduse õpetamiseni. 1923. aastal alustas kool rahvahariduslikku tegevust üle Eesti: lektorid andsid 19 paigas 445 loengut. Need loengusarjad tähistasid ülemaalist vabaharidustöö organiseerimise algust.

Iseseisvusaja lõpul tegutses Eestis umbes 2000 (vaba)haridusliku suunitlusega seltsi, maa- ja linnarahvaülikooli ning õpiringi.

1924–1940

Aktiivsem osa seltsidest kuulus 1924–1940 tegutsenud Eesti Haridusliitu, mis oli haridusministeeriumi kõrval olulisim vabaharidusliku mõtteviisi levitaja ning liikmesorganisatsioonide töö koordineerija.

Haridusliit tegeles:

- vabahariduse levitamisega;
- kursuste ja loengute korraldamisega;
- liitu kuuluvate seltside juhendajate koolitamisega;
- raamatukogunduse, õpiringide, rahvaülikoolide ja näiteseltside arendamisega;
- rahvamajade võrgu väljakujundamisega;
- õppevahendite, teatridekoratsioonide jt materiaalsete vahendite muretsemisega.

Osa grupi „Noorus“ seltsi liikmeid seismas seltsi hoone ees 12. mail 1935. Postkaart, Pärnu Muuseum.

Karskusseltsi Valgus orkester ja seltsi liikmed. Orkestri asutaja Andrei Potsepp. XX sajandi algus. Fotokoopia, Pärnu Muuseum.

1.2. Aja lugu: pööraised üheksakümneendad

UUED VÕIMALUSED

Vabaharidus sai uue alguse Eestis aastatel 1991-1992, aastatel, mil haridustöötajad ja entusiastid hakkasid sõjajärelsele traditsioonile ja Põhjamaade rahvaülikoolide eeskujule tuginedes omaalgatuslikku ühist eneseharimist taaskäivitama.

Aeg oli küps, sest taasiseseisvunud riigis haarati põnevuse ja õppimisjanuga uute ideede järele igas eluvaldkonnas. Rahvas tärkas iseteadvus ning soov uut ja paremat moodi elada.

Eestis sündis hulgaliselt seltse. Kolmanda sektori hääle võimendamiseks ühiskonnas tehti seltside vahel tihedat koostööd ja võeti ette kaasahaaravaid ühisprojekte.

Muutuste järele janunes ka haridussüsteem, kus nii lapsed kui ka täiskasvanuid oli seni õpetatud põhimõttel „õpetaja räägib, õpilased kuulavad vaikselt“. Õppimist peeti eeskätt koolilaste ja tudengite teemaks ning täiskasvanuid koolitati vaid tööalaste teadmiste ja oskuste täiendamiseks.

Avanenud riigipiiride tagant jõudis tasapisi Eestisse arusaamine, et õppida võib ka teistmoodi – iseenda huvi ja rõõmu pärast. Põhjamaade Rahvaakadeemias õppinud kultuuri- ja haridustöötajad soovisid Eestiski luua liikumise, mis ühendaks vaba mõtlemise ja hariduse ideid.

1993. aasta lõpuks tegutses Eestis vähemalt 30 vabaharidusõppekeskust, millest kaks kolmandikku olid asutatud samal aastal. Täiskasvanute vabahariduskoolituse funktsioone võtsid lisaks formaalhariduse andmisele endale ka mitmed põhi- ja keskkoolid ning raamatukogud.

Väikesed koolituskeskused vajasisid riigiga suhtlemiseks abi, puudus oli rahalistest vahenditest ning koolitajate koolitustest.

1993. aastal võeti vastu „**Täiskasvanute koolituse seadus**“, mis sätestas iga kodaniku õiguse pidevaks enesetäiendamiseks kogu eluea vältel, aga ka riigi, omavalitsuste ja tööandjate kohustused täiskasvanute koolituse koordineerimisel ning elluviimisel.

Seadusele järgnes täiskasvanute riigieelarvelise koolituse finantseerimise määrus. See andis omakorda vabahariduslikele koolituskeskustele võimaluse taotleda riigi rahastust.

1993

- 1993 võeti vastu Eesti täiskasvanute koolituse seadus.

1994

- 7.–8. jaanuaril 1994 toimus I Vabahariduse Konverents.
- 14. aprillil 1994 loodi Eesti Vabaharidusliit (EVHL).
- 1994 valmis täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm.

1995

- 1995 hakkasid vabahariduslikud koolituskeskused saama riiklikku toetust.
- 1995. aasta septembris toimus Baltimaade vabahariduse konverents Laulasmaal, teemaks täiskasvanuharidus ja Baltimaade koostöö. Eesti, Läti ja Leedu katusorganisatsioonid sõlmisid koostööleppe.

Eesti Vabaharidusliit (EVHL) sündis II Vabahariduse Kongressil, mis toimus künnipäeval, 14. aprillil 1994.

Selles olukorras kutsusid **Mikk Sarve** eestvedamisel loodud Eesti Vabahariduse Õpetajate Selts ja Avatud Hariduse Liit, mida juhtis **Peeter Vihalemm**, 7.–8. jaanuaril 1994 Rahvusraamatukogus kokku **I Vabahariduse Konverentsi**. Konverentsil otsustati taasluua Eesti Haridusliit, mis aastaid tagasi oli Eesti hariduselus uute tuulte vallapäästjaks ja ideede lennutajaks. Nii konverentsi korraldamise idee kui ka haridusliidu taasasutamise üheks peamiseks autoriks oli Mikk Sarv.

Vabaharidusliidu esimeheks sai Mikk Sarv, aseesimeheks Peeter Vihalemm ja peasekretäriks **Tiina Jääger**.

EVHLi PÕHIKIRJAS FIKSEERITI KAKS SUUREMAT EESMÄRKI:

- rahvahariduslike taotluste toetamine ja rahvuskultuuri traditsiooni säilitamine oma liikmete tegevuse kaudu;
- oma liikmete mõttejõu ja mõjuvõimu ühendamine vabahariduslike ideede kaitsmiseks, toetamiseks, võimendamiseks ja levitamiseks.

ELAGU ÕPPIMINE!

Algusaastatel pani liit rõhku vabahariduslike ideede levitamisele, sest vabaharidus ja elukestev õpe olid Eestis uued mõisted.

Püüeldi õppijakesksuse, õpetaja-õppija dialoogi ning inimeste sotsiaalsete oskuste arendamiseks soodsama pinnase loomise poole.

Keskenduti iseõppimisele, õpetati oma liikmeid õppepäevi korraldama, projekte kirjutama, seltsi

1997

- 1997 lülituti Balti-Põhjamaade koostöövõrgustikku (Nordic-Baltic Network), osaledes vabahariduslike katusorganisatsioonide esimeeste ja peasekretäride iga-aastastel kogunemistel.
- 1997–1999 toimus Eesti-Rootsi ühisprojekt – esimene vabahariduse õpetajate koolitus, kus osalesid Eesti Vabaharidusliit, Viljandi Kultuurikolledž ja Hola Rahvakõrgkool Rootsist.

1998

- 3.–6. detsembrini 1998 toimus Tartus Balti, Põhjamaade ja Loode-Venemaa koostöökonverents.
- 1998. a jaanuaris alustas tegevust EVHLi kirjastus.

1999

- 1999 astus EVHL Euroopa Täiskasvanuhariduse Assotsiatsiooni (EAEA) liikmeks.
- 1999 novembris alustas EVHL Socrates programmi raames oma esimese Euroopa projektiga „Examen Europeum“.

Mikk Sarv (ees vasakul) ja Peeter Vihalemm (ees paremal) koos Rootsi kolleegidega II Vabahariduse Kongressi eelõhtul nõu pidamas.

raamatupidamist korraldama jne. Populaarsed olid ka juhtimise ja psühholoogia kursused.

1994. aastal alustas ETKA Andras täiskasvanuhariduse programmi väljatöötamist, mille vabaharidust puudutava osa loomine usaldati EVHLile.

Selle töö tulemusel sündis **täiskasvanute vabahariduse rahvuslik programm**, milles kiiret lahendamist vajavate probleemidena toodi välja:

1. hädapärase õppekirjanduse väljaandmine;
2. õppetoetuste ja -laenude väljastamise süsteemi loomine;
3. esimeste rahvaõpistute loomine, üld- ja huvialakoolidega integreerumine;
4. vabaharidustegevuse korraldajate ja õpetajate koolitamine;
5. vabahariduse tutvustamine ja propageerimine.

Eesmärkide saavutamiseks plaaniti käivitada õpiringide ja kursuste süsteem ning asutada rahvaõpistud.

1995. aastaks kuulus Eesti Vabaharidusliitu juba 54 liiget ja toetajaliiget – peamiselt kultuuri- ja hariduseltsid ning koolituskeskused. Tegijad olid täis entusiasmi ja kavandasid suuri plaane.

Koolitussüsteemi arengus oli oluline eeskätt õppekeskuste rajamine. Keskuse juhatajal ja õpetajal oli võimalus saada teatud minimaalse koolitusmahu täitmise eest palgatoetust. Tegu oli väikeste, kuid siiski oluliste summadega, mis kinnitasid, et Eesti Vabaharidusliitu oli riiklikul tasandil märgatud.

EESKUJU JA INSPIRATSIOON PÕHJAMAADEST

Kuidas see vabaharidus siis ikkagi täpselt käib? Kuidas seda teistes riikides tehakse?

Nendele küsimustele käisid Eesti koolituskeskuste juhid, õpetajad ja kultuuritöötajaid vastuseid otsimas Põhjamaades, kus vabahariduse süsteem oli

“Kui sa ei tea, mis on su eesmärk, pole su tegemistel mõtet.”

Õpetaja Simon
Põhjamaade
Rahvaakadeemiast.

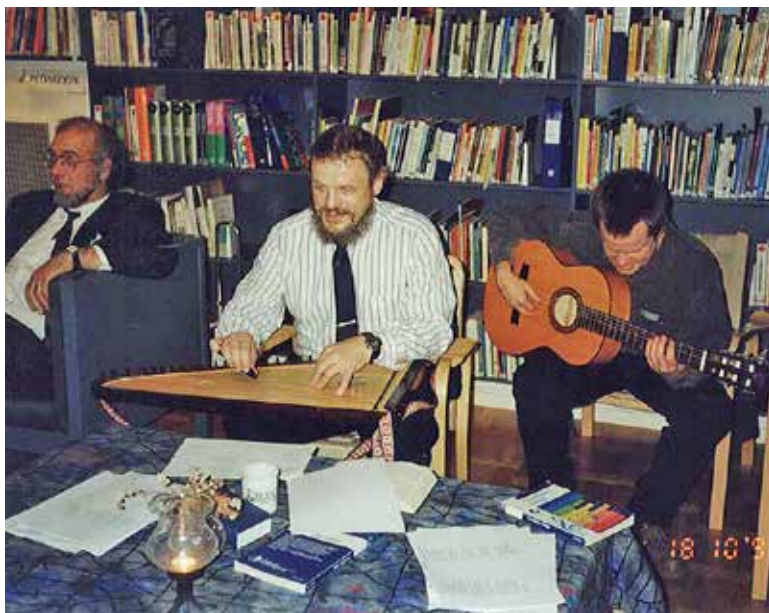
Algusaastate üks esimestest volikogudest: üleval vasakult Maire Breede, Reet Valgmaa, Juta Jõgi, Maire Sander ja Anne Velt. All vasakult Tiina Jääger, Jaan Urvet ja Ivo Eesmaa.

EVHLi esimene Euroopa koostööprojekt väljaspool Balti- ja Põhjamaid oli Examen Europaeum (1999–2002). Pildil Eesti projektimeeskond: Reet Valgmaa, Eha-Ivi Korkus ja Maire Sander.

Projektitöö nõuab palju aruandlust: Examen Europaeumi aruannet koostab projektijuht Austriast.

Ain Sarv Balti- ja Põhjamaade koolitajate ühisseminaril Põhjamaade Rahvaakadeemias 1997.

aastakümnetega väga populaarseks muutunud ja saanud täiskasvanuhariduse loomulikuks osaks.

Põhjamaade Ministrite Nõukogu otsusega algas 1993. aastal Põhjamaade ja Balti riikide täiskasvanuhariduse valdkonna esindajate ametlik koostöö. Meie inimesed said kursustel või stipendiaatidena õppides oma silmaga Rootsi, Soome, Taani ja Norra rahvaülikoolides näha ja kogeda, kuidas täiskasvanud õpivad mitte ainult töiste vajaduste pärast, vaid enese rõõmuks ja arendamiseks.

Kõige soojemad suhted kujunesid eestlastel Göteborgis asuva **Põhjamaade Rahvaakadeemiaga**, millest sai nii Põhja- kui ka Baltimaade täiskasvanukoolitajate, mittetulundusühingute juhtide ja omavalitsuste töötajate oluline kohtumispai.

Eestlased said enesetäiendamiseks taotleda kolme-kuulisi stipendiume ning võimalusi osaleda koolitustel, seminaridel, konverentsidel ja Põhjamaade täiskasvanukoolitajate võrgustike üritustel.

Detsembris 1994 toimus Põhjamaade Rahvaakadeemias esimene talveakadeemia. Kuue nädala jooksul õpiti teiste kogemustest ja avastati ka endas uusi tahke, näiteks luuletamine. Inspiratsioon tekkis **Steven Persinsky** juhtimisel toimunud *workshop*'ist teemal „Inimlikud väärtused“.

Baltimaade täiskasvanukoolitajatele mõeldud 1992–1994 toimunud Göteborgi nn suve- ja talveakadeemiatest kasvas välja mitmeaastane tsükkel. Kolmel kursusel õppis 70 Eesti inimest, lisaks osalejad Leedust, Lätist ja Loode-Venemaalt.

Põhjamaade Rahvaakadeemia talveakadeemia esimene Eesti grupp.

Vabahariduse õpetajate esimese grupi lõupiknik 1998. aastal.

Vabahariduse õpetajad praktikareisil Rootsis 1998.

Karepa suvekoolis toimusid osalejate spontaansed etteasted.

Kui algul toimisid suhted aitaja-aidatava tasandil, siis hiljem kujunes koostöö juba võrdsete partnerite vahel. Saadud teadmisi hakati jagama oma liikmesorganisatsioonidele.

KURSUSED JA SUVEKOOLID

Ühise õppimise ja kogemuste jagamise vajadust mõistes hakati suvekoole korraldama ka Eestis.

1997. aasta suvel käivitus Eesti-Rootsi ühisprojektina **esimene vabahariduse õpetajate koolitus**. Õppetöö toimus Viljandi Kultuurikolledžis ja praktilal käidi Rootsi rahvaülikoolides. Kursuste vastu tunti suurt huvi ja õppida soovijaid oli rohkem, kui vastu võtta suudeti.

1995 toimus esimene suvekool Karepal.

Suvekoolide mõte oli kokku saada, üksteiselt õppida ja kogemusi jagada. Esimeses suvekoolis oli osalejaid

Suvekoolide mõtteks oli üksteiselt õppida, kogemusi jagada ja loovust arendada.

Juhtumised elust enesest: Taani demokraatia õppetund bussiga

Põhjamaade rahvaakadeemias õppinud **Aino Arro** meenutab, kuidas akadeemia juhataja **Arne Carlsen** tegi ükskord kursusel osalejatele teatavaks, et minnakse tutvuma teiste riikide koolituskeskustega. Carlsen palus baltlastel otsustada, kas kahenädalasele reisile tuleks minna suure bussiga, kus igaüks saab istmel üksi istuda, või väikese bussiga, kus istuda tuleb kahekaupa, aga sõiduki tagaosas tohib suitsetada.

Klassis tõusis uskumatu möll: pooled leidsid, et suitsetamise võimalusega buss on väga hea, teised pidasid seda absurdiks. Aino küsis Arnelt, kas ta on lolliks läinud – mida siin üldse arutada on? Arne aga väitis, et on vaja jõuda konsensusele.

Tuline vaidlus kestis mitu tundi ja lõpuks võitsid suure bussi pooldajad. Siis tuli Arne tagasi, kiitis rahvast hea otsuse eest ja teatas, et tegelikult on buss juba ammu tellitud. Kui hämmeldunud kursuselased mehelt pärisid, miks ta neil siis nii pikalt vaielda lasi, ütles Arne: „See ongi demokraatia: juht teab, mis on õige ja mida tuleb teha, aga seltskond peab iseseisvalt samale tulemusele jõudma.“

Karula suvekoolis kuulatakse Aleksei Turovski loengut loodusest.

oodatust tunduvalt rohkem – 120 – ja kuna puudus kogemus sellise ürituse korraldamiseks, kulus **Inge Oja-kääru** ja Tiina Jäägeri aeg osalejatele suurte lastelaagri supipottidega kohvi serveerides. Korralduskomitee sai ürituste läbiviimiseks kuhjaga häid kogemusi ja mõtteid.

1999. aastal muutus koolituslubade taotlemise kord: kõik koolituskeskused, mille õppekavade pikkus ületas 120 tundi või/ja kes soovisid riigieelarvelist toetust, pidid taotlema Haridusministeeriumist koolitusloa. See tekitas alguses võrgustikus segadust ja vastasseisu, kuid hiljem laabus kõik.

1.3. Saaremaa kunstistuudio lugu: kunsti õpitakse südamega

Kui Saaremaa kunstistuudio õpilased tundi saabuvad, tuleb neil kõigepealt astuda galeriisse, kus igal kuul seatakse üles uus näitus.

„Inimesed jõuavad tänavalt oma argiaskelduste keskelt tulles teise maailma, professionaalse kunsti keskele, mis aitab neil end maha laadida ja loovuse lainele ümber lülituda,“ ütleb kunstistuudio looja ja eestvedaja **Anne Tootmaa**.

Professionaalsete kunstnike ühendus haldab loomekeskust ja kunstigaleriid ning pakub kunstikoolitusi täiskasvanutele, noortele ja lastele erakoolis Anne.

Saaremaa Kunstistuudio uuenenud maja särab Lossi tänaval vahemerelikus sinivalges koloriidis.

„Kunst on suurepärane inimeste harimise meetod, seepärast eksponeerime siin iga kuu uue näituse. Vahel on imestatud, kas meie õpilased midagi galeriis ära ei lõhu, aga 20 aasta jooksul pole seda kordagi juhtunud,” lisab Anne.

UNISTUS TÄITUS 25 AASTAT HILJEM

2018. aasta sügisel oli kunstistuudio õpilastel oma Lossi tänaval asuva keskuse ruumides uudistamist eriti palju, sest suvel sai valmis maja põhjalik uuenduskuur. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt (EAS) saadud toetusrahade eest vahetati katus ning ehitati välja uued õppe-, stuudio- ja tööruumid. Loomemajanduse taristu ja tehnoloogilise võimekuse arendamist toetati Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest.

Anne ja teiste kunstistuudioliste jaoks oli see ammuse unistuse täitumine, sest Põhjamaade loomekeskusest unistati juba veerandsada aastat tagasi.

Saaremaa kunstistuudio loodi 1992. aastal sooviga ühendada professionaalseid kunstnikke ja pakkuda laiapõhjalist kunstiharidust.

Esimesed kolm aastat tegutseti Tallinna tänaval asunud kasarmuhoonete kompleksis, mis Vene sõjaväelt Kuressaare linna omandisse taotleti (praegu asub seal Grand Rose spaa). Lisaks kunstihariduse pakkumisele tegutsesid majas galerii ja suvekohvik ning peeti oma aja kohta uuenduslikke ja kultuurielule vunki andvaid Öseli Kunstipäevi. Talvel oli avatud liuväli.

Stuudio pidas kasarmusse rahvusvahelise kunsti-keskuse loomise plaani. Loomeateljeedes oleksid

kunstnike kõrval töötanud ka muusikud ja kirjanikud, majasse plaaniti näitusesaali, õpperuume ja kunsti-restorani.

Hoonet vaatamas käinud UNESCO esindus eesotsas **Doris Karevaga** oli valmis algatust toetama. Paraku selgus, et aeg polnud idee jaoks veel küps ja nõukaaegse hoone vananenud infrastruktuur ei võimaldanud plaane teostada.

Pärast lühikest vahepeatust Rootsi tänaval kolis kunstistuudio 1998. aastal Lossi 5 majja, mille linn andis tasuta rendile kuni naabermajaga kestva kohtuvaidluse lahenemiseni.

Kui kohtuvaidlus 2006. aastal lõppes, tegid kunstistuudio eestvedajad julge sammu ja ostsid hoone ära. Maja kodustati mõnusalt loominguliseks ja sinna mahtusid

Anne oma unistuste kunstipesa uksele.

kenasti nii galerii kui ka paar aastat hiljem stuudio juurde loodud erakunstikool Anne.

Paraku hakkas kunstnikel oma töö- ja koolitusruumides peagi kitsas. Teise korruse ruumides puudus ka loomulik valgus, mis visuaalkunsti tegemisel vajalik on.

Kunstistuudio taotles toetust EASilt ning projekti „Saaremaa Kunstistuudio taristu arendamine“ toetatigi ligi 200 000 euroga, mille eest ehitati 2018. aasta suvel välja mitmeotstarbeliselt kasutatavaid ruume (144 ruutmeetrit): kunstnike tööruumid, stuudiod tööde eksponeerimiseks ja koolituste läbiviimiseks. Tänu uutele ruumidele saab kunstistuudio nüüd pakkuda mitmekülgset kunstiõpet ja galeriipinda koos tööruumide ja seadmete kasutamisevõimalusega.

LOOVUSE ERGUTAMIST VAJAVAD KÕIK

Oma tegevuse algusaastail keskendus stuudio lastele kunstihariduse andmisele, kuid 1995. aastast on endas kunstnikku avastama oodatud ka täiskasvanud. Koolitajatena tegutsevad stuudios valdavalt õpetaja kvalifikatsiooniga kunstnikud ning väiksemate lastega tegelevad koolide kunstiõpetajad.

Läbi aastate on erakunstikoolis õppinud sadu huvilisi ning kursusi on toimunud kõikvõimalikel teemadel, mis loovust ergutavad: maali- ja joonistamisõpetus, graafika, värviõpetus, kangakudumine, keraamika, disain, mood, ehted, mööbli restaureerimine, ruumikujundus, taaskasutus jne.

Inimestele meeldivad koolitused, mille tulemusena saab mingi praktilise asja koju viia. Pildil viltimise kursus.

Tekstiilikursus Saaremaa Kunstistuudios.

Anne arvates soovivad inimesed tänapäeval tavaliselt teha midagi praktilist ja kiiresti valmivat, mille samal päeval kursuselt koju kaasa viia saaks.

„Tulemuse saavutamiseks ei taheta väga oodata, aga kunsti saab õppida ainult südamega ja süvenedes,“ räägib Anne. „Samas ei kao inimeste huvi kunstihariduse vastu kuskile ja ma olen väga õnnelik, et see nii on.“

Kõige rohkem panustati saarlaste loovuse arendamisse aastatel 2008–2013, kui programmi „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“ raames koolitati viie aasta jooksul 3000 inimest. 68 kursusel anti kunstialaseid teadmisi ja oskusi erinevatele sihtrühmadele töötutest õpetajate ja hooldekodude töötajateni – kõigile, kelle töös loovust tarvis läheb.

Anne peab programmiperioodi ka iseenda jaoks heaks õppimise ajaks, sest majandushariduseta kunstnikuna sai ta projektkirjutamise ja pideva kalkuleerimise näol uued väärtuslikud oskused.

Masskoolituste paratamatuks kõrvalnähtuseks oli aga see, et pärast rahastamisperioodi lõppu osutus keeruliseks ilma rahata haridust saada harjunud inimesi taas tasulistele kursustele saada.

„Kunstitarbed on kallid ja tasu või toetuseta kunsti õpetada pole võimalik,“ teab Anne oma kogemustest.

„Samas said tookord koolitustel osalenud inimesed ehk loovuse arendamise maitse suhu ning on nüüd vaikselt tagasi tulnud meie teistele, tasulistele kursustele.“

KOOS ON LIHTSAM ASJU AJADA

Saaremaa kunstistuudio on Eesti Vabaharidusliidu asutajaliige – kuna suur osa stuudio tegevusest hõlmas koolituste ja ürituste läbiviimisi, peeti haridusorganisatsiooniga ühinemist loomulikuks.

„EVHLil olid minu mõtetega sarnased ideed ja ühiselt midagi ette võtta tundus väga põnev,“ meenutab Anne oma otsuse tagamaid. „Suuri projekte on kindlasti koos parem ette võtta kui üksinda oma asju ajada. Oleme koostööd teinud mitmete organisatsioonidega ning EVHL on alati meid igati toetanud.“

Anne tunnistab, et tal on kasu olnud EVHLi koolitustest: kui ta kirjutas EASile 2006. aastal esimese projekti stuudio keraamika- ja klaasisulatusahjude saamiseks, oli ta projektitöö nõuete ja reeglitega juba kursis.

„Olen tänulik nii EASi kui ka erinevate organisatsioonide toetuse eest ning kuna meie võimalused on nüüd tänu loomekeskuse uuendamisele veel paremad, loodame saada siia uut hingamist ja energiat,“ vaatab Anne rõõmsalt tulevikku.

1.4. Tarbekunstiseltsi CDE lugu: suvelaager keraamika, supi ja käbidega

Tarbekunstiseltsi CDE eelkäija on 1976. aastal **Silvia Hiibuse** poolt asutatud kunstihuviliste organisatsioon Tarbekunsti Rahvaülikooli „CDE kõigile“, kus tegeleti erinevate käsitööerialadega ning korraldati kunstiloenguid ja näitusi.

Viimase 13 aasta jooksul on tegeletud peamiselt portselanimaali, siidimaali ja keraamikaga, vähemal määral ka gobelääni, nahkehistöö ja klaasikunstiga. Aastate jooksul on organisatsiooni korraldatud käsitöö kursustel osalenud sajad inimesed, keda seob kuulumine sõpruskonda, elustiil ja vajadus loomingulise ühistegevuse järele.

Tarbekunstiseltsi CDE
pagariprouadeks
kehastunud
liikmed Tallinna
päeva tähistamisel
2008. Ettevõtmise
eestvedaja Erika
(ees paremal)
ja seltsiliikmed:
esimeses reas
vasakult Natalja ja
Helju, teises reas
vasakult Ljuda,
Sveta, Fira, Valve,
Evi, Irina ja Maret,
tagareas lipukandja
kõrval Velda, Kaja,
Küllike ja Lea.

MEENUTAVAD JUHATUSE LIIKMED

LEA TEEÄÄRE JA EELIN TIIDEMA:

„Meie seltsi esimene suvelaager toimus 2007. aasta juulikuus Surinal ning selle teemaks oli keraamika maapõletus.

Viimasel koosolekul enne väljasõitu oli peamiseks küsimuseks muidugi toit. Kuna tegemist oli meie liikme Evi suvekoduga, otsustati, et Evi teeb meile ise suppi, aga mitte purgisuppi. Arvestada tuli sellega, et Lea ei söö hernesuppi, Regina ei söö üldse suppi ja Natali sööb vaid rassolnikut.

Enne väljasõitu läksime Eviga poodi, minul eelmisel päeval koostatud nimekiri näpus. Evi võttis mult nimekirja, kägardas taskusse ja ütles, et nüüd ostame süüa...

Sõit oli ette valmistatud nii, et tutvume ka tee äärde jäävate ägedate majade ja kirikutega.

Reis algas ootuspäraselt ja kõik said paberil lühikokkuvõtte objektidest, mida kavatsesime külastada. Lisaks oli meil kogutud keskmise suurusega uurimistöö jagu materjali, mida asusime suure pühendumisega ette kandma.

Tegelikkus nägi välja nii:

Laitse lossi vaatasime seest ja väljast.

Riisipere, Kullamaa, Kirbla ja Lihula kirikuid vaatasime väljast.

Karuse kirikut vaatasime vaid seisva bussi aknast.

Karuse maalinna suunas vaatasime vaid sõitva bussi aknast.

Illuste mõisa poole isegi ei vaadanud.

Maapõletuseks vajalik auk on kaevatud ja käbidega täidetud.

Supp sai hea!

Oli juba õhtupoolik ning kostis arvamusi: „Kas me täna üldse kohale jõuame?“

Peale sisseelamist ja supisöömist hakkasime tegema ettevalmistusi keraamika maapõletuseks. Kõigepealt kaevasime augu. Meie kõige eakama seltsiliikme Lea hitiks sai lause: „Palun, kas te võtaksite mu mätta!“

Seejärel tulid mängu kotid käbidega, mida eelmisel nädalal korjamas olime käinud. Igaüks peitis käbide vahele oma kodus voolitud nõu. Tuld me küll kõige arhailisemal viisil põlema ei saanud, aga muu tegime nagu õpikus ette nähtud.

Ka tööd olid natuke teist nägu, kui need järgmisel päeval poolpõlenud käbide seest välja koukisime.“

Palun, kas te võtaksite mu mätta!

1.5. Aino Arro lugu: naine, kes aitas unistusi ellu viia

Aino Arro oli EVHL ühe asutaja, Eesti Vabahariduse Õpetajate Seltsi juhatuse liige ning Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse endine juhataja.

Aastakümneid kultuuritöötajate koolitustega tegelenud Aino Arro avastas vabahariduse tänu kursustele Rootsi rahvakõrgkoolides, kus koos mõttekaaslastega arutati võimalusi kodumaal samasuguse süsteemi loomisest.

Nüüd tõdeb Aino, et kuigi Eestis ei tekkinud täpselt samasuguseid rahvaülikoole nagu Põhjamaades, andsid need õppekäigud tõuke rajada vabahariduslikke õppeasutusi meile omasel moel.

MAAILMAPILTI AVARDAV REIS

Kui Östra Grevie rahvakõrgkooli juhataja **Yngve Persson** üheksakümnendate aastate algul haridusministeeriumi kaudu siinsete täiskasvanute koolitajate kontakte otsis, soovitati tal ühendust võtta Kultuuritöötajate Täienduskooliga, kus korraldati rahvamajade, raamatukogude ja muuseumide töötajate, ringijuhtide ja teiste kultuuritöötajate koolitamist.

Aino Arrole, kes tollal oli Kultuuritöötajate Täienduskooli direktor, tehti ettepanek Eesti-Rootsi ühisprojekti raames kursuste komplekteerimiseks, eelkoolituste

korraldamiseks ning gruppide Rootsi õppima saatmiseks.

Juhtgruppi kuulusid Yngve Persson Östra Grevie Rahvaõpistust, **Ilmo Saulepp** Eesti Hariduse Arenduskeskusest ja **Hans Hovenberg** Linköpingi Ülikooli Täiskasvanute Koolitajate Keskusest.

Kursused algasid neljanädalase ettevalmistusega Eestis. Seejärel viibiti kaks-kolm nädalat erinevates Rootsi rahvaõpistutes ning kirjutati lõputöö Linköpingi Ülikoolis.

Esimene kursus alustas 1992. aasta jaanuaris. Kokku osales viies õpperühmas 72 inimest, kes said diplomi, mis andis kvalifikatsiooni töötada Eestis rahvaõpistu õpetaja või juhendajana.

„Rootslastel oli tahe ja võimalus aidata ja meie inimesed olid suures vaimustuses piiride avanemisest, vabadusest ning võimalusest näha, kuidas põhjanaabrite juures elatakse ja täiskasvanuharidust antakse,“ meenutab Aino projekti algust.

ROOTSI SÜSTEEM KUI KELLAVÄRK

Aino otsustas lisaks korraldamisele ka ise kursuse läbida ning viibis 1992. aasta kevadel koos **Mikk** ja **Marju Sarvega** pikemalt Östra Grevie Rahvaõpistus selle juhi Yngve Perssoni töövarjana.

Sotsialismiajast tulnud inimestele avaldas Rootsi riigi rahastatud rahvaülikooli toimimine muljet: spetsiaalselt täiskasvanute koolitamiseks ehitatud kompleks oli tõeliselt uhke ja toimis nagu õlitatult.

Koolis õppisid tavakooli lõpetanud noored, kes polnud veel selgusele jõudnud, millega nad tegeleda tahaksid. Loomingulise kallakuga rahvakõrgkoolis said noored ennast avastada kunstiga tegeledes, teatrit tehes jne. Ööpäev ringi oli näiteks avatud savitöökoda: kui und polnud ja tahtmine tuli, võis kasvõi kell kaks öösel savi voolima minna.

Samas koolituskeskuses tegeleti ka töötutega, kes psühholoogilise nõustamise ning koolituste kaudu oma eneseteadvust ja -kindlust tõsta soovisid.

Oma organisatsioonis eelarve piires suhteliselt sõltumatult toimetama harjunud Ainot hämmastas Rootsi süsteemis tohutu aruandlus: iga liigutust tuli kooli juhatuses tõendada, isegi kontorisse uue seinakella ostmist. Samas oli võimalik korraliku põhjendamisega soetada näiteks uus ametiauto.

Uudiseks oli ka rahvakõrgkooli pedagoogide jutt elukestvast õppest. „Arvasin, et minul on oma amet selgeks õpitud ja sellega on nüüd kõik, aga seal öeldi, et tarvis oleks veel üks eriala omandada ja teine-kolmaski. Mina mõtlesin, et misjaoks küll?“ meenutab Aino oma üllatust.

Diplomi saamiseks tuli koguda kümme ainepunkti ja kirjutada lõputöö, mis viletsa võorkeeleskuse tõttu eestlastele üsna keeruliseks kujunes.

„Loengutes proovisid õppejõud meile asja käte-jalgadega selgeks teha, aga võõras keeles kirjutamine tuli väga raskelt. Mu lõputöö oli ilmselt nii sisult kui ka keeleliselt kohutav,“ suhtub Aino oma toonasesse töösse kriitiliselt.

Õhtuti pidasid Aino, Mikk ja Marju plaani, kuidas kodumaal täiskasvanuharidus taas au sisse tõsta: aastakümneid tagasi toimis Eestis rahvaharimise süsteem Haridusliidu eestvedamisel ju päris kenasti.

Arutati, kas meie jaoks võiks paremini sobida Taani suuresti usuorganisatsioonidega seotud vabameelne süsteem või Rootsi ja Norra mudelid, kus pandi rõhku ratsionaalsusele ja konkreetsetele erialastele koolitustele.

1993. aastal avanes Ainol võimalus õppida kuus nädalat ka Põhjamaade rahvaakadeemias Göteborgis

ning külastada selle käigus Taani, Norra ja Soome rahvakõrgkooli.

UNISTUSED SAAVAD TEOKS

Põhjamaade rahvakõrgkoolidega tutvumine inspireeris eestlasi nähtust eeskuju võtma.

Kui õigel ajal saavad kokku õiged inimesed, võivad sündida suured asjad. Nii asutasid Rootsi rahvakõrgkoolide kursustest osavõtnud 25. mail 1993 Eesti Vabahariduse Õpetajate Seltsi (EVÕS), mille eestvedajaks ja esimeseks esimeheks oli Mikk Sarv ning aseesimeheks Aino Arro. Seltsi asutajad seadsid eesmärgiks Eesti Haridusliidu taastamise.

6.–7. jaanuaril 1994 korraldas EVÕS Rahvusraamatukogus rahvusvahelise vabahariduskonverentsi, millega tähistati Jaan Tõnissoni 125. sünniaastapäeva ja 70 aasta möödumist Eesti Haridusliidu asutamisest.

Konverents oli tasemel: kaasa löid väliskülalised Rootsi, tervituskõne pidas peaminister **Mart Laar**. Aino aitas koos Kultuuritöötajate Täienduskooli meeskonnaga konverentsi korraldada ja rahaasju ajada.

Konverentsist osavõtjad otsustasid kokku kutsuda kongressi, et asutada Eesti Vabaharidusliit. Partneriks sai Avatud Hariduse Liit, mille eestvedaja **Peeter Viha-lemma** mõtted Mikk Sarve omadega haakusid.

13.–14. aprillil 1994 kogunesidki 33 mittetulundusühingu volitatud esindajad Tartusse, et asutada Eesti Vabaharidusliit kui Eesti Haridusliidu tegevuse jätkaja. Kongressi korraldas Vabahariduse Õpetajate Selts koostöös Avatud Hariduse Liiduga.

„Mikk ja Peeter olid visionäärid-eestvedajad-ideoloogid, mina lihtsalt toetasin neid, sest oskan praktilise tegutsejana teiste ideed tegevustesse tõlkida,“ ütleb Aino tagasihoidlikult.

Vabahariduse kongressi aitasid rahastada rootslased. Ainole anti vastutusriikas ülesanne sõita laevaga Rootsi ja raha ära tuua. Sõideti mitmekesi, „turvajatena“ kaasas kongressi ettevalmistava töögrupi liikmed **Tiina Jääger** ja **Ene Sahk**. Eestlastele korraldati pidulik lõunasöök ja anti üle sularaha – 1244 dollarit. Aino andis dokumendile allkirja, et on raha vastu võtnud ja kogu seltskond sõitis rahapakkidega koju tagasi.

To Folkbildningsrådet
Peter Engberg

RECEIPT

I hereby confirm that I have received
USD 1,244 to cover cost in connection
with Voluntary Education Congress
(further training of teachers)
1994-04-13--14 in Tartu,
Tallinn 1994-04-11

Aino Arro
Organizer

Rootsist saadud rahakviitung.

IDEAALID ON MUUTUNUD

Nüüd tõdeb Aino, et tol ajal eeskujuks võetud Põhjamaade rahvaülikoolide mudel Eestis sellisel kujul ei käivitunud.

Algul loodeti, et Eestis võiks koolitamine saada ka rahvamajade tegevuse osaks, kus peale kultuurisündmuste saaks korraldada ka õppusi ja ööbimisega kursusi. Elu näitas, et meie tingimustesse siiski ööbimisega variandid ei sobi ning rahvamajade töö on suunatud eelkõige kultuurisündmuste korraldamisele ja harrastustegevusele. Pikemaajaliselt ei juurdunud ka Taanist pärit õpiringide liikumine.

Aino meelest on 25 aastaga nii ühiskond kui ka toonased ideaalid märkimisväärselt teisenenud: algul tehti kõike vaimustusega ja ilma rahata, sest isolatsioonis elanud inimesed rõõmustasid vabaduse ja ootamatult avanenud võimaluste üle.

Täna sees materiaalses ja rahakeskses ühiskonnas peetakse tema arvates kõige tähtsamaks pigem projekti- kirjutamist oma tegemiste rahastamiseks. Inimesed ei soovi enam aega kulutada mingite õpiringide või arutamiste peale, milleks otsest vajadust ja praktilist väljundit pole.

Samas on toonased unistused siiski teostunud: Eestis toimib vabahariduslike koolituskeskuste võrgustik, mis on loodud meie endi ajaloole toetudes.

„Kui tookord poleks olnud aktiivseid rootslasi ja Rootsi riigi tahet, ärgitamaks meid tutvuma Põhjamaade rahvaõpistutega, oleks vabaharidusliku liikumise taastamiseni Eestis ilmselt natuke kauem aega kulunud,“ arwab Aino üheksakümnendatele tagasi vaadates. „Samas, tulemata see poleks jäänud, sest vabahariduse ideid tunti Eestis juba 20. sajandi alguses.“

1.6. Terje Puistaja lugu: seiklused sokuga

Terje Puistaja on folklorist, pärimusõpetaja, Eesti Rahva-pärimuse Kooli üks loojatest ning aktiivne eestvedaja.

Pärimuskoolis saavad nii suured kui ka väikesed tutvuda mineviku ja tänapäeva vaimse ning materiaalse pärandiga – kombestiku, laulude-tantsude, töövõtete ja mängudega.

Terje Puistaja
sanditamas
raadio Elmari
stuudios 2018.

Allolevas intervjuus meenutab Terje vabaharidustöö algusaegu ja toob välja olulisemad vaatenurgad oma töös.

Räägi mõni huvitav seiklus, mis sinuga vabahariduses töötamisel on juhtunud.

„Jõulusokk on tegelane, kellega läbi aastate on kõige rohkem lugusid seotud. Käid mööda ilma, sokk kaenlas ja ikka tuleb keegi kas bussijaamas, lennujaamas, kohvikus või mujal küsima, mis elukas ja milleks. Sokk paistab ju kaugele, üle peade – ega teda saa kotti panna, tal ju hing sees. Reeglina on küsijad võõramaalased, eestlased vaatavad eemalt, hoiavad ohutusse kaugusesse, on viisakad.

Võõramaalastele aga räägid, et sokk käib pusklemas, toob pererahvale õnne, lubad soku pead paitada, habet sügada, näitad, kuidas sokk neid sõrmedest saab nap-sata, seletad, et ta kogub jõuluks ande – ikka pähkleid ja õlut. Iga kord on lõbus olnud.

Sokku peab aga hoidma, muidu ta seltskondlik ei ole, kipub pusklema ja tembutama. Nii ta siis magab hotellides voodis ja kitsas bussis mõne lahke inimese süles (sellised kitsukesed on Tallinna lähiliinidel).

Mõnikord saab sokuga nalja ka. Lux Expressil on uhked ilusad pagasiruumid. Paned sinna kõik kohvrid ja kodinad ära ja siis annad hellalt soku, et see pandaks ettevaatlikult kottide, kohvrite kõrvale. Et ta viga ei saaks (tegemist on ju ikkagi etnograafilise esemega ja ese on püha). Bussijuhid muidugi vaatavad kahtlustavalt, aga reeglina ei vaidle – panevadki sokukese ilusti kõige peale või hellalt põrandale, nii kuidas ruumi on.

Kadripäeval hakkavad isegi lõngakerad lugusid rääkima. Õppepäev Rahvakultuuri Keskuses 2014.

Kord ühel reedel oli aga bussijuht, kes tõenäoliselt käitus nii, nagu peab, ja ütles, et ta ei saa seda (just „seda“, mitte sokku) vastu võtta, kuna nad ei tohi teravaid esemeid pagasiruumi panna (sokul on kaks pikka sarve). Jäin siis hangunult seisma, mõtlesin, et mis nüüd küll saab – Tallinnasse vaja kiiresti saada, jõulukursus kohe algamas. Bussijuht nägi mu kimbatust ja soovitas, et pangu ma talle mingi kott pähe. Sokk hakkas juba õhku ahmima ja mina hüüatasin, et kuidas ma panen sokule koti pähe. Peale väikest pausi öeldi midagi kiires arusaamatus keeles, see võis olla midagi taolist, et ah, andke ta siis siia, mis ma siin teiega ikka jaman. Ja sokk sai jälle oma turvalise koha, mina kaastundliku pilgu.

Kursus sai loetud ja tagasi Tartu sõidetud, aga järgmisel nädalal oli taas vaja Tallinnast Tartu poole sõita. Lähen

bussile, ikka 107 asja kukil ja sokk kaenlas, kui näen juba eemalt rahvasumma tagant, et seesama väga tore ja rõõmus bussijuht, kes sokule koti pähe käskis tõmmata, on pagasiruumi juures toimetamas. Ja sokul ikka kotti peas ei ole.

Paha aimates tunnen kõhtu krampi tõmbumas, kui korraga kuulen, kuidas kedagi hõigatakse väga kõvasti, väga rõõmsal häälel, nagu oleks üle hulga aja nähtud kauget armast sugulast: „Oi, teie jälle siin! Kas juba saategi tagasi minna? Tulge aga tulge siia, küll me teid kohe ära paigutame.“ Kõik pöörasid end ringi ja vaatasid, keda küll nii tervitatakse. Tuli välja, et sokku ja tema karjast kutsuti niimoodi suurejooneliselt bussi peale.“

Eesti Rahvapärimuse Kooli I suvekool Tamme talus 2008: hea sõbra pai teeb päeva ilusamaks.

Sinu olulisemad kogemused, mida oled õppinud selle aja jooksul?

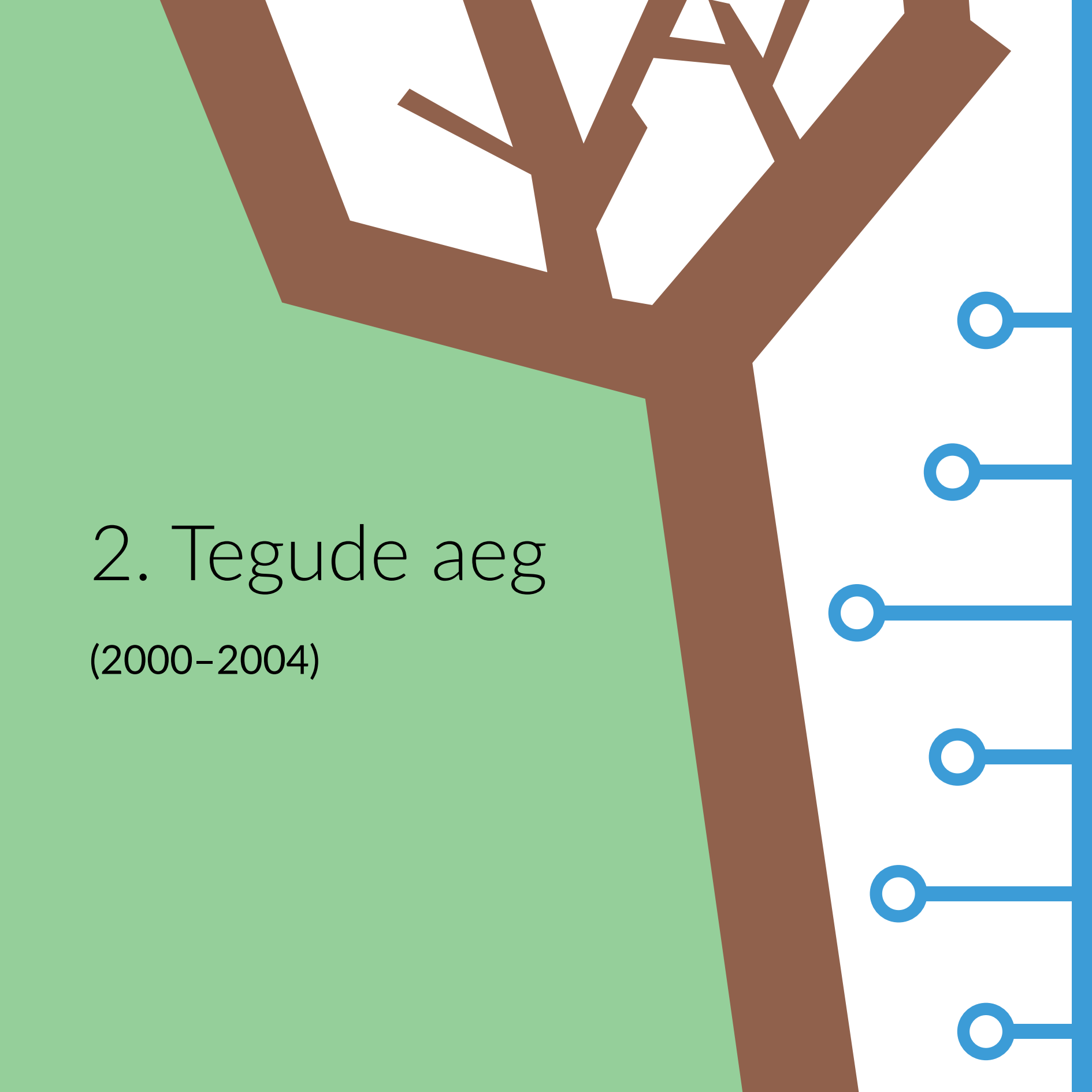
„On õnn luua ise endale teed, mida mööda minna. Alustada nullist, jääda kindlaks ja uskuda sellesse, mida teed. On väga loov olla väike, kuna väike võib olla kiirem, innovaatilisem, avatum kui suur.“

Vähese ajaga saab ära teha suure hulga vajalikku, kui siht silme ees. Oluline toetus tuleb eelkõige inimestest, kes jagavad sarnast arusaama maailma asjadest ja toimimisviisidest. Ülim õnn on olla selle rahva liige ja omada selliseid sõpru ja toetajaid – inimesi, kes mõistavad ja on olemas.“

Milliseid soovitusi ja näpunäiteid jagaksid oma kolleegile, kes on selle tee alguses?

„Kõige tähtsam on usk endasse ja teadmine, et teed õiget asja. Kui see tunne veel käes ei ole, tuleb natuke kasvada, koguda liha luudele. Aga kui tahe on suur ja tead, mida tahad, siis tuleb tegutseda ja mitte ette karta. Ja alati mõelda avatult, näha võimalusi, lahendusi, mitte seada esikohale probleeme.“

Oluline on mitte unustada, et kõik asjad siin elus meie ümber – sealhulgas ka väga suured ja võimsad – on inimeste loodud. Meie loodud. Mida julgemad, pöörasemad on ideed ja unistused, seda rohkem on ka võimalusi nende täitmiseks. Vajadusel küsi tuge ja abi, ära jää üksi. Ja tööd ei tohi karta!“

2. Tegude aeg

(2000–2004)

2.1. Aja lugu: algusaastate entusiasmist uute väljakutseteni

Eesti ühiskond oli viie aastaga kiirelt arenenud ning loonud uued võimalused ja finantseerimisallikad nii kohalikul, riiklikul kui ka Euroopa Liidu tasandil.

Uute infotehnoloogiate kiire levik, koostööoskuste vajalikkus ja kiirest arengust tulenev ümberõppe vajadus suurendas inimeste huvi elukestva õppimise vastu. Seejärel loodi kõikjal uusi õpiringe ja rahvakoole.

Mare Sihvre saab EVHLi 2001. aasta üldkogul Aasta tegija auhinna, Ülo Vooglaiu tehtud sepise.

Õppimine oli saanud tõesti populaarseks ja vaatamata riigieelarvelise toetuse vähenemisele kasvas õppijate arv: näiteks 2004. aastal sai riigilt toetust 49 koolituskeskust, kus õppis 36 808 inimest ehk võrreldes 2003. aastaga ligi 5000 inimese võrra rohkem! Kõige rohkem huvitasid inimesi kultuuri- ja keelekoolitused.

Ühiskonnas räägiti palju kodanikuaktiivsusest ja kodanikuühiskonna loomisest. Ühiste eesmärkide saavutamise nimel tehti tõhusat koostööd kolmanda, era- ja riikliku sektoriga.

Uute eesmärkidenä sooviti järgmistel aastatel välja kujundada haridussüsteem, mis edendaks täiskasvanuharidust, vähendaks töötust ja leevendaks sotsiaalset ebavõrdsust.

*Eesti Vabahariduse Õpetajate Seltsi koosolek.
Ees Tiina Jääger ja Maire Sander, taga Marina Nurming ja Aino Arro.*

2005.–2010. aastate arengukava
tunnuslausest „Iseolemise julgus
ja koostegemise tarkus“ sai
Eesti Vabaharidusliidu moto.

TEEME JA MÕTLEME KOOS

Töö komisjonides võimaldas kaasa rääkida erinevate otsuste tegemisel. Vabaharidusliidu esindajad võtsid osa Täiskasvanuhariduse Nõukogu, Haridusfoorumi toimikonna, Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjoni, täiskasvanukoolitaja/andragoogi kutsekomisjoni, Hariduse Kutsenõukogu ja Haridusprogrammi Grundtvig 2/3 nõukogu tööst.

Osaleti Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni väljatöötamisel, mis kiideti heaks 2006. aastal „Kodanikualgatuse toetuse arengukava“ nime all.

Oluliseks töösuunaks oli oma liikmete toetamine ja **vabahariduse õpetajate koolitussüsteemi rajamine**. Võeti osa täiskasvanute koolitajate kutsestandardi väljatöötamisest ning käivitati täiskasvanute koolitajate meistrkursus koostöös Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskusega.

2003. aasta detsembris sõlmiti heade kavatsuste leping TPÜ kasvatusteaduste osakonna ja Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskusega. Väljundina sündisid täiskasvanute koolitaja meistrkursus ja täiskasvanud õppija õpimotivatsioonide uuring.

2000

- 17.–19. jaanuaril 2000 toimus Eestis Baltimaade täiskasvanuhariduse katusorganisatsioonide juhtide esimene nõupidamine.

2001

- 2001 loodi Eesti Kodanikuühenduste Liitude esinduskogu.

2003

- 2003. aasta jaanuaris toimus rahvusvahelise projekti Learning 4 Sharing lõpukonverents „Õpetajakoolitus kui kvaliteetse täiskasvanukoolituse alus“.
- EVHL oli 2003. aasta Balti ja Põhjamaade täiskasvanuhariduse katusorganisatsioonide koostöövõrgustiku koordinaator.
- 2003–2005 toimus täiskasvanute koolitajate meistrikursus koostöös Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskusega.

Vabahariduslikud ühendused pääsesid pildile: Rapla Kunstiseltsi juhataja Krista Urvet tervitab seltsi ruumides presidendiprouat Ingrid Rüütlit (2003).

Projekti Learning 4 Sharing raames katsetati põnevaid grupidoid ja õppemeetodeid.

Esmakordselt hakkas toimuma sisuline koostöö vaba-hariduskoolide vahel, sõltumata sellest, kas kool on EVHLi liige või mitte: korraldati ühiseid sündmusi, vahetati õpetajaid ja kogemusi.

Esimesed kogemused saadi **Euroopa Liidu sotsiaalfondist toetuse taotlemisega**: EVHL esitas ESF 1.1 projekti visiooni Haridus- ja Teadusministeeriumile ning SA Innovele, kuid esimesel korral jäi taotlus rahuldamata.

Osaleti rahvusvahelistes projektides, mis võimaldasid koolitada Balti mittetulundusühingute juhte ja kohalike omavalitsuste töötajaid. Projektide **Learning 4 Sharing (L4S)** ja **Adult Guidance in Education: Training of Trainers** fookuses oli täiskasvanute koolitaja koolitamise kvaliteet.

L4S Eesti projektimeeskond: taga Piret Tamme, Ene Lukka, Jelena Rootamm, Erle Nõmm, Eha Korkus, Merle Lõhmus, Maire Sander; ees Marina Nurming, Ivo Eesmaa ja Tiina Jääger.

L4S Eesti projektimeeskond Göteborgis.

L4S raames külastas Eestit tuntud andragoog-õppejõud Peter Jarvis Suurbritanniast, kelle loengut huvigat kuulati.

Suvelaagrid ja metsaülikoolid

- 2000 toimus koostöös Taani Kultuuri Instituudiga noortelaager Jõulumäel, mis läks üle EVHLi V suvelaagriks, märksõnaks "koostöö".
- 2001 otsustati suvelaager ümber nimetada metsaülikooliks. Laager toimus Manilaiul, teemaks „Pärimuskultuur – meie elulaadi lahutamatu osa“.
- 2002 toimus metsaülikool Karula rahvuspargis, teemaks „Loodus meie ümber“.
- 2003. aasta metsaülikool leidis aset augustis Ojaäärel, teemaks „Loovus ja sotsiaalsed oskused“.
- 2004 sai teoks X metsaülikool Läänemaal, teemaks „Avatud ruumi meetod“.

Metsaülikool Manijal 2001. aastal. Ain Sarv õpetab osalejatele regilaulu.

Edusammuks võib pidada **AGADE** (A Good Adult Educator in Europe) projekti tunnustamist Euroopa Komisjoni poolt. Selle üle-euroopalise seltsijuhtide ja KOV töötajate koostöökoolituse projekti koordineerimine pani organisatsiooni proovile ja andis hea rahvusvahelise töökogemuse.

Hästi toimis koostöö Leedu ja Läti täiskasvanu- hariduse assotsiatsioonidega. Märgilise sündmusena delegeeris Põhjamaade Ministrite Nõukogu EVHLile Loode-Venemaa seltsijuhtide koolituse: õpetasime teistele, mida meile oli õpetatud.

2.2. Lüllemäe Rahvaõpistu lugu: käsitööarmastusest sündinud keskus

Lüllemäe Rahvaõpistu juhatajat **Ene Kaasi** on raske tabada: kord on ta koolitusel Tallinnas, kord kokkusaamisel Tartus. Kohtume hoopis ühel tuulisel suvepäeval Pärnus portselanimaalijate meistrikursusel.

Selle kunstiiligi avastas Ene enda jaoks üle 20 aasta tagasi ning portselanimaalimine oli üks esimestest kursustest, mis 1995. aastal asutatud Lüllemäe rahvaõpistus käima lükat.

Rahvaõpistu pakub vabahariduskoolitusi kõigile olenemata east ja haridustasemest, kes soovivad arendada oma loovust ja andeid, täiendada teadmisi ja oskusi või õppida midagi uut.

Ene ütleb, et koolituskeskus sündis eelkõige missioonitundest: „Tahtsime, et ka maakohtades oleksid inimestel eneseharimiseks võimalused olemas ja just vabahariduse kaudu saime erinevaid koolitusi pakkuda.“

Lüllemäe Rahvaõpistu juhataja Ene Kaas.

KÕIK ALGAS ALLANIST

Oluline „süü“ selles, et Lüllemäel Rahvaõpistu sündis, on rootslasel **Allan Bengtsonil** Löftadalensi Rahvaülikoolist. Nimelt käis Ene Avatud Hariduse Liidu kaudu 1994. aastal õpireisil Rootsis, kus külastati erinevaid rahvaülikoole ning nähti rahvast innukalt kangastelgedel kudumas, siidi maalimas jne.

„Meil saaks ju samamoodi teha!“ hakkas Ene peas idee idanema.

Järgmisel aastal tuli Allan Valgamaa töötutele toimetulekukoolitust tegema. Kuna kursus toimus Lüllemäe kultuurimajas, mille juhatajana Ene töötas (töötab tänaseni), küsis mees temalt, miks siin ei võiks rahvaülikooli asutada: kõik tingimused on selleks olemas. „Lihtsalt räägi oma rahvaga ja tee asi ära!“ innustas ta.

Aeg ja koht sobisid: Ene oli kultuurimajas rahvaharimise kultuuri- ja ringitööna juba käima pannud. Ideed toetas ajalooline järjepidevuski: nimelt tegutses Lüllemäel rahvahariduse selts juba 1930. aastatel.

1. detsembril kogunes rahvamajja Ene kutsel seitse inimest, kõik olid asjaga nõus ja rahvaõpistu saigi loodud. Esimesed kursused sündisid üsna iseenesest: niipea kui keegi kuskil mõne käsitöötehnika selgeks õppis, anti oskused-teadmised kohe teistele edasi.

Kuna Enele on eriti südamelähedane kunst ja käsitöö, alustati esmalt siidi- ja portselanimaali õpetamisega, järgnesid viltimine, keraamika jt kunstikursused.

Kuigi postsovetlikus Eestis polnud kunstitarbeid eriti saada, riputasid esimese siidimaalikursuse õppurid kangad raamide puudusel tooliselgadele.

Huvitume tervislikust toitumisest.

LOOMING JA ETTEVÕTLUS

Esimestel tegutsemisaastatel kirjutas Ene hoolega rahataotlusi erinevatele Eesti fondidele. Kirjutas hästi, sest rahastus saadigi ning see võimaldas tasuta koolitusi pakkuda nii lapsevanematele kui ka volikogu liikmetele, töötutele, õpetajatele ja õpilastele. Mitmed koolitajad pärinevad kohalikust kogukonnast.

Valmivad kaunid vitraažid.

Ene sõnutsi on valgamaalaste seas alati popid olnud kunstikursused: klaasvitraaž, siidi- ja portselanimaal. Nende koolituste kõrval korraldatakse ka asisemaid projektijuhtimise, enesekehtestamise, tuludeklaratsiooni täitmise, raamatupidamise, psühholoogia, koduloo ja keelekursuseid.

Ettevõtluse, raamatupidamise ja e-kaubanduse koolitused on olnud toeks kohalikele käsitöölisele, kes maal enesele ise töökoha luua soovivad.

Valgamaa Äriinfoeskuse korraldatud kursustel 1990ndate lõpul said valgamaalased teadmisi raamatupidamisest, ettevõtlusest ja müügitehnikatest. Kuna kohalikud naised on osavad käsitöölised ja harrastuskunstnikud, töötati välja terve hulk tarbekunstitooteid, mida müüdi laatadel-näitustel Viljandi, Võru ja Valga maakondade ühisprojekti Aitüma kaudu.

Palju positiivset tagasisidet sai lastevanemate koolitus. Mõned aastad tagasi läksid moodi soome keele kursused, kus osalesid põhjanaabrite juurde tööleminekut plaanivad inimesed.

Lüllemäe inimesed on usinad käsitööd õppima: ajalehtedest korvi punumise kursus.

Kõige helgemaks ajaks peab Ene aastaid 2008–2013, mil oli võimalik suures mahus tasuta koolitusi pakkuda. Samas tunnistab ta, et kui kord on juba tasuta näiteks projektijuhtimise koolitust korraldatud, siis tasulisele sama teema kursusele enam õppijaid tulemas ei ole.

Nõus ollakse maksma pigem kunsti- või keraamika-kursuse eest, mille tulemusena midagi käegakatsutavat valmib. „Maainimesed on praktilised,“ tõdeb Ene.

RÄÄMAS RAHVAMAJAST MUGAVAKS KESKUSEKS

Lüllemäe Rahvaõpistu on heaks näiteks sellest, kuidas ettevõtlikkus jausk oma tegevuse vajalikkusesse aitab teha esialgu lausa võimatuna tunduvaid asju.

1996. aastal hakkas Ene koos õpistu liikmete ja Eesti-Hollandi heategevusfondi ehk Päikeselillefondi abiga ühe toa kaupa korda tegema Lüllemäe kultuurimaja, mis oli üsna viletsas seisus.

Keraamikakursusel saab igaüks endale lemmiktassi disainida.

2004. aastal julges pisike mittetulundusühing valla- volikogu heakskiidul võtta laenuks miljon Eesti krooni.

„Panin MTÜ juhatuse liikmed tanki, nende majad ja autod panti ning alustasime projektide kirjutamist,“ meenutab Ene toonast pea ees vette hüppamist. „Saime toetust SAPARDi ja hiljem LEADERi meetmest, võtsime laenu SEB pangalt ja Maaelu Arendamise Sihtasutuselt.“

Toetus- ja laenurahade eest remonditi täielikult kultuurimaja siseruumid ning laen õnnestus pangale isegi kiiremini tagasi maksta kui plaanitud. Maja on projektide abil korda tehtud ning praegu tegutseb rahvaõpistu rent- nikuna hoone teisel korrusel. Esimene korrus anti vallale tagasi.

„Uus haldusreform on küll natuke ebakindlust teki- tanud, sest kuulume nüüd Valga valda ja täielikku kindlustunnet pole. Aga kuna oleme sellesse majja nii palju panustanud, siis ehk saame siin rahus edasi olla,“ peab Ene juba uusi plaane.

2018. suvel avati rahvamajas loometuba-galerii, kus kohalikud inimesed saavad käsitööd teha ja valminud tooteid koos teiste kohalike ettevõtjate toodanguga ka müüa.

Keraamika- ja portselaniahjud on Lüllemäel juba ole- mas. Samad töövahendid on saadaval ka 20 kilomeetri kaugusel Tiina Loomemajas ja Valga Kultuuri- ja Huviala- keskuses. Kuid väikeses maakohas peetakse oluliseks võimalust oma aja sisustamiseks kohapeal, ilma kesku- sesse sõitmata.

VÄIKESE PAIGA VALUD JA VÕLUD

Esimesed kümmekond aastat toimetati Lüllemäel põhiliselt üksteiselt õppides. Kuid seoses Euroopa projektirahade taotlemisega muutusid nõuded sihtrühmade ja teemade valikul rangemaks.

„Alguses oli õppimine rõõmsam ja kergem – stiilis „õpime ise ja näitame teistelegi“. Nüüd on nende nõudmiste tõttu nii väikeses kohas teatud kursusi täis saada väga raske,“ peab Ene sobivasse sihtgruppi kuuluvate inimeste leidmist väljakutseks. „Kust ma võtan neid noori töötuid, kes oleksid huvitatud näiteks matemaatikaoskuste täiendamisest? Arvud on ette antud, aga Tallinna ja üht väikest küla ei saa ju ühe vitsaga lüüa.“

Õnneks käib Lüllemäel õppijaid ka Antslast, Võrust, Valgast ning isegi Tartumaa piirilt Paluperalt. Kui kursus on hea, ei takista kohaletulemist pikad vahemaad. Vahel on õppeklassis võõrast rahvast kohalikest inimestest rohkemgi.

Kursuse komplekteerimisel on kõige rohkem kasu headest suhetest ja isiklikest kontaktidest. Heaks näiteks oli kursus noortele emadele, kes pärast kooli lastega koduseks olid jäänud.

„Meil oli umbes kümme noort naist, kes ei suhelnud omavahel üldse, kõndisid külavahel üksteisest oma lapsekäruodega mööda,“ meenutas Ene. „Tegin nendega juttu: sa jalutad iga päev sellest kirikust ja vabadus-sambast mööda, kas sa tead, miks need siin on? Ei tea? Äkki saame kokku ja räägime?“

Nii sai alguse kursus, kus kirikuõpetaja tutvustas noortele emadele kohalikku ajalugu. Pärast tundi tege-

leti koos käsitööga, saadi sõpradeks ja jäädigi omavahel suhtlema.

Väikese koolituskeskuse plussiks on võimalus pakkuda õppijale intiimsemat atmosfääri ja isiklikku suhtumist. Lüllemäel on kõige peale mõeldud: kui ema ütleb, et ta ei saa kursustele tulla, kuna lapsi pole kuskile panna ja kodus on tarvis pesu pesta, organiseeritakse klassiruumi kõrvale lastehoid ning vajadusel isegi pesumasin.

„Kõik tunnevad siin üksteist ning inimesed on avatud ja sõbralikud,“ kiidab Ene oma kodukandi elanikke.

Angoobimaali kursusel valminud tööd.

2.3. Tiina Jäägeri lugu: õppiv inimene on tervem, energilisem ja õnnelikum

Tiina Jääger on töötanud EVHLi tegevjuhi, juhatuse liikme ja programmijuhina.

Kui raamatukoguhoidja Tiina Jääger 1994. aastal Göteborgi Rahvaakadeemiasse täiskasvanute koolituse korraldajatele mõeldud kursustele saadeti, vaimustas teda sealne toetav ja sõbralik suhtumine õppijatesse. Samasugust suhtumist on ta püüdnud hoida ka Eesti Vabaharidusliidus töötades.

Tiina leiab, et vabahariduse põhimõtted on tänaseks saanud Eesti koolitusmaastiku igapäevaseks osaks ja see on parim, mis juhtuda võis.

Alljärgnevas intervjuus meenutab ta liidu loomise algusaegu ja mõtiskleb vabahariduse rolli üle tänases Eesti ühiskonnas.

Oled vabahariduses toimetanud EVHLi loomisest alates. Kuidas sa selle töö peale sattusid?

„Minu elus on enamik asju toimunud läbi juhuste, õigel ajal õigesse kohta sattudes.

1991. aastal kutsus **Juta Jõgi** mind Eesti Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskusesse tööle. Kuna olin raamatukoguhoidja haridusega, tegin seal teistele

Tiina Jäägeri meelest on õppijat väärtustav õppimine saanud tänapäevase koolitusmaastiku loomulikuks osaks.

raamatukoguhoidjatele kursusi. Keskuse juht **Aino Arro** nägi minus potentsiaali ja saatis mu 1994. aastal Göteborgi Põhjamaade Rahvaakadeemiasse juhtide kursusele õppima.

Tulime hoopis teistsuguse ideoloogiaga riigist ja hariduskeskkonnast ning dialoog, demokraatia ja inimesekesksus õppimises olid meile uudiseks. See koolitus andis tõuke Eestiski asju uutmoodi korraldada.

Eesti Vabaharidusliidu asutamiskongressil toimetasime juba koos **Mikk Sarve**, **Peeter Vihalemma** ja Aino Arroga. Kui liit oli loodud, oli vaja kedagi selle igapäevast tööd juhtima ja Peeter arvas, et seda võiksin mina teha. Ma ei teadnud küll juhtimisest midagi, aga kuna olen pea ees vette hüppaja tüüp, siis vastu ka ei ajanud.“

Osalesid Eesti Vabahariduse Õpetajate Seltsi liikmena vabahariduse kongressil ja olid üks EVHLi asutajatest. Milliseid emotsioone või õhustikku sellest päevast mäletad? Kas oli palju vaidlusi või valitses tegijate seas pigem üksmeel?

„Mäletan säravaid silmi, tohutut entusiasmi ja teadmist, et see kõik on väga vajalik.

Vaidlemisi oli nime üle. Organisatsioon loodi Eesti Haridusliidu järglasena ning mõned eestvedajad soovisid sama nimega jätkata, aga nimi *haridusliit* oleks olnud liiga ambitsioonikas, kuna formaalne ja mitteformaalne täiskasvanuharidus, laste haridus jmt olid sel hetkel kõik eri kastides. Seepärast sai nimeks *vabaharidusliit*.

Arutelud sujusid, väiksemaid vaidlusi toimus põhikirja küsimustes, sest liidu loomise juures oli 33 organisatsiooni ja kokkuleppeid saavutada päris keerukas. Peeter Vihalemm ja Mikk Sarv tulid kõikide arvamuste aktsepteerimisega toime ja see oli päris kena diplomaatiline pilotaaž.“

Miks just sel hetkel oli Eesti ühiskond vabahariduse vastuvõtmise jaoks valmis?

„Üheksakümnnendate alguses oli kõik uus ja huvitav. Nähti inimeste vajadust õppida, kuigi täpselt veel ei teatud, kus ja mida. Olemas olid juba koolitusfirmad, räägiti täiskasvanute gümnaasiumitest, aga mitteformaalset täiskasvanuharidust ei pakutud.

Teadmine vabaharidusest tuli Eestisse Põhjamaadest eeskätt sotsiaaldemokraatide loodud Avatud Hariduse Liidu ja meie – Eesti Vabaharidusliidu – kaudu. Aga ka Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse poolt Põhjamaadesse koolitustele saadetud inimeste kaudu. Ühel hetkel taipasime, et see kõik on meil juba olnud ehk avastasime vabahariduse ajaloo. Sellega koos tuli teadmine, et meil on oma Grundtvig Jaan Tõnissoni näol, kes 20. sajandi algul tegi palju vabahariduse heaks. Nii sündis olnu ja uue ühtsus, mis on ju parim.

Neil kursustel õppisid paljud kultuuritöötajaid rahvamaajade juhtidest raamatukoguhoidjateni, kes haarasid vabahariduse ideedest kinni. Põhjamaades kuuluvad koorilaul ja rahvatants samuti vabahariduse ning õppimisprotsessi alla.“

Milliseid väärtusi vabaharidusliidu algusaastatel tähtsaks pidasite, milliseid eesmärke saavutada soovisite?

Kas ja kuidas need on tänapäeval muutunud?

„Tahtsime väärtustada õppijat, saavutada seda, et õppida oleks mõnus ja huvitav ning igal inimesel oleks õppimisvõimalus kodu lähedal. Need eesmärgid pole muutunud ja tänaseks on see kõik enam-vähem ka teostunud. Taoline õppimine on tänapäeval meie koolitusmaastiku igapäevane osa ja see on parim, mis juhtuda sai.“

Kuidas on EVHLil 25 aasta jooksul õnnestunud mõjutada Eesti hariduspoliitikat?

„Vabahariduse osas on küsitud meie arvamust erinevate poliitiliste dokumentide koostamisel. Oluline on vabaharidusliku koolituse muutumine täiskasvanuõppe loomulikuks osaks. Kahju, et täiskasvanute koolituse seadusest kadus ära vabahariduse mõiste. Vabahariduslikku õpet loetakse siiski täienduskoolituseks ja minu jaoks on see suur saavutus. Alati on küll oht, et kui seadusest kaob termin, kaob ka nähtus. Kuid rahvaülikoolide ja koolituskeskuste kadumise ohtu mina kindlasti ei näe.“

Millised on olnud tähtsamad väliskoostöö suunad ja mida need on meile andnud?

„Koostöö on andnud olulisi teadmisi ja suundi, mis meilgi on aastatega oluliseks saanud. Meil on tänu riigieelarvelisele rahastamisele olnud võimalus valida just selliseid välisprojekte, mis meile parasjagu tähtsad on. Ei kujuta ette, kuidas me suletud süsteemis oleksime jõudnud sinna, kus praegu oleme. Ilma rahvusvahelise koostööta

poleks meil väga paljusid asju: koolitajate koolitamine, sisehindamised, õppematerjalid, Euroopa struktuurfondide toetused jne.

Kindlasti on tänu projektidele saanud väga paljud Eesti inimesed õppida.

Umbes 2000. aastate teisel poolel muutus välispartneritega suhtlemine kahesuunaliseks: meiegi saime nüüd teistele oma kogemusi ja ideid jagada.“

Milliste EVHLi saavutuste ja edulugude üle oled uhke?

„Kõige suurem saavutus on see, et 25 aastaga on vabahariduslik koolitus muutunud täiskasvanute koolituse loomulikuks osaks.

Programmi „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“ lõppedes oli väga hea tunne: meile usaldati nii suur riiklik programm ja me saime sellega hakkama! Selle raames tehtud arendustegevused tundusid alguses bürokraatia mõttes päris hullud, aga koolituskeskused arenesid, õppekavad tehti korda ja paljud inimesed said õppida. Tänu tagasiside-uuringutele saime teada, et vabaharidus ja pehmed oskused on tõesti ka tööalases arengus olulised.“

Mis sulle tänases vabahariduses muret teeb? Mis peaks muutuma, teisiti olema?

„Rõõmu teeb, et riigi tasandil räägitakse jälle õpiringidest, sotsiaalsest ja tervisekoolitusest ehk vanast heast vabaharidusest. Vahepeal tegi muret suund vabaharidus ainult tööalaste koolituste vankri ette rakendada – nagu meie keskused oleksid vabahariduslikud kutsekoolid.

Õnneks hakkab nüüd inimene ise jälle oluliseks muutuma. Inimene pole ainult tööjõuressurss, vaid tervik: tal on pere, sõbrad ja hobid, ta on meie riigi kodanik. Ja ta tahab õppida ka oma rõõmuks.

Vabahariduslikud koolitused võiksid sellele trendile kiiremas korras järele jõuda, aga kuidas selliseid koolitusi pakkuda nii, et koolituskeskus majanduslikus mõttes ellu jääks, on suur küsimus.

Muret teeb see, et mitte üheski riigis (vähemalt mina ei ole kuulnud) pole vabahariduslikud koolituskeskused kunagi ära elanud omavahenditest. Mis saab edasi, kui Euroopa toetusmeetmed lõppevad ja riik ega tööandjad ei hakka koolitusi kasvõi minimaalseski mahu finantseerima?

Selles suunas tuleks EVHLil edasi tegutseda: selektada, milleks vabaharidus hea on ja mida riik sellega võidab. Soomlased on tõestanud, et riik, mis paneb ühe euro vabahariduslikku õppesse, saab teoreetiliselt kaks tagasi. Õppiv inimene on tervem, õnnelikum, energilisem ja teeb kõike paremini.“

2.4. Kadri Allikmäe lugu: muusika on keel, mis meid ühendab

Kadri oli Teeme Ära 2008 üks algatajaid, rändas mitmeid aastaid Euroopa ökokülades, töötas 10 aastat õpetajana ning on nüüdseks tänu August Pulsti Õpistu kursustele Tallinnas toimetava pärimuskontsertide sarja Reval Folk ning Viljandi Pärimusmuusika Festivali keskkonnavaldkonna eestvedaja.

August Pulsti Õpistu on pärimusmuusikaõpet pakkuv vabahariduskool, mis sai oma nime vanavarakogu ja Eesti muusikalise pärandi jäädvustaja August Pulsti (1889–1977) järgi. Õpistu tegutseb kümnendat aastat Viljandis Pärimusmuusika Aidas. Korraldatakse pärimusmuusika kursusi, koolitusi, koolikontserte ja õpitubasid üle Eesti.

*Kadri Allikmäe,
August Pulsti
Õpistu õppija.*

Kadri meenutab oma teekonda õppija ja õpetajana.

„Minu tee folgimaailma algas August Pulsti Õpistu 2016. aasta väikekandle kursusel Tallinnas, mida vedas Harjumaal toimetav kandleõpetaja **Pille Karras**. Olin eelmisel suvel ökokogukonnas Väike Jalajälg soetanud endale kandlemeister **Mihkel Soone** pilli ning uurisin võimalusi, kuidas Ilmapuu Waldorf-lasteaia õpetajana saaksin sellel peale kolme duuri veel midagi mängida.

Harjutasin väikekannelt õhtuti laste mänguajal. Hetkedel, kui lapsed tulid minu ümber mängu kuu-lama ja tahtsid samuti pilli mängida, sain aru, kui palju sõltub õpetajate eeskujust, kuhu suunda lapsed tulevikus muusika osas vaatama hakkavad. August Pulsti Õpistu kursused andsid mulle võimaluse süveneda meie oma pärimuse võludesse ning inspireerida ka lapsi pilli mängima.

Järgmisel kursusel „Sissejuhatus pärimusmuusikasse kõiksugu õpetajatele“ saime katsetada rahvapille, harjutada pärimustantsu ning vaba improvisatsiooni. **Janne Suitsu** pärimustantsu tunnis tantsisime nii, et unustasime iseenda – jäid vaid tunne, rütm ja liikumine. Muhi ja Kihnu tantse tantsides oli tunne, et olemegi vaid osa ühest suurest mustrist! See oli hea meeldetuletus ning kahandas oluliselt minu igapäevatööga kaasnevat stressi.

Celia Roose regilaulu-tunnis hakkasid mul silme ees jooksma meie erinevad rahvamustrid ja vöökirjad. Ma ei mõistnud kohe, mida see tähendab, aga tundsin, et võtsin läbi regilaulude endasse hulga teadmisi ja tarkust,

mis on neisse sisse kirjutatud, aga mida ei saa sõnadega kirjeldada.

Kursuse viimasel päeval tõi õpetaja **Merike Paberits** lagedale ka eesti rahvapillide raskekahurväe – sealhulgas erineva häälestusega parmupillid, lõõtsa ja torupilli. Võtsin torupilli kätte ja sain aru: see on minu pill! Ühe hetkega tuli meelde 20 aasta tagune unistus torupilli mängida ja tundsin, et nüüd või mitte kunagi on mul aeg oma unistused teoks teha! Torupilli mängin õpetaja **Leanne Barbo** juures harrastajana siiani. Pillimäng on mu parim viis leida igasse päeva killuke rõõmu.

Hiljem osalesin veel mitmetel pärimustantsude ja -muusika kursustel. Need koolitused, osalemine Viljandi Pärimusmuusika Festivali vabatahtlike tiimis ja Tallinna pärimuskontsertide sarja Reval Folk panustamine on mulle andnud tunde, et tahan, oskan ja saan olla osa meie kultuuri elavast loomisest. Olgugi et ma pole professionaalne muusik, on pillimäng mulle loonud võimalusi mängida tantsuks kohtades, kus seda vaja on ning integreerida muusika oma igapäevastesse tegevustesse.

Nendel kursustel jõudsid minuni mitmed mõistmised.

Meie oma kultuur on nagu allikas, millel on vaja kogu aeg käia. Muidu jääb hing kuivaks – mul oligi jäänud. Tunnen, et mul lasub eestlasena vastutus oma allikat elusana hoida just läbi elava kontakti pärimusmuusikaga, et sealt teistelegi tervendavat vett tuua. Selleks andsid kursused väga hea võimaluse!

Pärimuses on palju meie oma rahva ajaloolist tarkust. Meie regilauludesse ja pärimustantsudesse on sisse

Kadri täitis 20 aasta taguse unistuse õppida torupilli mängima.

kirjutatud koodid ja info selle kohta, kuidas inimesed on varem elanud. Neis lauludes on palju olulist, mis saavad tänapäeva inimesele, õpetajale, lapsele ja lapsevanemale vaimutoitu anda – siis jääb meie olemus kestma.

Pärimuskultuuri allikast joomine on olnud minu senise elu kõige nauditavam kogemus. Olen muusika ja pärimustantsu kaudu saanud sõpradeks inspireerivate inimeste ja muusikutega Eestis ja Euroopas. Üks sõber ütles: „Muusika on keel, mis meid kõiki ühendab.“

Meil kõigil on oluline anda järeltulevatele põlvedele edasi vaimust, mis on nii meie enda kui ka teiste kultuuride pärimusse peidetud. August Pulsti Õpistu kursused teevad südame soojaks, õpetavad meid oma kultuuri hoidma ja väärikalt edasi kandma. Eriti soovitan neid kursuseid meie sädeinimestele – õpetajatele!“

2.5. Jaan Urveti lugu: õppides tolerantsi ja kuulamist

Jaan Urvet on olnud Avatud Hariduse Liidu juhatuse liige ja bürootöötaja, EVHLi juhatuse liige ja aseesimees ning juhtinud aastail 1989–2006 Eesti Harrastusteatri Liitu.

Avatud Hariduse Liit sündis sotside haridusorganisatsioonina.

1990. aasta jaanuaris sai vastloodud Eesti Harrastusteatri Liidu esimees Jaan Urvet Mikkeli teatrifestivalil

Soomes kokku Rootsi Töölis- ja Haridusliidu (ABF – Arbets- och Bildningsförbundet) esindajatega. Juba sama aasta kevadel saabusid ABFi esindajad Eestisse. Kohtuti **Marju Lauristini, Peeter Vihalemma** ja kultuuritöötajate ametiühingu liidritega.

Ühiselt tuldi mõttele, et loodaval sotsiaaldemokraatlikul parteil võiks olla ka oma haridusliit. Rootslased pakkusid projektituge, koolitusvõimalusi Rootsis.

*Jaan ja
printsess: Eesti
Harrastusteatri
Liidu esimees
Jaan Urvet
Monaco printsess
Caroline'i
vastuvõtul
(1997).*

Avatud Hariduse Liidu loojaiks saidki 1991. aasta märtsis Sotsiaaldemokraatlik Partei, Kultuuritöötajate Ametiühing ja Eesti Harrastusteatri Liit.

Esimesed koolituskeskused tekkisid kultuuritöötajate ametiühingu vahendusel kultuuriasutustes. Tallinna sadamasse hakkasid saabuma rekatäied koolimööblit, kasutatud arvuteid ning köögi- ja kodutehnikat, mis koolituskeskustele jagati. Külmkappe ja elektripliite jätkus vastsetele koolitajatele.

Kuna uus liit vajab kontorit, osteti rootslaste rahaga Pirita-Kosel lasteaiahoone, kus asus tööle liidu büroo. Hiljem hoone müüdi ja selle asemel osteti uus maja Tartus. Osaleti nii Phare kui ka teistes projektides. Koostöö arenes soomlaste ja taanlastega ning koolituskeskustel

Jaan konverentsil: Eesti delegatsioon Ülemaailmse Amatöörteatri Liidu kongressil Monacos (1997).

tekkisid otsekontaktid Rootsi keskustega paljudes sealsetes linnades. Sõpruskoolid abistasid rahaga meie keskuste remonte ja ruumide soetamist.

Praegu elab AHL väga tagasihoidlikku elu.

Järgnevas intervjuus räägib Jaan Urvet oma kogemustest, tõdedes muu hulgas, et igas eksimuses on terake tarkust, millest saavad õppida ka näpuga näitajad.

Kõige huvitavam seik(lus), mis sinuga vabahariduses töötamisel on juhtunud?

„Eesti Vabaharidusliidu toimetamised olid algusaastail naljast kaugel. Ajasime ju nii suurt ja püha asja, mis tegijate jaoks oli oi-oi kui tõsine. Aga praegu tundub nii mõnigi kaugema aja tõsijuhtum küll lausa naljakana. Mäletan, et kauaegne Rootsi koostööpartner, kellest oli saanud mu hea peretuttav, korraldas Rootsis vabaharidusteemalise seminari, kuhu kutsuti ka esindaja Eestist. Aga see oli ajal, kui rootslaste seas oli eriti hinnatud meie šampus ja kangemgi vägijook. Teada saanud, et kohe-kohe on seminarile tulemas ka Eesti Vabaharidusliidu esindaja, palus ta mind, et saadaksin talle mõne vägijoogi. Andsingi siis Tallinna reisisadamas oma saadetise meie seminaristile üle. Kui ta aga koti sisuga Rootsi jõudes tutvus, siis oli pahandust palju ja mind süüdistati viinaäris. Kahe pudeliga vast siiski erilist äri ei tee. Aga selgitusi tuli anda ja solvumist oli palju.“

Millised on sinu olulisemad kogemused, mida oled saanud selle aja jooksul?

„Eks ikka tolerantsi ja kuulamist. Mida enam arvamusi, seda parem lahendus neist välja koorub. Aga ega me alati teiste arvamustega arvesta. Eks seda ole ette tulnud ka vabaharidusliidus. Igas organisatsioonis on omad arvamused, kelle nimedele ja tõdedele võib alati julgelt toetuda. Inimkooslused vahel seetõttu ümber formeervadki, et mängime küll kaasamist ja ideede genereerimist, kuid arvestatavaks saab siiski nn teadajate mõte.

Aga EVHList olen õppinud ka seda, et juhtorganid ei tohiks liikmeile kaugeks jääda – nii füüsilises tähenduses kui ka mõtlemiselt. Olen seda ikka kogenud nii Ruhnu vallavanemana kui ka nüüd Kihnu kooli direktorina töötades.

Organisatsioon peab oma jätkusuutlikkuse tagamiseks pidevalt pildil olema. Riigipoolne finantskindlus teeb ehk elu pisut mugavaks. Aga kui see väheneb, mis siis saab?”

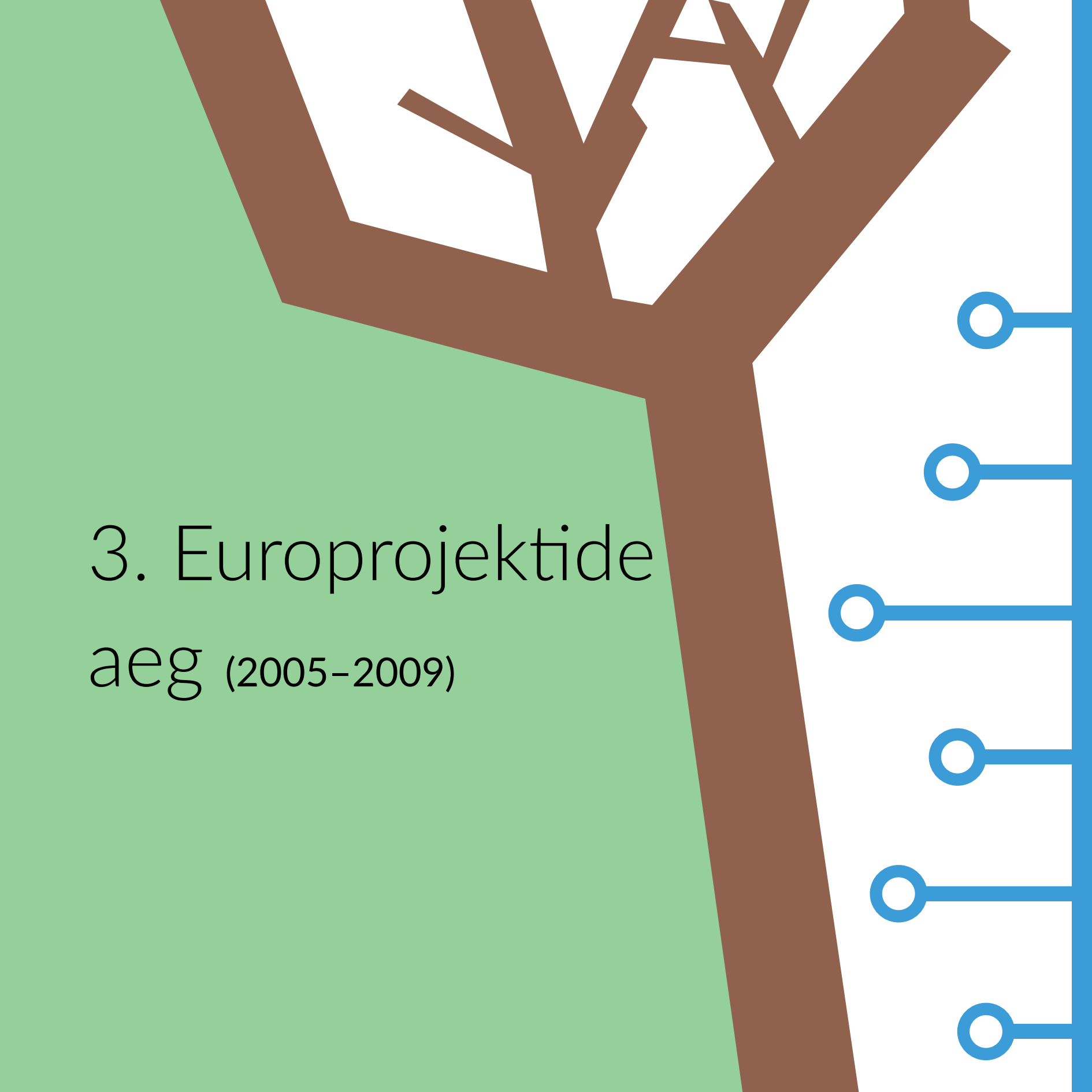
Milliseid soovitusi/näpunäiteid sa jagaksid oma kolleegile, kes on selle tee alguses ja ootab sinu abi?

„Osale kõikvõimalikes struktuurides – haridusliitudes, seltsides jne. Mõtle kaasa. Kandideeri juhtorganitesse, siis õpid veelgi rohkem! Ja ära nõustu mängu-kaasamisega, mida on Eestis päris palju. Kuula teisi. Hoia targemate lähedale, siis saad ka ise targemaks!

Kui sulle midagi ei meeldi, siis analüüsi targalt ja hoolivalt! Igas eksimuses on terake tarkust, millest saavad õppida ka näpuga näitajad.“

*Jaan Urvet Avatud Hariduse Liidu
5. konverentsil koos Sirje Kessa ja
Eda Silbergiga.*

A stylized graphic featuring a brown tree trunk and branches on the left, set against a light green background. On the right, a blue vertical line with several horizontal branches ending in small circles, resembling a circuit or a stylized tree, is set against a white background.

3. Europrojektide

aeg (2005–2009)

3.1. Aja lugu: pea ees projektide maailma

2000. aastate teisel poolel tegutsesid rahvaülikoolid ja vabahariduslikud koolituskeskused endise hooga, kuid toime tuli tulla riigieelarveliste toetuste vähene misega. Uute reeglite järgi tehtud eelarvet püüti kompenseerida Euroopa Sotsiaalfondi koolitus- ja arendusprojektiga „**Õppimine parandab elukvaliteeti**“ (**ÕPE**) (2006–2008), mis sisaldas nii koolituste korraldamist kui ka koolituskeskuste sisehindamist

ning õppekavade ja metoodilise materjali koostamist.

ÕPE projektil oli palju plusse: see pani meid igapäevaselt projektipartneritega suhtlema, toetas partnerite koolitustegevust ja oli mõnele keskusele ainsaks rahastusallikaks, kuid projektipõhine rahastamine polnud võrgustiku stabiilse arengu seisukohalt kaugeltki parim variant.

Kunsti- ja
käsitööõpetajate
suvekursus Pärnu
Rahvaülikoolis
(2007).

Pilli- ja koosmängukursus August Pulsti Rahvaõpistus (2010).

Õppijad inglise keele kursusel Pärnu Rahvaülikoolis (2007).

KOOLITAME JA HINDAME KOOLITUSE KVALITEETI

2000. aastate teisel poolel loodi **vabahariduskoolide enesehindamismudel**. 2006 viisid vabahariduskoolid enesehindamise läbi ja toimus esimene välishindamine EVHLi ekspertide poolt, mille kokkuvõte valmis 2007. aastal.

Enesehindamine oli oluline **kvaliteedi tagamiseks** täiskasvanute koolituses ja eelduseks koolituslubade süsteemi uuendamisele, millega Haridus- ja Teadusministeerium tegi algust juba 2005. aastal.

Vabahariduse seisukohalt oli oluline mõju täiskasvanukoolitajate meistrkursustel koostöös rahvakultuuri arendus- ja koolituskeskusega, täiskasvanute õpinõustajate koolitusel, liidu osalemisel rahvusvahelistes hariduskoostööprojektides (AGADE, JAVAl, ALLA jt) ning kodanikuhariduse projektis „Vaba riik vajab haritud kodanikku“.

2008. aastal loodi EVHLi **koolituskeskus** ning alustati nelja õppekavaga: „Täiskasvanute õpetajate meistrkursus“, „Täiskasvanute nõustamine haridusteel“, „Säästvat arengut toetav koolitus“ ja „Vabahariduslike koolituskeskuste ja organisatsioonide juhtide täienduskursus“.

Programm, mis puudutas tuhandeid

2008. aastal käivitus Euroopa Sotsiaalfondist rahastatav programm „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“, mis sai mitmes mõttes Eesti vabahariduse arengus oluliseks versta-postiks ja puudutas erineval moel ligi 40 000 inimese elu. Programmi peamised tegevused jaotusid kaheks: täiskasvanud elanikkonna koolitamine ja koolituskeskuste arendamine (sisehindamine, kodulehtede uuendamine, keskuste arvutitega varustamine jm).

Programmijuht Tiina Jääger: „See tundus peaaegu et elu võimalus. Programmi käivitamine ja esimesed kuud olid paljuskki nagu jalgratta leiutamine, sest keegi ei olnud sellist asja varem teinud ja kuskilt valmis vastuseid võtta polnud.“

2007. aasta suvel sõlmis Haridus- ja Teadusministeerium Eesti Vabaharidusliiduga lepingu, et koostada programmi eelnõu. EVHL kutsus asjaga tegelema Merle Lõhmuse ja Tiina Jäägeri, kes sõitsid läbi terve Eestimaa, korraldades seminare, kogudes liikmetelt informatsiooni ning pannes kirja visiooni, mida võis võrrelda unistuste programmiga.

Programmi kursused olid seotud põhiliselt tööeluks vajalike nn pehmete oskustega nagu keele- ja arvutiõpe, suhtlemiskoolitused, aga ka käsitöökoolitused koos väikeettevõtjatele vajalike teadmistega, tööalased täienduskoolitused jm. Programm seoti ka Euroopa Parlamendis 2006. aastal välja antud soovitustele võtme-pädevustega.

Ettevõtmise muutis enneolematuks asjaolu, et programmi nelja aasta eelarve oli ligi 60 miljonit krooni – uskumatult suur rahasumma, mille jagamine-juhtimine oli ühele mittetulundusühingule vastutusrikkaks ülesandeks.

Ontika koolituskeskuse projekti „Mitte-eestlaste integreerumine Eesti Vabariigi töö- ja elukeskkonda“ eesti keele kursuse lõpetamine (2004).

Programm, mis puudutas tuhandeid

- Eelarve 60 miljonit krooni, millest 46 miljonit läks koolitustegevusteks, ülejäänu arendus- ja teavitustegevusteks ning programmi elluviimiseks.
- Eesmärk: luua kõikides maakondades täiskasvanutele tasuta õppimisvõimalusi võtmekompetentside arendamiseks ja tööalaseks koolituseks vabahariduslikes koolituskeskustes.
- Toimus 2138 kursust 52 koolituskeskuses kõikides maakondades.
- Õppijaid oli 32 568.
- Keskmiselt toimus igas koolituskeskuses 41 kursust.
- EVHLi koolituskeskuses toimusid täiskasvanute õpetajate meistikursus 1 ja 2, kursused „Täiskasvanute nõustamine haridusteel“, „Vabahariduslike koolituskeskuste ja organisatsioonide juhtide täienduskursus“, „Raamatukoguhoidja kui täiskasvanute koolitaja“; lisaks programmis osalevate koolituskeskuste juhtide koolitus.

Tartu Rahvaülikool osales Euroopa Liidu Hariduskoostööprogrammi Socrates Grundtvig 2 programmis (2007–2009), mille fookuses oli rahvuskultuuri uurimine ja säilitamine.

Metsaülikoolid

- 2005 toimus XI metsaülikool Setumaal Värskas ja Meremäe vallas, teemaks isiklik kultuuriidentiteet.
- 2007 leidis aset XII metsaülikool 16.–18. augustil Toilas, koostöös Eestimaa Rahvuste Ühendusega, teemaks ühiste huvide leidmine ja tulevase koostöö planeerimine.
- 2008 sai teoks XIII metsaülikool „Miks inimesed ei taha õppida?“ koostöös Eesti Haridusfoorumiga.
- 2009 toimus XIV metsaülikool Noarootsis, märksõnaks loovus; tegeleti Muhu mustri maalimise ja loova kirjutamisega. Korralduse eest vastutas Haapsalu Rahvaülikool.

“Pole vaja arutada, kas bürokraatiat on vähe või palju, on see tore või kole – see tuleb ära õppida!”

Ivo Eesmaa

Vastutuse koormat tundsid programmis osalenud koolituskeskusedki, kellele see oli esmakordne kokkupuude europrojektide nõuetega. Maadeldi bürokraatiaga, õpiti koostama hankedokumente ja tõestama koolituskulude abikõlblikkust. Väljakutseks sai koolituskeskuste õppekavade muutmine väljundipõhiseks, mis tähendas põhjalikku läbimõtlemist, milliseid konkreetseid teadmisi õppijad programmi raames pakutavatelt kursustelt saavad.

Tekkis sadu küsimusi, mille vastused tuli leida tegevuste käigus, aga entusiasmi oli suur, sest kõik mõistsid, et see programm muudab palju nii elluviijate, osalejate kui ka õppijate elus.

Pärnu Nooruse Maja rahastas programmi vahenditest loengusarja „Pärnu läbi sajandite“. Lektor Raili Allmäe.

Inglise keele kursuse lõpetajad Põlva Rahvakoolis (2009).

Algajatele mõeldud arvutikursus Põlva Rahvakoolis (2009).

Koolitustegevuse kõrval oli programmi oluliseks osaks koolituskeskuste arengusse panustamine. 2009. aastal hakkas EVHL korraldama kursusi koolituskeskuste juhtidele ja eestvedajatele ning Tartu Rahvaülikool jätkas programmi raames andragoogika kursustega. Kokku õppis kursustel 268 täiskasvanute koolitajat ja koolitusorganisatsioonide juhti.

Riigihanke „Arvutid kõigile“ käigus said 15 koolituskeskust kursuste läbiviimiseks arvutid. Mõju oli märgatav: kui 2008. aasta II poolaastal moodustasid arvutikursused 6% kõigist kursustest, siis 2012. aastal oli selle valdkonna kursuseid kõige rohkem – 23%.

Ühtlasi tegeleti koolituskeskuste kodulehtede arendamisega, et muuta kursuste info internetis kättesaadavaks. 2009. aasta kevadeks oli kodulehekülg 43 partnerorganisatsioonil.

3.2. Põltsamaa Kunstiseltsi lugu: kooli juurde viib imaginaarne bussipeatus

Selts korraldab Põltsamaa kunstikooli tegevust, peab Kesk-Eesti kunstigaleriid pArt ning on täiskasvanutele mõeldud kunstikursuste, - laagrite ja näituste eestvedajaks. Seltsi ruumides asuvad klaasi- ja savikoda ning seppapada.

Põltsamaa lossihoovi sattudes tasub üles otsida vildakas „kuubik“ ehk saksa kunstniku Uwe Schloeni installatsioon „Imaginaarne bussipeatus“ ning selle kõrval asuv uks sildiga „Galerii pART“.

Põltsamaa kunstiseltsi uhkus on galerii pArt. Fotol ühisnäitus „Kalevipoeg – Kalevala“ Soome sõpradega 2018. aasta jaanuaris.

Uksest sisse astudes saab külaline valida, kas suunduda trepist üles pööningule rajatud kunstigaleriisse või trepist alla, kus keldrikorruse on vallutanud kunstikool.

Nii galerii kui ka kunstikooli tegevust korraldab Põltsamaa Kunstiselts. Väikesest kunstihuviliste grupist välja kasvanud selts on läbinud pika teekonna ja kummutanud kahtlused, et kunstnikud on enamasti pea-pilvedes-boheemlased, kellest praktilisemateks teemadeks, näiteks ehitustöödeks, eriti asja pole.

Kunstiseltsi eestvedaja **Ethel Hakkaja** on koos mõttekaaslaste ja sõpradega loonud omapärase loomingulise maailma, kus pole kohta kipsplaadisiledatel seintel ega traditsioonilistel klassiruumidel. Galeris peavad tumedad laelauad ja -talad dialoogi valgeks värvitud tellisseinte ning keset ruumi väänlevate ventilatsioonitorudega.

Kujutava kunsti kursuselased Ülo Soosteri aineliste tööde es 2014. aastal.

Kunstikooli ruumides leidub õpilaste töid kõikjal, kuhu silm satub: seintel, aknalaudadel, lae all, põrandale laotud mosaiigis, maalitud kahhelkividel tualettruumis ja koridoris lauakesele seatud keraamilistes „kookides“.

Oma loovuse saavad nii lapsed kui ka täiskasvanud õppijad valla päästa samal korrusel asuvas savi- ja klaasikojas ning seppapajas.

KAHEST MANTLIST ALANUD KURSUS

Kunstikeskuse idee hakkas idanema üheksakümnendate alguses, kui taasloodud vabariigis avanes võimalus äri ajada kõigil, kel vähegi ettevõtlikkust oli.

Seni lasteaias kunstnikuna töötanud Ethel avas 1993. aastal Põltsamaal Pargi tänaval pisikese kunstiäri, kus pakkus muu hulgas kohalikele huvilistele võimalust oma loomingulises pesas koos maalimas käia. Sellest kujunes Maaliklubi, kes on Põltsamaa kunsti elu rikastanud iga-suviste maalilaagrite ja -näitustega.

Esimeses laagris oli juhendajaks **Aapo Pukk** ja valminud tööd seati näituseks üles Põltsamaa konvendisaali.

Veidi varem, 1992. aastal helistas Ethelile kohaliku kooli inglise keele õpetaja **Aino Vagur**, kes oli just naasnud andragoogikakursuselt Rootsis. „Ainol tekkis mõte, et Põltsamaalgi võiks hakata rootslaste eeskujul täiskasvanutele vabaharidust andma ja ta võttis ühendust inimestega, kes olid potentsiaalsed kursuste juhendajad,“ meenutab Ethel. „Kuna mina olin kunsti-kooli lõpetanud, pakkus ta mulle nahakunsti kursuse korraldamist.“

Algul arvas Ethel, et see pole võimalik, kuna tehniliselt keerukas nahakunst eeldab spetsiaalsete tööriistade ja masinate olemasolu. Kui jah-sõna siiski öeldud sai, tuustis naine veidi kohalikes kaltsukates ja ostis kaks nahkmantlit, mida materjalina kasutada. Kursus toimus kultuurimajas tühjalt seisnud näitlejate garderoobis ja Etheli üllatuseks tuli kohale lausa 30 inimest. Sama populaarseks kujunes ka järgmine, gobeläänikursus.

„Vajadus selliste koolituste järele oli suur, sest poodidest midagi osta ju polnud,“ viitab Ethel üheksakümnendate algusaja tühjadele lettidele. „Inimesi meelitas kursustele isetegemise rõõm, mida nad said endale väikese tasu eest lubada.“

Leonhard Lapini juhendatud kursus (2014).

25 AASTAT KUNSTIHARIDUST

Põltsamaalaste huvi loomingulise tegevuse vastu aina kasvas ja maaliklubist sai 1996. aastal Põltsamaa Kunstiselts. Järgmiseks kutsuti Rakvere kunstnik **Riho Hütt** juhendama klaasikursust. Hiljem tulid teised meistrid õpetama siidimaali, keraamikat ja Tiffani-vitraaži.

Kuna tarbekunsti koolitused läbinud naised soovisid joonistamist ja maalimist õppida, sündis viieaastane kujutava kunsti kursus, mille programmi kuuluvad ka kunstiajalugu ja kompositsioon. Olulise osa õppeprotsessist moodustab näitustel osalemine ja põhjalik lõputöö.

Täna on viieaastase kursuse läbinud 35 harrastuskunstnikku.

1990ndatel alanud suvelaagritest ja sellele järgnenud näitustest sündis tänaseni kestav traditsioon. Veerandsaja aasta jooksul on kunstisõbrad „laagerdanud“ üle Eesti erinevates kultuurimajades, rannakülades ja isegi mõisates.

Suvelaagritele lisandusid meistriklasi vormis kunstkursused, kus juhendajateks on olnud **Valli-Lember Bogatkina, Loit Jõekalda, Kai Kuusing, Tiit Pääsuke** jt.

Järelkasvule mõeldes asutas kunstiselts 2000. aastal kunstikooli, kus on nii laste kui ka täiskasvanud õppijate osakond.

Praegu saab kunstikoolis tegeleda keraamika, Tiffani-vitraaži, siidi- ja portselanmaali, naha- ja klaasikunsti, gobelääni ja mosaiigiga. Õpetatakse ka soome ja inglise keelt.

Etheli „värvipritsimise ruumi“ kaunistavad praegu koolinoorte monumentaalmaalid.

Kunstikooli õueklassis saab suviti teha kõike, milleks sees ruumi ja võimalust pole.

„Oli aeg, kus tänu eurorahastusele olid väga populaarsed tasuta soome keele ja arvutikursused, sest kõik tahtsid Soome tööle bussijuhiks minna,“ tõdeb Ethel. „Nüüd keskendume siiski rohkem kunstile, sest ma ei taha euronõuetes ettenähtud sihtrühmade tagaajamisega tegeleda. Mulle ei meeldi need nõuded ja paberimajandus. Meie kooli eesmärk ja missioon on kunstihariduse pakkumine – meiesuguseid siin piirkonnas rohkem pole.“

GALERII pART JA PÕNEV KELDER

Kunstiga saab tegeleda peaaegu igal pool, kus laua ja tooli jaoks ruumi, kuid kõige mõnusam on töötada just selleks mõeldud keskkonnas. Eriti tore, kui loomingut saab teistelegi uudistamiseks sättida. Kunstiselts korraldas kursusi esialgu kohalikus kultuurimajas, kus loodi võimalused näituste korraldamiseks.

1994 kolis kunstiäri Põltsamaa lossihoovi, paar aastat varem tööle hakanud restoranimajja. Seal jätkusid kunstkursused ning vabadesse ruumidesse asutati klaasi- ja savikoda.

Samas hoones seisis tühjalt avar pööning ja Ethelil tekkis hull plaan ehitada sellest moodne kunstigalerii. Kunstiselts kirjutas ruumide kordategemiseks EASile projekti ja 2008. aastal saadigi galerii toetuseks 500 000 krooni.

Toetusraha eest telliti pöranda ehitamine ja valgustus, kuid ülejäänud koristus-, ehitus- ja värvimistööd tegid kunstiseltsi liikmed, nende sõbrad ja sugulased.

400 vabatahtlikku töötundi kirjutati projekti omaosalusena.

Paari kuuga sai räämas ja tuvisõnnikust täis ruumist valge ja äge Kesk-Eesti kunstigalerii pART, mis avati 28. septembril Põltsamaal sündinud kunstnike näitusega „Nad rõõmustavad meid“.

„Siiani tuleb vahel liigutuspisar silma, kui galeriisse jõudes näed head ja kõrget kunsti,“ tunnistab Ethel. „See on ime, millega me hakkama saime.“

Sellesaavutuseeest sai kunstiselt Eesti Kultuurkapitali Jõgevamaa ekspertgrupi Kultuuripärliti tiitli. Preemiaraha eest osteti hulk värvipotte ja alustati uue pöörase projektiga: sama maja keldrikorruse remonti, et kolida sinna esimeselt korruselt kunstikool.

400 ruutmeetrisel pinnal tuli teha tohutult tööd. Kunstiselti rahvas ja kursuselased lõhkusid maha mitmeid vaheseinu, tassisid talgute korras välja suure hulga prahti ning värvisid seinad-laed. 2009. aasta 1. juunil kolis kunstikool pidulikult oma uude kodusse sisse.

KÕIK OSKAVAD MAALIDA!

Kuigi kohati on Ethelil tunne, et kõik Põltsamaa inimesed on kunstihariduse koha pealt juba „ära õpetatud“, jätkub loomiskirega inimesi nii kunstikooli, töötoa

laadis peetavatele pidudele-sünnipäevadele kui ka suvistes kunsti- ja joogalaagritesse.

„Tänapäeval me enam uusi asju ei vaja, sest neid on kõik kohad täis. Seepärast pakume kunstistuudios eelkõige elamusi ja emotsioone, rõõmu midagi oma kätega valmis teha,“ ütleb kunstiselti juhataja.

Ethel kuuleb sageli lauset „Ma ju ei oska!“, kuid kogenud õpetajana usub ta, et maalida suudavad kõik, kellel silmad peas.

„Minu juurde võib saata kõik need, kes pole kunagi kunsti teinud ja kahtlevad endas,“ on Ethel väljakutsetele avatud. „Pärast on kõik õnnelikud oma ilusate piltide üle.“

Tema eeskujuks on rootslased, kellel kunstiopetus algab lasteaias värvi loopimise ja sodimisega. Lapsed ei karda, nende jaoks pole valesid värve ega valesti tõmmatud jooni. Kui täiskasvanu enda seest selle vaba lapse üles leiab, hakkavad sündima toredad asjad.

Nii alustab Ethelgi kunstikursusi, ärgitades osalejaid mõtlema, milliste värvidega oma meeleolu edasi anda. „Arvan, et inimene ei muutu oma olemuselt. Juba koopainimesel oli vajadus ennast kunsti kaudu väljendada ja see ei kao kuhugi,“ on Ethel kunstihariduse vajalikkuses kindel.

3.3. Tartu Rahvapälikooli lugu:
rahvapälikool on nagu valuvaigistav vitamiin

Maire Breede, Tartu Rahvaülkooli asutaja ja juhatuse liige

Tartu Rahvaülikool sündis Eesti Vabaharidusliidust mõned aastad varem – 1988 – ning kandis esialgu Tartu Kultuuriülikooli nime. 2001. aastal sai kultuuriülikoolist rahvaülikool.

Maire meenutab:

„1994. aastal avanes mul võimalus külastada mitmeid rahvaülikooli Põhjamaades ning siis sai kooli tegevusele sisuseletus antud: kultuuri- ja rahvaülikoolid ongi vabahariduskoolid.

Maire Breede
Tartu Rahvaülikooli
infopäeval 2002.
aastal linnarahvale
voldikuid jagamas.

Teadmata midagi täiskasvanute täienduskoolitusest või vabaharidusest, asusin 1987. aasta sügisel korraldama ja tartlastele pakkuma mitmeid kursuseid, mis olid minu jaoks eelkõige kultuuriüritused. Sellele rajale, mida hiljem nimetatati vabahariduseks ja täiskasvanute täienduskoolituseks, tõi mind saatust ja nii olen oma viimased 30 aastat vabaharidusele pühendunud.

Täna on inimestel ühed huvid, homme juba teised, sest viimased 30 aastat on meie ühiskonnas kogu aeg toimunud suured muudatused. Ole vaid nobe ja jõua aja ning soovidega kaasas käia. See töö on alati huvitav, sest ükski aasta ei sarnane teisega, inimeste huvid muutuvad iga aastaga ja meie poolt pakutud kursused on igal aastal erinevad. Midagi klassikalist, nagu keele- ja kunstkursused, jääb küll alati kestma. See on rahvaülikooli vundament.

Tartu Rahvaülikooli meeskond aastal 2017.

Kõik need aastad on olnud raske riigi juhtfiguuridele selgitada, miks meile rahvaülikooli vaja on. Esimesed 10 aastat ei saadud sellest üldse aru, seda peeti rohkem nagu Breede „bisniseks“. Läksin uksest sisse, rääkisin ja selgitasin, et rahvaülikool vajab ruume ning inimestele on vaja koolitusi. Seda ei peetud vajalikuks ja küllap ei saadud ka aru. Kord isegi hõigati õige ülbelt, et „ärge tulge mulle rääkima Põhjamaade demokraatiast“. Uksest saadeti välja, mina aga läksin jälle aknast sisse ja vuristasin üht ja sama juttu. Euroopa Liidu ajastul hakkas täiskasvanuhariduses vesi veidi selgemaks minema, aga ikkagi väga vaevaliselt.

Praegu oleme kuskil vahepeal: me ei ole läinud Põhjamaade täiskasvanuhariduse teed, vaid oma teed. Ju nii peabki. Küllap see nii saab kord olema, et vabaharidusse usutakse, mõistetakse selle vajadust ühiskonnas ja seda tunnustatakse. Inimesed ju tunnustavad meid: me oleme vajalikud 6000 õppijale aastas ja praegu on Tartu Rahvaülikool suurim vabahariduslik koolituskeskus Eestis.

Minu unistus on, et vabaharidus ja rahvaülikoolid oleksid vajalikud ka riigile. Kui Maslow' püramiidi alumiste korruste vajadused on rahuldatud, saab inimene mahti näha suuremat pilti ja otsida oma ellu „vitamiini“ näiteks rahvaülikoolis. Mõningaid teenuseid ja tooteid võib nimetada „valuks“ – need on asjad, mida inimene endale ilmtingimata lubama peab. Teised on aga n-ö vitamiintooted ja teenused. Inimesed ostavad ja tarbivad neid siis, kui esmavajadused on rahuldatud. Rahvaülikool on nagu valuvaigistav vitamiin!“

Juhtumisi elust enesest

„Peamine suhtlemisvahend inimestega oli lauatelefon. Vahel oli reklaamides kirjas ka kodune telefon, et ükski kursuslane kaduma ei läheks. Ei olnud vahet, kas võtad kõne vastu kodusel või töötelefonil, ikka oli telefonitoru tõstes üks hüüe: „Kultuuriülikool!“

Oli aasta 1988. „Marksu majas“ toimus Lydia Pärna loeng. Lektor ja kuulajad innustusid teemast sedavõrd, et kell oli juba 22, kui loeng viimaks lõppes. Maja välisuks oli aga südamerahuga lukku keeratud. Ei jäänudki muud üle, kui hulgakesi aknal kõõluda ja juhuslikele möödujatele hüüda: „Palun minge ülikooli peahoonesse ja kutsuga valvur! Me ei saa siit enam välja!“

**

„Üks õpilane tegi kord eksamiperioodil Treffneri koolile pommiähvarduse. Kogu kool evakueeriti. Lauri Breede ei pääsenud majja sisse, sest kogu kool oli lintidega piiratud ja politsei oli väljas. Lauri püüdis selgitada, et seal majas on tema naine, kultuuriülikooli direktor. Ühel hetkel ilmuski politsei kultuuriülikooli toakesse, kus mina pahaaimamatult töötasin, ja ajas mu kiirustades majast välja. Õnneks pommi siiski polnud.“

**

„Lilleseade koolitus toimus Pepleri majas ja oli vaja rohelist, oksa jms. Piret Kivilo sõitis kursuslasega oma aeda materjali tooma. Nad tulid tagasi, asetasid terve sületäie

suurde nõusse ja hakati tööle. Ühel hetkel avastas Piret, et tema mobiiltelefon on kadunud. Käidi aias otsimas, aga mida pole, seda pole! Vahepeal oli koridoris kõndimas nähtud punase mummulise pearätiga kummalist naisterahvast. Arvati juba, et äkki olid tal pikad näpud. Aga kui taimmaterjal hakkas nõust otsa saama, siis oli vees ka mobiiltelefon. Oli teine ilusti koos taimedega vette sätitud. Tollel ajal olid mobiilid hinnalised asjad. Nii leiutati mobiilikimp...”

Lilleseadekursused on Tartu Rahvaülikoolis jätkuvalt populaarsed.

3.4. Ivo Eesmaa lugu: õpitakse kogudes, kogedes ja kogemata

EVHLi 19 aastat esimehena juhtinud Ivo Eesmaa on kogu elu olnud seotud formaalharidusega: ta on töötanud õpetajana, Hiiumaa maavalitsuse kultuuri- ja haridusosakonna juhatajana, riigi kooliameti peadirektorina ning juhib praegu Hiiumaa ametikooli ja gümnaasiumi.

Ivo Eesmaa

Kas ja kuidas korraga vaba- ja formaalhariduse asju ajada saab? Ivo meelest ei hakka inimese õppimist käsitlevad erinevad lähenemised üksteist segama, vaid pakuvad hoopis võimalust mõlemast süsteemist parimat osa kasutada.

Kuidas ja millal vabahariduse avastasid?

„Ilmselt 1994. aastal, kui Taani ja teised Põhjamaad Eesti mitteformaalsele haridusele palju tähelepanu pühendasid.

Töötasin sel ajal Hiiumaal maakonna haridusosakonna juhatajana ja sattusin Göteborgis asuva Põhjamaade Rahvaakadeemia kuuenädalasele kursusele. See oli minu esimene suurem kokkupuude vabaharidusega.

Kuna neil kursustel oli ka **Tiina Jääger**, tekkisid mul sidemed Eesti Vabaharidusliiduga ja hiljem kutsuti mind kandideerima EVHLi esimehe kohale. Pidasin seda ametit 1996–2015.

Hiljem tegin Göteborgi Nordic Folk Academys (NFA) oma magistritöö hariduskorraldusest.“

Missuguste väljakutsetega EVHLi juhtimise ajal kokku puutusid? Milliste saavutuste üle on põhjust uhke olla?

„Algusaastatel oli juhatuse peamiseks ülesandeks teadvustada Eestis vabaharidust kui niisugust ja jõuda selleni, et tekiks stabiilne riiklik rahastus ja korralikud välisside-med. See kõik, mida 1996. aastal tahta oskasime, on nüüd olemas.

Lepinguline suhe Haridus- ja Teadusministeeriumiga tekkis ajal, kui Mait Klaassen oli haridusminister. Sellest ajast peale on riik meid stabiilselt rahastanud – küll mitte nii suurelt, kui oleksime tahtnud, aga siiski stabiilselt. Meil on riigieelarves oma rida olemas.

Põhjamaadega toimivad suhted võrdsetel alustel juba pikka aega: meid on lülitatud Põhjamaade mitteformaalse hariduse võrgustikku, oleme iga aastal osalenud nende koosolekul. Olime kolm aastat esindatud Euroopa Täiskasvanuhariduse Assotsiatsiooni (EAEA) juhatuses.“

Kuulusid ka ise EAEA juhatusse. Mida huvitavat sellest ajast meenub?

„Ammu enne mind oli seal esindajaks Talvi Märja. Mina esindasin kõiki kolme Balti riiki, sest leppisime kokku, et toimub rotatsioon – enne mind olid seal Leedu ja Läti esindajad.

Huvitav oli kogeda, kuidas Euroopas täiskasvanuhariduse asju aeti, millest juhatuse liikmed mõtlesid ja rääkisid. Eestis pole midagi häbeneda.

Kõige eksklusiivsem asi sel perioodil oli minu jaoks Euroopa Liidu esindamine Türgis täiskasvanuhariduse konverentsil.“

EVHLi oluliseks ülesandeks on olnud täiskasvanuhariduse populariseerimine. Kas meie inimesteni on tänaseks jõudnud mõte, et õppida võib omaenda huvi ja maailmapildi avardamise pärast?

„Tõenäoliselt on. Elukestev õpe on muutunud normaalseks ja EVHLil on selles kindlasti olnud oma osa.

Hiiumaa Ametikoolis, kus ma praegu direktorina töötan, me praegu põhikoolijärgset haridust ei paku, sestap õpivad meil ainult täiskasvanud. Nii mõnigi neist õpib meil juba teist või lausa kolmandat ringi.

Kümmekond aastat tagasi läksid kutsekooli enamasti noored peale põhikooli, aga praegu on täiskasvanute osa kutsehariduses oluliselt suurenenud ja see on viimaste aastate areng.

Sellel on ilmselt kaks põhjust: esiteks, ühiskonna areng on viinud selleni, et eluaeg ühte ametit pidada pole enam võimalik, teiseks peetakse täiskasvanuna õppimist vägagi normaalseks võimaluseks oma elu muuta.“

Oled pikka aega töötanud nii vaba- kui ka formaalhariduse vallas. Kas erinevad põhimõtted ja meetodid pole töös üksteist segama hakanud?

„Vastupidi! Seda kiiremini vabahariduse ideed nendesse koolidesse jõudsid, kus töötasin.

Võtsin need põhimõtted ja arusaamad kiiresti omaks ja neid saab ju rakendada igal pool sõltumata sellest, kas tegu on formaal- või mitteformaalse haridusega.

Kõikides koolides, kus olen toimetanud, olen jätanud vabahariduse põhimõtte, et õppimine toimub kogudes, kogedes ja kogemata. Traditsiooniliselt tunnis istudes õpitakse kõige vähem, aga kogudes ja kogedes ei saa sa arugi, kuidas tarkus külge jääb.“

Kas kolleegide poolt vastuseisu polnud?

„Tuleb lihtsalt järjekindlalt ja tasapisi oma arusaamasid selgitada. Olen üldhariduskoolide direktorina töötanud üle 20 aasta ja selles ametis kogenud, et hariduses polegi võimalik kiirelt tulemusi saavutada. See on kasvamise küsimus.“

Millised on praegu täiskasvanuhariduse suurimad probleemid ja/või väljakutsed?

„Need on eelkõige seotud õppijaga – kust leida motivatsiooni ja kuidas teha õigeid valikuid. Võimalusi on tänapäeval mõõtnatult rohkem kui kümmekond aastat tagasi või siis päris alguses, kui EVHL oma tegevust alustas.“

Kuidas täiskasvanuid õppima motiveerida?

„Meie Hiiumaa gümnaasiumi selle aasta loosungiks on „Loll on loll olla“. Tundub, et toimib.“

Hiiumaa ametikoolis õppivaid täiskasvanuid pole vaja motiveerida, nad teavad, mida tahavad. Pigem on selles mõttes keeruline, et neile pakutav peab olema tõesti

huvitav ja vajalik, muidu lähevad nad lihtsalt minema. Keegi ei tule teisest Eesti otsast kooli, et raamatuteksti seina pealt slaididelt maha lugeda.

Täiskasvanul on oma elu- ja töökogemus, ta ei taha oma aega raisata ega mingit uduajamist kuulata – sellega tuleb alati arvestada.“

Kõige veidram seik, mis sinuga vabahariduses töötamisel on juhtunud...

„Pidasime EVHLi kümnendat sünnipäeva. Vabaharidusliidu liikmed tulid kokku ning kukkusid mind ja Tiina Jäägerit õnnitlema, nagu meil oleks juubel. Seisime seal nagu mingi pruutpaar ja tundus päris naljakas, et inimestele ei jõudnud kohale: see on ju nende endi pidupäev. Loodan, et praegu mõistetakse, et EVHL pole kontor, vaid liikmed ise.“

Sinu märkimisväärsamad ja olulisemad kogemused, mida oled õppinud selle aja jooksul?

„Olen oma töös kogenud, et inimesi ei saa väga juhtida, vaid pigem motiveerida, nende arengut suunata. Minu arvates on juhi tähtsaim omadus võime mitte sekkuda. Kui annad inimesele võimaluse toimetada oma parema äranägemise järgi, ei pea ta pidevalt mõtlema, kas ta teeb õigesti või valesti, ja see on suur liikumapaneev jõud.“

Asutuse juhtimine on nagu auto juhtimine: enamiku ajast pole vaja midagi teha.

Kui auto püsib kenasti teel, pole vaja rooli keerata, gaasi anda ega pidurit tallata. Alles siis, kui auto hakkab teelt kõrvale kalduma, hakkad rooli või pedaalidega midagi korrigeerima.

See tähendab seda, et kui oleme meeskonnaga põhimõtetes kokku leppinud ning meie arusaamad ja väärtused on enam-vähem ühesugused, pole juhtimisega mingit probleemi. See kehtib hariduses ja ka kõikides teistes valdkondades.

Kõik algab sobiva meeskonna loomisest – oma inimesi peab usaldada saama. Mina juhin küll kahte kooli, aga samas saan rahulikult mandril käia asju ajamas ja targe- mate inimestega kohtumas, sest tean, et koolides kõik asjad toimivad. Hea juht on delegeerimise maailma- meister.“

Milliseid soovitusi ja näpunäiteid jagaksid oma kolleegile, kes on selle tee alguses?

„Õpitakse eeskätt kogudes, kogedes ja kogemata, mitte pidevalt seletades. Sa saad olla õpetaja ainult siis, kui sinult on midagi õppida. Sa võid kasutada ideaalseid metoodikaid, aga kui õppija ei pea sinu pakutavat täht- saks ega väärtuslikuks või kui ta sind isikuna ei väärtusta, on tal järgmisel päeval kõik meelest läinud.“

3.5. Viljandi Rahvakoolituse ühingu lugu: kuidas kapitalism rahvakoolitusse jõudis

Viljandi Rahvakoolituse Ühing on 1992. aastast pakunud täiskasvanutele keele- ja kodanikukoolitusi, aga ka arvuti- ja raamatupidamiskursusi ning käsitöökursusi maaliõppest kiviaedade ladumise koolituseni. Praegu ühing koolitusi ei korralda.

MTÜ Viljandi Rahvakoolitus juhataja Sirje Kessa meenutab:

„OÜ Viljandi Rahvakoolituskeskus alustas tööd 1992. aastal, mõned aastad hiljem sai ellest MTÜ Viljandi Rahvakoolitus. 1994. aastal saime tänu sõpradele Dalarna Bildingsförbundist päris oma kooliruumid. Alustasime keelekursustega, mis üheksakümnendatel olid väga populaarsed – tekkis ju inimestel reisimisvõimalus.

MTÜ Viljandi Rahvakoolitus korraldas 2000. aastate alguses Avatud Hariduse Liidu kaudu projektilaagreid Ida-Virumaa laste ja täiskasvanute koolitamiseks. Pildil Sillamäe lapsed laagris Vana-Võidus (2001).

Kui algas registreerimine järgmise poolaasta kursustele, siis andis otsida ruumi, kuhu kõik kohaletulnud ära mahuksid.

Telefoni teel registreerijad helistasid juhatajale koju hiliste õhtutundideni, kuna tollel jätkus lihtsameelsust anda registreerimiseks oma isiklik number.

Inimesed olid õpihimulised ja nende motivatsioon oli reisimis- ja suhtlemisvõimaluste tohutu avardumise tõttu tugev. Siiani polnud paljud võõrkeeleeõpet koolis kuigi tõsiselt võtnud. Eriti palju huvilisi tuli inglise keele kursustele ja õpetajad püüdsid anda oma parima – eks grammatikat oli ka koolis õpitud, aga rääkida polnud ju kuskil ega kellegagi. Seepärast panid õpetajad tundides rõhku vestlusele tunnis. Kursused olid muidugi tasulised.

Ühes inglise keele grupis istus noormees juba esimesest tunnist – ja jätkuvalt järgmistes – vaikselt laua taga ning kordagi suud lahti ei teinud, olgugi et õpetaja ka teda vestlusesse tõmmata proovis. Õpetaja järjekordse ürituse peale vastas noormees rahulikult: „Oma raha eest võin ma siin ka vait olla.“ Vot nii... Kaldun arvama, et mõnelgi meist on läinud ilmselt päris kaua aega, et õppida „oma raha“ eest ka oma tahtmist saada.

Pärast 23 aastat koolitamistööd pole viimastel aastatel meil aktiivset tegevust olnud ja siit ka minu kogemus, mida kolleegidega jagada: kuigi algul ehk tundub, et ühemehe-juhatus või väiksearvuline juhatus on hea asi – pole vaja kulutada energiat vaidlemiseks või millegi tõestamiseks –, on „üksiku hundi“ tegevus tegelikult väga

väsitav. Olgem ausad, mõistust on ikka rohkem vaja, eriti kui keerulisemad ajad saabuval! Nagu vanasõnagi ütleb: mitu pead on ikka mitu pead.“

ÕPE projekti raames toimunud inglise keele kursus (2006).

A stylized graphic featuring a brown tree trunk and branches on the left, set against a light green background. On the right, a blue vertical line with several horizontal branches ending in small circles, resembling a circuit or a stylized tree, is set against a white background.

4. Elukestva õppe aeg (2010–2014)

4.1. Aja lugu: õppimine tähendab enesesse investeerimist

Eesti vabahariduses oli endiselt kõige suuremaks ja mõjukamaks ettevõtmiseks 2008. aastal ESFi toetusel käivitatud **programm „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“**, mida pikendati 2013. aastani. Sel perioodil tõusis esiplaanile koolitustegevuste pool.

Programmi raames õppijate keskmine vanus oli 35–44 aastat. Tuhanded täiskasvanud kogesid, et elukestev õpe pole igav kohustus, vaid enesesse investeerimine: õpitakse nii töös vajalike

oskuste ja teadmiste saamiseks kui ka oma lõbuks. Seda kõike võimalikult oma kodu lähedal, mis teeb õppimise, töö ning koduste toimetuste ühendamise lihtsamaks.

Kuna Eesti ühiskond alles toibus 2008.–2010. aasta majandussurutisest, oli endiselt murekohaks tööpuudus. Vabahariduslikel koolitustel osalesid paljud töötud, et uute oskuste omandamise kaudu taas tööturule siseneda. Eriti populaarseks muutusid arvuti- ja keelekursused.

Programmi lõppedes korraldasid keskused ainult tasulisi koolitusi, kus õppijatel tuli ise koolituskulud tasuda.

*Eesti kirjakeele
kursus Põlva
Rahvakoolis
(2013).*

See mõjutas koolitusteemasid ning osalejaid: 2014. aastal korraldati kõige rohkem kursusi kunstide ja võõrkeelte valdkonnas ja õppijateks olid põhiliselt maksujõulised töötavad inimesed.

Programmi pikendamisega koos täpsustati sihtgruppi: lisaks töötavatele ja üsna haritud inimestele püüti nüüd koolitustele tuua madalama haridustasemega õppijaid.

Eesti keele kursus mitte-eestlastele Põlva Rahvakoolis (2010).

SÕBRAD-KOOSTÖÖPARTNERID EUROOPAST

Muutusi ühiskonnas peegeldas vastavasisuliste uute rahvusvaheliste projektide käivitamine: **Outreach Empowerment Diversity** (2011–2013) eesmärk oli välja selgitada parimad meetodikad ühiskonna marginaalsete gruppide kaasamiseks õppimisse ja aktiivsesse ühiskonnaellu; **Learn for Work and Life! One Step Up** (2011–2012) tegeles probleemiga, kuidas motiveerida õppima tööotsingute tõttu teise riiki sattunud täiskasvanuid. Õpioskuste arendamise ja keskkonna teemad ühendas **Know your Lifestyle** (2012–2015), kus täiskasvanud õppijale tutvustati globaliseerumisega seotud arenguid maailmas ja selle mõju nii loodusele kui ka meie igapäevaelule.

Eesti Rahvapärимuse Kooli pärtlipäeva pärimuspidu Tagavälja talus (2013).

2010

- 2010 valmis uuring ning programmide „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“ ja „Täiskasvanute tööalane koolitus“ õppijate tagasisideküsitlus.
- 2010 – täiskasvanuhariduse talitus delegeeris EVHLi Eestit esindama võrgustikus European Basic Skills Network.

Vene keele kursus Põlva Rahvakoolis (2013).

2011

- 2011 valiti EVHLi esimees Ivo Eesmaa Euroopa Täiskasvanuhariduse Assotsiatsiooni juhatusse.
- Esimene õpilane – Kristiina Porila – sai 2011. aasta jaanuaris täiskasvanute õpirände programmi Nordplus raames võimaluse õppida Malungi Rahvaulikoolis rootsi rahvatantsu ja -muusikat.

Ontika koolituskeskuses toimusid EVHLi programmi raames menukad lilleseadekursused (2010).

2013

- 2013 sõlmis EVHL Eesti Töötukassaga vabatahtliku töö lepingu ja kaasas esimese vabatahtliku büroo töösse.

Metsa- ja suvekoolid

- XIV metsaülikool koostöös Põltsamaa Kunstiseltsiga toimus 2010 aasta 12.–13. augustil Põltsamaal, teemaks tutvumine lossikompleksiga ja raku-keramika põletamine.
- XV metsaülikool koostöös Pärnu Rahvaülikooliga leidis aset 2011 aasta 11.–12. augustil Pärnus Nooruse Majas.
- 2013. aasta suvekool toimus 15. augustil koostöös Paide Rahvaülikooli ja Eesti Haridusfoorumi toimkonna suvekooliga, teemaks vabaharidusliku koolituse pakkumise vajalikkus ja võimalused lähiaastatel.
- 2014 – Balti III Suvekooli korraldajaks oli Läti Täiskasvanuhariduse Assotsiatsioon, suvekool toimus 25.–27. juunil Iecavas.
- 2014 – XVII suvekool toimus 14.–15. augustil Järva-Jaanis, peateemaks õpioskuste arendamine.

Know Your Lifestyle: EVHL osales projektis Know Your Lifestyle (2013–2015), milles tutvustati täiskasvanud õppijatele globaliseerumisega seotud arenguid maailmas ja selle mõju nii loodusele kui ka meie igapäevasele elule.

Balti Suvekool Viljandis (2015).

Uuendusena muutus rahvusvaheliseks EVHLi suvekool: nimelt leidsid Baltimaade täiskasvanuhariduse eestvedajad, et lisaks iga-aastastele juhtide koosolekutele võiksid omavahel tutvuda ja kogemusi jagada koolitajadki. Esimene **rahvusvaheline Balti Suvekool** toimus 2012. aastal 28.–30. juunil Nelijärvel, osavõtjaid oli Lätist, Leedust, Eestist ja Soomest. Ühistel aruteludel oli teemaks täiskasvanuhariduse roll majanduskriisi ajal, kvaliteet mitteformaalses õppes ning Balti- ja Põhjamaade ühised väärtused.

Ettevõtmine sai nimeks **1st Baltic Summer School** ja sellest kujunes Balti- ja Põhjamaade täiskasvanute koolitajate traditsiooniline kokkusaamine, mis toimub igal aastal erinevas Balti riigis.

Uue huvitava koostööna osales Eesti Vabaharidusliit Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu (EMSL) algatatud **mittetulundusühingute arenguprogrammis**, mis andis võimaluse vaadata organisatsiooni tegevusele värske ja ka kriitilise pilguga. Osaleti arenguprogrammi koolitustel (eestkoste, strateegiline planeerimine, kommunikatsioon, finantsjuhtimine ja mõju hindamine), uuendati põhikiri ja korrastati juhtimisstruktuur.

Tulemuslikult jätkas tööd EVHLi koolituskeskus, kus täiskasvanutekoolitajate meistrikursusele lisandusid koolitused „Positiivne psühholoogia“, „Raamatukoguhoidja – täiskasvanute koolitaja“ ja koolitajate ning raamatukoguhoidjate kursusele liideti tervisejuhtimise moodul.

EVHLi XIV metsaülikool (2010) toimus Põltsamaal. Tutvuti lossikompleksiga ja õpiti rakukeraamika tehnikat. Võõrustajaks oli Põltsamaa kunstiseltsi rahvas: vasakult teine on seltsi eestvedaja Ethel Hakkaja.

Meil on pidu: tähistame 2014. aastal Tartus EVHLi 20. aastapäeva. Vasakult: Õie Reidma, Ene Lukka-Jegikjan, Heli Kaldas, Urve Kaasik ja Ivo Eesmaa.

4.2. Ontika koolituskeskuse lugu: viisakad ja õpihimulised virulased

Erakool Ontika tegevussuundadeks on vabahariduslik koolitus, tööalane täienduskoolitus ning projektipõhine tegevus.

„Ida-Virumaa inimesed on toredad, tolerantset ja leplikud,“ ütleb Jõhvis asuva Ontika Koolituskeskuse eestvedaja **Õie Reidma** tuhandete õpilaste kohta, kes 25 aasta jooksul keskusel kursustel on käinud. „Just inimesed teevad mu töö huvitavaks.“

Eesti keele kursuse lõpetajad 1995. aastal.

Ontika keskuse areng on olnud lahutamatu seotud kogu piirkonna arenguga: kui Eesti üks suuremaid kae- vanduspiirkondi ägas 1990. aastatel majanduskriisi käes ja tuhanded inimesed jäid tööta, tuli neile pakkuda eesti keele õpet ning oskusi, mis muutunud majandusolukorras uut ametit leida aitaksid.

Tänapäeval on keeleõpe Ida-Virumaal endiselt populaarne, kuid ärksa vaimuga virulased õpivad meelsasti ka kõike muud käsitööst arvutiõppe ja lilleseadete tegemiseni.

MÕISAST PASTORAATI JA KONTSERDIMAJJA

Keskust kümme aastat vedanud Õie sattus koolitusmaailma üsna juhuslikult pärast ootamatut telefonikõnet 1993. aastal. Helistas Ontika Arendus- ja Koolituskeskuse töödejuhataja **Sulev Sarv**, kes pakkus Õiele tööd ettevõtte raamatupidajana. Kuna naine otsis parajasti tööd, mida saaks teha kodus, väikese lapse kasvatamise kõrvalt, võttis ta ettepaneku rõõmuga vastu.

Ontika mõisa juurde loodud arendus- ja koolituskeskuse eestvedajaks oli EELK Viru praostkonna praost **Peeter Kaldur**, kes toetus Soome kogemusele rahvahariduse alal. Soome sõpruskoguduse toetusel ja abil

alustati Ontika mõisa ehitust ning finantseeriti osaliselt koolituskeskuse tegevust.

Kaunis mereäärses mõisas kavatseti välja ehitada terve õppekompleks, kuid suured plaanid takerdusid rahanappuse tõttu. 1997 sügisel eraldus arenduskeskusest koolituskeskus, kes ei soovinud arenduskeskuse töötajaid ülal pidada ja mõisa ehitust finantseerida.

EELK Viru praostkonna Ontika Koolituskeskus jätkas tegevust Jõhvis, Rakvere 6 asuvas pastoraadimajas, kus keskuse käsutusse anti tilluke, vaid 5-ruutmeetiline tuba. Kuigi pisikeses ruumis sai liikuda ainult külg ees ja köht sees, mahtus sinna siiski kõik hädavajalik ja vahel isegi 2–4 koolitajat. Keskust juhtis **Eha-Ivi Korkus**, kes Õie kontoris sekretär-asjaajajaks kutsus.

Alates 2009. aastast rendib keskus ruume Jõhvi kontserdimajas.

Õie sõnutsi oli koolituskeskuse hing, ideede generaator ja elluviija Eha-Ivi, kes kahjuks 2008. aastal siitilmast lahkus.

„Eha-Ivi pidas oma südameasjaks eesti keelt, psühholoogiat ja keskkonnaharidust, mis oli Ida-Virumaal seoses kaevandustega eriti aktuaalne ja on seda tänaseni. Mina jätkan tema tööd, nagu oskan, aga kuna Ontika on praegu üheinimesekeskus ja abilisi mul pole, siis minu võimel on piirid,“ ütleb Õie.

KOOLITUSSUUNAD PANI PAIKA TÖÖPUUDUS

Kuna keskus oli algselt seotud EELK Viru praostkonna ja Jõhvi kirikuga, plaaniti esialgu koolituste kaudu ühendada kiriku- ja ilmalik elu. Need mõtted jäid aga rahanappuse

Eesti keele kursuse uhked lõpetajad 2000. aastal.

tõttu teostumata ja toimus vaid üks diakooniakursus, millest kirikuinimesed osa võtsid.

Koolituste põhisuundadeks kujunesid kodanikuõpetus mitte-eestlastele, võõrkeelte intensiivõpe, müügiesindajate ja sotsiaaltöötajate koolitamine, tähtpäevateemaline kodukujundus ning ökoloogia.

Ontika koolituskeskuse heaks koostööpartneriks võib pidada Töötukassat, mille hangetel keskus on edukalt osalenud. Läbi aastate pakutakse nii töötutele kui ka töötavatel inimestele eesti keele kursusi, mis sündisid 1990ndatel otsesest vajadusest: tollal suleti paljud Ida-Virumaa kaevandused ja tehased ning piirkonna tööpuudus oli üks kõrgemaid Eestis.

„Inimesed jäid päevapealt töötuks, aga need tööandjad, kes veel alles olid, nõudsid eesti keele oskust,“ mäletab Õie tollast olukorda.

Väga intensiivsed 240tunnised kursused kestsid iga päev viis-kuus tundi. Kasutegur oli märgatav, sest kursuse lõpetajatest andis eesti keele tasemeeksami positiivsete tulemustega u 90%. Mitmed inimesed said juba koolituse ajal tööle.“

Kuigi kursuste põhisisuks oli eesti keele õppimine, said mitte-eestlastest osalejad lisaks algteadmisi Eesti kodu- ja kultuuriloost, seaduste kohta jagasid infot juristid ja töötukassa spetsialistid.

Nõudlus selliste koolituste järele oli suur: näiteks 1994. aastal toimus 28 kursust, kus õppis 248 inimest.

Projekti „Mitte-eestlaste integreerumine Eesti Vabariigi töö- ja elukeskkonda“ eesti keele kursuse lõpetamine 2004. aastal.

Eriti tihe töö algas 2004. aastal, kui Ontika pakkus projekti „Mitte-eestlaste integreerumine Eesti Vabariigi töö- ja elukeskkonda“ korras Töötukassa kaudu 240-tunniseid eesti keele koolitusi Jõhvis, Kohtla-Järvel ja Narvas.

„Kursused olid nii intensiivsed, et peale nende lõppu jäid õpetajad kõigepealt haigeks, toibusid kaks nädalat ja siis algas kohe uus kursus,“ kirjeldab Õie toonast kiiret tööaega.

Keelekoolitused on Ida-Virumaal siiani aktuaalsed. Praegu kombineeritakse keeleõpet prioriteetsete võtmepädevuste teemadega ning taolisi kursusi tellivad töötajate harimiseks ettevõttedki, näiteks Eesti Energia, lasteaiad jt.

Populaarsed on olnud floristikakursused, kus 560 tunni jooksul õpitakse lilleseadet, eesti keelt, psühholoogiat, klienditeeninduse aluseid ja raamatupidamist.

Mitmed nende kursuste lõpetajad töötavad tänaseni lillekauplustes ning kaks on avanud oma lilleäri.

PIIRKONDLIKUD OMAPÄRAD

Ida-Virumaa omapäraks on mitte-eestlastest õppijate suur osakaal. Paljude koolituste töökeeleks on seetõttu vene keel, kuid samas pole keeleoskus olnud kursuste korraldamisel kunagi takistuseks.

„Suur osa kohalikku rahvast valdab mõlemat keelt ja saab hakkama ka mitte-emakeelsel koolitusel,“ teab Õie

oma töökogemusest. „Vajadusel küsitakse õpetajalt või kursusekaaslaselt abi ja kõik saab tehtud.“

Kui paarkümmend aastat tagasi käis eesti keele kursuse juurde kindlasti eesti kultuuri õpetamine, siis nüüd pole selleks nii palju vajadust, kuna kohalikud mitte-eestlased valdavad teemat juba päris hästi.

Vähem on ka rahvuslikke eelarvamusi. Õie toob näiteks 1990ndate lõpus toimunud Ida-Virumaa omavalitsuste töötajate koolituse Tõru õppekeskuses. Koolituse juurde käis ringreis Tartu ümbruses ja Võrumaal, kuid Sillamäe ja Narva inimesed pelgasid Tartut külastada: nad olid kuulnud jutte, et tartlased on kurjad ega salli venelasi. Hiljem said inimesed isiklike autodega rohkem ringi sõita ja eelarvamused kummutati.

„Meie kandi inimesed on tolerantset, leplikud ja saavad eesti keelest päris hästi aru,“ kiitis Õie mitte-eestlastest virulasi. „Kui keegi nendega eesti keeles kempleb, siis nad ehk ei ütle midagi vastu, kartes, et hääldus pole kõige korrektsem, aga nad saavad aru ja jäävad alati viisakaks.“

Lasteaia Kakuke töötajad-kursuslased reisil Lahemaale (2012).

Eesti Energia tellimus – Aidu karjääri töölised eesti keele kursusel (2011).

4.3. MTÜ Think lugu: meil saavad õppida tõesti kõik

Kristi Kallaste, MTÜ Think Eesti koolitusjuht
MTÜ Think Eesti on erivajadustega inimeste loodud

koolituskeskus, mille klientideks on nii terved kui ka erivajadustega õpihimulised.

Viipekeele
kursuslased
seenenäitust
uudistamas.

Kristi räägib koolitustest lähemalt:

„Pakume erivajadustega inimestele sellist keeleõpet, kus tempo on kohandatud mõnevõrra rahulikumaks ning õpetaja arvestab asjaoluga, et mõni õppur võib olla näiteks vaegnägija ning teine kurt. Tervetele omakorda on puuet tutvustavad koolitused. Ühtlasi on meie missiooniks pakkuda erivajadustega, ent haritud spetsialistidele võimetekohast tööd.

Meie õpetajad koolitavad ka ettevõtteid või ülikoolis tudengeid. Oleme käinud koolides lastele rääkimas, mida kujutab endast näiteks kuulmispuue ja tutvustanud viipekeelet aluseid. Eriti populaarseks on osutunud Thinki viipekeelekursused, mida võib õppima tulla igaüks. Tunnid toimuvad väikestes rühmades ja õhkkond on lõbus ning sõbralik. Kõik Thinki neli viipekeele õpetajat on ise viipekeelsed kurdid, kellel on kõrgharidusega pedagoogi kutse. Lisaks viipekeele algajate kursusele on huvilistel võimalik õppida edasijõudnute rühmades. Kokku on Thinkis viipekeele õpperühmi neljale eri tasemele, aga plaanis on neid juurdegi teha.

Traditsiooniks on saanud, et iga kursuse puhul toimub võimalusel vähemalt üks vabaõhutund ehk tund õppeklassist väljaspool. Thinki viipekeele õppijad on külastanud korduvalt loodusmuuseumi erinevaid välja-panekuid: eriti suurt huvi pakkus ämblike näitus, viimane kord külastasime sealset seenenäitust ja õppisime seente ja metsaga seotud viipemärke. Peagi seisab ees käik tervishoiumuuseumi, omandamaks seal inimkehaga seotud viipevara.

Kuidas viipekeeles rääkida ämblike elust?

Õpe on võimalust mööda seotud tähtpäevadega – aasta viimases ehk jõulutunnis sööme piparkooke ja õpime viipekeelseid jõululaule. Vahel vaatame ka õppevideoid.

Oleme Töötukassa koolituspartnerid ja meile saadetakse õppima tööealisi soovijaid, kellel oleks oma töökohal viipekeele oskusest kasu. Kuna viipekeele tõlke on vähe ja nad on hõivatud, siis ei ole asutusel kurdi kliendi sisenedes talle alati võimalik tõlki tellida. Seetõttu on suurepärane, kui kollektiivis leidub mõni viipekeelt valdav töötaja.

Sageli on meilt uuritud, mis ajendab täiskasvanud inimesi midagi uut õppima.

Näib, et inimesed jagunevad siinkohal kaheks: ühed, kes leiavad põhjuse õppimiseks alati, ja teised, kes seda põhjust iialgi ei leia. Täpselt nii nagu lastegi puhul: üks põnn läheb uudishimulikult uurima, et mis selle suure lehe all peidus on, teine ei tule selle pealegi. Vahel selgub, et lehte liigutas lihtsalt tuul, ent sama hästi võib sealt avastada tänapäeval nii haruldaseks muutunud imeilusa sätendava päeva-koera... Ja isegi kui laps avastab, et lehte liigutab „kõigest“ tuul, on ta ju ka tegelikult midagi kasulikku õppinud, kogemuse võrra rikkamaks saanud, ajule tööd andnud... Nii et kindlasti võib väita: õppimisest on kasu, alati!”

Viipekeeles kursuse lõpupidu.

4.4. Ene Lukka-Jegikjani lugu: pärimuskultuur aitab enese ja maailmaga rahus elada

Pärimuskultuuri ekspert ja õppejõud Ene Lukka-Jegikjan töötas 2000. aastatel täiskasvanute koolitajate kursuse koolitusjuhina ning EVHLis koolitus- ja projektijuhina.

Ene arvates on haridus ja kultuur tihedalt seotud ning just pärimuskultuur aitab paremini mõista nii iseennast kui ka maailma. Vabahariduse põhimõtteid rakendab Ene oma töös juba aastaid, õppides ise koos oma õpilastega vahetu kogemise ja loovate meetodite kaudu.

Milline oli sinu esimene kokkupuude vabaharidusega?

„Loenguid ja praktikume mitteformaalhariduses korraldasin juba aastaid enne kohtumist Eesti Vabaharidusliidu eestvedajatega. Töötasin Viljandi kultuurikolledžis õppejõuna, kui **Tiina Jääger** vabaharidusliidust mind 2002. aastal Balti- ja Põhjamaade ühisprojekti kutsus. Taasiseseisvunud Eestis tekkis koolituskeskusi nagu seeni pärast vihma, aga polnud täiskasvanute õpetamise metoodikat.

Projekti raames koostati esimene täiskasvanukoolitaja õppekava Eestis. Minu osa oli luua õppekava pärimuskultuuri moodul, sest õpetaja on ka (pärimus)kultuuri kandja ja eeskuju.

2003. aastal alustas uue õppekavaga esimene täiskasvanukoolitaja kaheaastane kursus ja minust sai kursuse koolitusjuht. See tähendas suurt väljakutset, äärmiselt põnevat seltskonda, aga ka sisukat isiklikku õpet. Korraldasime kolm kaheaastast kursust, kus õppisid koolitajad üle Eesti. Samal ajal sain vabaharidusliitu tööle täiskohaga projekti- ja koolitusjuhina. EVHL koolituskeskuses korraldasime lisaks täiskasvanute koolitajatele veel mahukaid kursusi nõustajatele, säästva arengu ja mitmetel teistel teemadel.“

EVHLi algusaastatel oli üheks tegevussuunaks pärimuskultuuri juurde tagasi pöördumine. Kuidas pärimuskultuur vabahariduse põhimõtetega kokku sobib?

„Haridus ja kultuur on ühe mündi kaks poolt. Olen veendunud, et pärimuskultuur peaks olema alus- või kõrvalainena igal koolitusel. See ei pea alati oleme eraldi ainete loetelus. Põhimõtteliselt piisab ka näiteks hingedepäeval küünla põlema süütamisest, et meenutada neid, kes olid enne meid, või urbepäeval kaseokste vaasi panemisest, et tuua looduse elujõud klassiruumi ning väärtustada sellega nii loodust kui ka kogu ilma-ruumi. Aga selleks peab õpetama pärimust tundma.“

Miks on pärimuskultuur tähtis ja miks tuleb inimesi sel alal koolitada?

„Elame avatud maailmas kõrvuti paljude erinevate keelte, kultuuride ja religioonide esindajatega. Selleks, et eestlastena, kitsamalt viru- või võrulasena püsida, on väga oluline tunda oma päritolu. Traditsioonilises kultuuriruumis saadakse kõik kätte kodust ja kogukonnast: päritolu, kombed ja tavad, argi- ja pühadeaegses elus toimimine, enese ja perekondlike rolliga toimetulek. Tänapäeval oleme paljuski oma eripärasest kultuurist eemaldunud, ei tunne seda piisavalt ega teadvustata end selle kandjana.“

Pärimuskultuur väärtustab perekonda, loodust, kõiki tõeliselt tähtsaid asju ning aitab elus paremini hakkama saada, olla õnnelik ja rahul sellega, mis meil on.“

Eestlased on uhked oma kultuuri üle, samas tuntakse suurt huvi idamaiste praktikate vastu, ollakse avatud kõigele uuele. Kas mardipäev jääb halloween'ile alla? Vanad rituaalid pole enam olulised...

„Viimase rahvaloenduse andmetel pole umbes kolm neljandikku eestlasi ühegi religioosse kogukonnaga seotud, aga pühadust vajab iga inimene. Pärimuslikes rituaalides osalemine aitab ennast kõigis rollides korrastada, ülendada, pühadusest osa saada. Meie esivanemad palusid küll päikest, kuud ja kasvõi mõnda haldjat või pühakut, aga lõpuks pidid ikkagi ise oma rõõmude ja eluraskustega hakkama saama. Kui mindi

päikest päikesetõusul tervitama või põllumehed käisid kevadpühal rauast esemega ümber põllu, et vili kasvaks, polnud see esoteerika, vaid soov olla olukorra peremees.

Eks ikka on kiusatus teistelt midagi üle võtta, aga ilma tausta tundmata jõuab meieni vaid väline kest. **Halloween** ei ole meie mardidega kadrisantimisele konkurent. Imetlusväärne, et aastasadade vanune komme veel elab. Kuigi see on läinud suuresti laste kanda, pühitseb see ikka esivanemate hingede koju ootust ja palju muudki.“

Mida soovitaksid, kui keegi tahab pärimuskultuurist rohkem osa saada?

„Alustada võiks perepärimusest: millised on minu pere liikmete juhtumid ja lood, tähtpäevade ja pühade tähistamise kombed, mida meie peres lauldakse sünnipäevalapsele või väikelapsele unelauluks, millised väärtused meie peres valitsevad.

Ühine laulmine on kõige esmasem ettevõtmine. Peame end küll laulupeorahvaks, aga kuivõrd me ikka oma kodustel või kogukonna pidudel ühiselt laulame! Kui seda pole mingil põhjusel peres senini tehtud, siis saame ise selle taas alata. Sama on ka kombestikuga. Kättesaadavaid materjale leidub hulgaliselt nii raamatukogus kui ka internetis.

Ka pillimäng pole mitte ainult muusikakoolis õppimiseks või pidudel kuulamiseks. Igaüks võib pilli mängida iseenda päevaraskuste leevenduseks ja muusikaliseks mõtluseks. Minu põlisest põllumehest vanaisa Nikolai

tegi kõikidele oma poegadele rahvakandled. Tuleb osata tööd teha ja osata puhata.“

Vabahariduses on tänapäeval fookus pärimuskultuurilt natuke eemale nihkunud. Millised on uued väljakutsed?

„Avatud maailma rahvuste rändamise tippajal on võtmeküsimuseks oma eripärase hariduse ja kultuuri säilitamine. Kas oleme valmis uustulnukatest teiste rahvuste esindajatega toimetulekuks? Siia saabuvad peavad saama võimaluse meie kommete ja tavade äraõppimiseks, mitte vastupidi. See ongi praegu suurim väljakutse.

Eesti ühiskonna enesekeskses üksinduseni viidud elus on äärmiselt oluline inimeste koosolemine ja -tegumine, isiklik osalus ühistegevuses. Kes osaleb, see vastutab. Iseendaks saame jääda, kui teame, kes me oleme ja kuhu kuulume. Siin on otsene seos pärimuskultuuriga.“

Mille eest said 2013. aastal EVHLi aastaauhinna?

„Tunnistan ausalt, et mulle väga meeldib õpetajaks olemine. Koolituste korraldamine oma ala meistritega toimus meeldivas ja sisulises koostöös ning seda ligi kümme aastat. See oli toimiv meeskond, mida aegamööda täiendasid kursustel õppijad. Olen tänulik selle toreda tunnustuse eest! Küllap siis selle meeldiva töö eest see auhind minu koju rändaski.“

Mida oled ise oma õpilastelt õppinud?

„Õpilased on mind oma julgusega hämmastanud. Mina olen pärimuse taaskasutamisel oluliselt ettevaatlikum kui

minu õpilased, kes julgevad võtta kasutusele kõik sobiva, mille kätte saavad ja enesele arusaadavaks teevad. Selgub, et see sobib ja toimib.

Ühes mu pärimuskultuuri loengus tunnistas üks noormees, et ta ei teadnud, millest on ilma jäänud, ilma jäetud ja nüüd nõuab ta seda kõike tagasi. Tegelikult pole see vahva noormees päris ilma jäänud, sest kannab oma kultuuri juurikat mingil viisil enese teadmata ikka edasi, aga tal on vähe võimalusi selle järjepidevaks kogemiseks. Noored, kes mõistavad, mis on meie oma kultuur, on tahtnud sellest rohkem teada saada, seda uurida, jäädvustada, kogeda ja kasutada. See on igavesti innustav. Nii nagu päike loodusele, nii on haridus inimesele!”

4.5. Helen Muru lugu: loomingulised fotokoolitajad ja kokkamine pimeduses

Helen Muru töötab Pärnu Rahvaülikooli koolitusjuhina.

Järgnevas intervjuus räägib Helen oma kogemustest.

Kõige huvitavam seiklus, mis sinuga vabahariduses töötamisel on juhtunud?

„Pärnu Rahvaülikooli üks omapärasemaid koolitusi on vendade **Jüri ja Vadim Vlassovi** juhendatud fotograafiakursus. Koolitajad on eredad isiksused, kes kogu protsessile hästi loominguliselt lähenevad.

Fotograafias on vaja õppida palju numbrilisi ja faktilisi asju, aga Jüri ja Vadim annavad õppijatele kogu info mängulisel ja praktilisel moel: kõigil on kaamerad näpus, asjad saab kohe järele katsetada, tunnis on lubatud õpetajatele vahele segada, oma lugusid rääkida, süüa ja juua. Nii ei saa arugi, kuidas ettenähtud kolmest akadeemilisest tunnist saab neli päristundi. Pildistamisretked loodusesse tehakse tankilaadse sõidukiga, kuhu mahub sisse kogu koolitusgrupp. Lisaks näpunäidetele rakursside osas tehakse lõkkel süüa, osalejad kuulevad jutte loodusest, metsas ellujäämisest jne.

Helen Muru on Pärnu Rahvaülikooli eestvedaja olnud selle loomisest alates. 2019. aastal sai ta EVHLi aastaauhinna.

Huvitava kogemuse saime ükskord Lõuna- Aafrikast pärit **Paul Senosi** kokandustöötoas. Õues oli pime ja tormine sügisõhtu ning elekter läks ära. Meil olid potid tulel ja ahjud soojas – mida teha? Paul ei lasknud end sellest häirida, avas veinipudelid ning rääkis ligi tund aega oma Aafrika lugusid. Lõpuks tuli elekter tagasi ja kõik toidud said valmis. Hea koolitaja veab hoolimata äpardustest alati välja.“

Sinu märkimisväärsamad ja olulisemad kogemused, mida oled õppinud selle aja jooksul?

„Olen kogenud, et tuleb pakkuda neid koolitusi, mis kindlasti käiku lähevad. Alustades proovisime avada 30–40 kursust enamasti tundmatute koolitajatega – neist läks käiku umbes 10%. Täna läheb väljakuulutatud kursustest käiku 90%.

Meie koolitusturg on väga täis. Kahjuks ei toimi koostöö teiste koolituskeskustega ja igaüks võitleb nii koolitajate kui ka õpilaste eest. Professionaalseid koolitajaid pole palju võtta ja kõik keskused püüavad häid lektoreid endale saada. Nii tekib olukord, kus koolitaja annab kursust linna kõigis täiskasvanutele suunatud koolituskeskustes. Õppijal aga koolitajate vahel valikuvõimalust pole ja kui inimesel koolitajaga klappi ei teki, loobub ta õppimisest üldse.“

Milliseid soovitusi ja näpunäiteid jagaksid oma kolleegile, kes on selle tee alguses?

„Uutele koolitusturule tulijatele soovitan teistest eristumist ja julgust pakkuda midagi omanäolist. Pärnu

Pärnu Rahvaülikooli käsitöö- ja kunstiõpetuse suvekursus on populaarne kunstiõpetajate seas. Stencil art õpituba.

Keraamika õpituba suvekursusel.

Rahvaülikool näiteks eristub atmosfääriga: kuna oleme kultuurikeskus, ei teki meil kõleda koolimaja tunnet ega koolistressi. Inimesed tulevad tundi ja neile meeldib, et suures saalis samal ajal käib tantsutund ja teises ruumis harjutavad lauljad. Pingevaba ja kodune atmosfäär on meile suureks plussiks.

Teiseks soovitan ESFi rahastatavateks kursusteks mitte pakkuda laiatarbekoolitusi. Tasuta populaarseid kursusi „jagades“ on hiljem, rahastuse lõppedes väga keeruline neid tasulistena inimestele maha müüa.“

Pärnu Rahvaülikoolis on aastaid tegutsenud portselanimaali ring, millel on oma tõelised fännid.

5. Ettevõtllike inimeste aeg

(2015–2019)

5.1. Aja lugu: fookuses on uued oskused

Eesti vabahariduslikku koolitusmaastikku muutis 2015. aastal vastu võetud uus täiskasvanute koolituse seadus (TäKS), kus täienduskoolitusasutustele kehtestati rida uusi reegleid ja standardeid.

Koolitusloa taotlemise asemel said täienduskoolitusasutused esitada majandustegevusteate Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) kaudu elektrooniliselt ning avalikustada selle kaudu oma olulisema info nagu kontaktandmed, õppekavarühmad jm.

Koolituskeskuste veebilehtedel pidi nüüdsest olema võimalik tutvuda õppekorralduse alustega, õppekavade, koolitajate andmete ja täienduskoolitusasutuse tegevuse kvaliteedi tagamise alustega.

Tänu nendele uuendustele muutus koolitusasutuste tegevus avalikumaks ja läbipaistvamaks.

Eriti rangelt tuli neid nõudeid järgida keskustel, mis kasutasid oma tegevustes avaliku sektori raha (näiteks Euroopa Sotsiaalfondi finantseerimist).

Kvaliteedi parandamisele keskendus ka projekt „Koolituse kvaliteedi ja mõju hindamise mudeli loomine ja piloteerimine vabahariduslikes koolituskeskustes“, mille raames töötati välja vabahariduslikele koolituskeskustele sobilik sisehindamise mudel. 2015. aastal testisid seda kuus koolituskeskust ning kolm keskust andsid oma hinnangu ja parandusettepanekud testimata.

EVHLi liikmete esindajad külas Eesti eurosaadikul Marju Lauristinil Euroopa Parlamendis.

2016. aasta Arvamusfestivalil pidasid koolitaja Reet Valgmaa, ettevõtja Olga Aasav ja koolitaja Erle Nõmm dispuuti teemal, kas ja milleks peaks täiskasvanud inimene õppima.

UUED PROJEKTID, UUED SIHTRÜHMAD

2015. aastal korraldasid vabahariduslikud koolituskeskused enamasti tasulisi koolitusi, kus õppijatel endil tuli koolituskulud kanda. See mõjutas ka koolitusteemasid ja koolitatavate sihtgruppi: kõige rohkem korraldati kursusi kunstide valdkonnas ning põhilisteks õppijateks olid maksujõulised töötavad inimesed.

Olukord muutus, kui Eesti Vabaharidusliit hakkas ellu viima Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) ja Eesti riigi rahastatud nelja suurt projekti:

- **prioriteetsete võtmepädevuste arendamine 2016–2019**, koolituste fookus on õpioskusel, võõrkeelteoskusel, sotsiaalsetel oskustel ja digipädevusel;
- **prioriteetsete võtmepädevuste arendamine 2018–2020**;
- **ettevõtlik õppija 2016–2019**, projekti raames toimuvad koolitused arendavad õpioskust, algatusvõimet, ettevõtlikkust ja sotsiaalseid oskusi;
- **õpioskus kui võti õppesse 2016–2019**, koolitused loovad võimaluse eluks ja tööks vajalike õpioskuste ja sotsiaalsete pädevuste arendamiseks.

Nelja projekti peamisteks tegevusteks on koolituste pakkumine kõikides maakondades. Tasuta koolitustel luuakse võimalused arendada võtmepädevusi, õpioskust ja ettevõtlikkust, et aidata inimestel pidevalt muutuv maailmas end pidevalt täiendades paremini hakkama saada – seda nii tööturul, ühiskondlikus kui ka isiklikus elus. Inimesed õpivad uute oskuste, võõrkeeled ja digitehnoloogia kõrval tundma iseennast, seadma eesmärgi, leidma motivatsiooni ning tegema meeskonnatööd.

Tähistame EVHLi 25. sünnipäeva 12. aprillil 2019 Pärnus, Nooruse Majas.

EVHLi aastakoosolekul 12.04.2019 said tunnustused 2018. aastal tehtud töö eest Tiina Jääger (vasakult), Helen Muru, Maie Sepper, Viktoria Bubukin, Margit Düüna, Krista Habakukk, Liisi Kruusimaa ja Kelly Kruusmann. Pildilt puuduvad Aasta Tegija Aivar Moorus, keda tunnustati vabatahtliku töö eest Lüllemäe Rahvaõpistus, ning vabahariduse sõbra tiitli saanud Jaan Urvet.

Suvekoolid:

- 2015 – IV Balti suvekooli ja VII EVHLi liikmete suvekooli korraldas Eesti Vabaharidusliit 25.–27. juunil Viljandis, teemaks koolitajate professionaalsus ja koolituste kvaliteet.
- 2016 – V Balti suvekooli korraldas Leedu Täiskasvanuhariduse Assotsiatsioon 27.–29. juunil Zarazais; teemaks mitteformaalse õppimise võimalused täiskasvanutele (raamatukogu, muuseum, kunstikeskus jm).
- 2017 – VI Balti suvekooli korraldas Läti Täiskasvanuhariduse Assotsiatsioon 27.–29. juunil Aizkraukles, teemaks kaasav keeleõpe.
- 2017. aasta suvekooli asemel toimus 20.–21. aprillil kevadkool, teemaks ESFi projektide prioriteetid, õpiväljundid, õpioskuste hindamine, õppekavade koostamine jm.
- 2018 – VII Balti suvekooli korraldas EVHL Ruhnus, teemaks sada aastat Balti riikide täiskasvanuharidust.
- Balti VIII suveülikool toimus 3.–5. augustil 2019. a Leedus Pasvalyses.

EVHLi liikmed TTOP seminaril Tessalonikis 2017. aastal.

Võrreldes 2008–2013 toimunud programmiga pööratakse uutes projektides rohkem tähelepanu neile sihtrühmadele, kes elukestvast õppest mingil põhjusel on eemale jäänud: 50+ vanuses inimesed; noored, kes ei tööta ega õpi; erialase hariduseta ja madalapalgalistel ametikohtadel töötavad inimesed jt.

Töö nelja europrojektiga paneb tõsiselt proovile ka võrgustikutöö, sest mitmed keskused osalevad korraga mitmes projektis ning infovahetus ja koostöö on väga oluline.

Sel perioodil töötas EVHL mitmete rahvusvaheliste projektidega, mille fookuses olid täiskasvanute koolitajate õpivajadused, õppijate enesehindamise mudeli arendamine, õpiraskustega täiskasvanud õppijate ja teiste vähem õppes osalevate sihtgruppide kaasamine õppesse jm.

Lisaks osales vabaharidusliit Eesti Vabaühenduste Liidu EMSL ja Poliitikauuringute Keskuse Praxis korraldatud Huvikaitselaboris. Tegu oli vabaühenduste huvikaitse arenguprogrammiga, kus kahe aasta jooksul said 25 vabakonna eestvedajat tuge mõjusaks osalemiseks poliitikakujundamises.

Eestlased Balti VIII suvekoolis koolitaja Merle Lõhmuse töötoas.

Balti VIII suvekoolis Pasvalyses (Leedu) jäeti linnavalitsuse ette väljakule kriidiga joonistatud head soovid.

Balti V suvekoolis Zarasaises (Leedu) sai katsetada käsi-kiviga vilja jahvatamist.

5.2. Abja koolituskeskuse lugu: mulkidele meeldivad praktilised koolitused

Koolituskeskuse peamine eesmärk on kodukoha majandus- ja kultuurielu edendamine koolituste kaudu.

Kui **Sirje Rist** 1994. aastal Lääne-Eestist Abja-Paluoja elama tuli, tundus pisike linn talle üsna trööstitu: vaid paar tuhat elanikku, ei kino ega klubi, väikesed maad ligi majad. Midagi toredat oli siiski ka: uhke Halliste kirik ja MTÜ Kodukant, meeldiva seltskonna ja omaalgatust soosiva suhtumisega ühendus, mis Abja kandis aktiivselt tegutses.

Noor naine jäi perekondlikel põhjustel siiski paikseks ja otsustas energia suunata käsitöofirma loomisesse. Sokke-kindaid kududes tutvus ta teiste kohalike käsitöötajatega ning 1995 loodi koos mõttekaaslastega MTÜ Abja koolituskeskus.

„Me ei tahtnud, et meie kodulinn oleks pommiauk, seepärast otsustasime inimesi aktiveerida ja neisse käsitöökursuste kaudu ettevõtlikkust süstida,“ meenutab Sirje algusaegade entusiasmi.

Sirje Rist on kaasa löönud Penujas 1998 suletud algkooli külamajaks kujundamisel. Pildil vaatab külarahvas filmi Penuja külamajas asuvas Kitzbergi muuseumis 2000. aastate alguses.

Aeg näitas, et Sirje ja tema mõttekaaslased olid õigel teel. Väike koolituskeskus jäi püsima, sest ärksa meelega teadmistejanulisi inimesi jätkub alati, seda hoolimata Eesti maaelu tõusudest-langustest ja elanike arvu vähenemisest.

KORVID, KANGAD JA KRINGLID

Abja koolituskeskuse pesaks sai maja Veski tänaval, mille esimesel korrusel leidsid kodu kangasteljed ja arvutituba, teisel koolitusruumid.

Vaatamata sellele, et Abja-Paluoja on tõesti pisike koht, tuli kõige esimesele kursusele lilleseadet õppima päris palju inimesi, kes soovisid midagi oma kätega teha. Peagi avati kirjakunsti, kangakudumise, käsitöö ning saksa ja inglise keele ringid. Eriti populaarseks sai kokandusring, kus **Juta Räägeli** juhendamisel valmisid suurepäraseid hõrgutised.

Taimeseadekursus Penuja külamajas 2008.

Esimesed õpetajad leiti keskusesse kohalikust kogukonnast: käsitöömeistrid **Hilda Pidim** ja **Virve Linde** õpetasid kangakudumist telgedel ja masinaga, kunstnik **Are Haab** kirjakunsti.

Korvipunumise kursust kutsuti juhendama tollal alles 18aastane **Priit Retsep**, kes sai õpetamise ametist juurde nii palju särtsu ja julgust, et tegi hobist põhitöö, millega tänaseni elatist teenib.

Õppimas nii kodu- kui ka välismaal käisid ka koolitajad ise. Sirje peab oma maailmapilti tunduvalt avardanud kogemuseks vabahariduse õpetajate kursust 1998. aastal Viljandi kultuuriakadeemias, mis lõppes praktikaga Rootsisis.

Ta sattus praktikale Põhja-Rootsi väikelinna, kus ligi sajale inimesele mõeldud õppekompleksis arendati õpilaste loovust ja sotsiaalsust muusika-, kunsti- ja käsitöökoolitustega. Koolimajas õppisid ka vaimupuudega inimesed ja Sirjet hämmastas rootslaste hoolivus koos kõrgel tasemel rehabilitatsioonitööga.

„Nõukogude ajal peideti meil puudega inimesed kodudesse ja eriasutustesse, seal aga õpetati näiteks Downi sündroomiga inimestele enesega toimetulekut, neid toetati igati, kõik suhtusid nendesse kui võrdsetesse,“ mäletas Sirje oma positiivset üllatust. „Kogu koolitusreis oli väga hingekosutav ja andis rohkem mõtestatust ka meie enda tegevusele siin.“

MULGID ON PRAKTILISE MEELEGA

Iga koolituskeskus on natuke oma eestvedaja nägu. Kuna lisaks käsitööarmastusele on Sirje teiseks kireks kodu-

loo-uurimine, juhendas ta 2000. aastatel kümme aastat noorgiidade ringi. Kooliõpilased koostasid Mulgimaa ajaloo teemal põhjalikke referaate ja kaitsesid neid Eesti Noorsootöö Keskuse korraldatud üle-eestistel info-päevadel. Auhinnaks korraldati noortele ekskursioone mööda Eesti avastamata paiku.

Hiljem on Abja noored tänu Sirje eestvedamisele osalenud Euroopa noortevahetusprojektides Türgis ja Maltal ning kaugeid külalisi omakorda Viljandis võõrustanud.

Abja noored on osalenud Euroopa noortevahetusprojektides ning külalisi on võõrustatud Viljandiski. Projektis „Just rest“ osalejad.

Praegu pakutakse Abjas inglise ja soome keele, motivatsiooni- ja toimetulekukursusi, arvutiõpetust ja praktilisema suunitlusega koolitusi kodu koristamise või tööle kandideerimise teemadel.

„Meie inimesed on suhteliselt praktilised,“ põhjendas Sirje koolituste valikut. „Mõned käivad õppimas, et end arendada, mõned suhtlemisvajadusest. Võõrkeeli õpitakse muu hulgas teise riiki tööle kandideerides või mujal elavate laste-lastelastega suhtlemiseks.“

2008–2012 korraldas koolitusselts koostöös Eesti Fotokunsti Ühinguga fotolaagreid.

Väga hästi õnnestus LEADERi toetusrahade abiga tehtud tuntud piltniku **Kaupo Kikkase** fotograafiakursus 2013. aastal, mille väljundina sündis retrostiilis postkaartide kinkekollektsioon: rahvariietes mulgimaalased Viljandimaa looduse keskel, köögis, käsitööd tegemas jne.

Parimad fotod pandi üles näitusele, mis reisis mööda Eestit ja jõudis laulupeoaastal isegi Stockholmi Eesti majasse. Vabaharidusliit tunnustas 2015. aastal seda ettevõtmist tänukirjaga.

KOOS ON KERGEM

Sirje sõnutsi pole ühel koolituskeskusel pisikeses kogukonnas kerge hakkama saada. Kuna koolituskeskus pole külaselts (kuigi kohaliku kogukonna arengusse panustatakse seltsidega samaväärselt), on KOPilt raske investeerimiseks toetust saada. Samuti tuleb arvestada kohalike võimumängude ja valdade liitmise-lahutamise tagajärjel sündiva ebastabiilsusega.

„Sa pead olema külma närviga ja leidlik,“ on Sirjel oma ellujäämistaktika. „Edu võti peitub koostöös teiste mittetulundusühingute, külaseltside, omavalitsuste ja haridusasutustega.“

Näiteks on Sirje aidanud projekte kirjutada Abja päevakeskusel ja vastuteenena võib koolituskeskus nende ruume kasutada.

Rendipinda on vaja, kuna koolituskeskuse 1930. aastatel ehitatud maja pole võimalik talvel soojaks kütta. Hoone renoveerimisplaanid on juba tehtud ja 2018. aasta sügisel alustati vee- ja kanalisatsioonisüsteemide paigaldamisega.

„Oma maja sisendab turvatunnet, sest valla ruumides pole kindlustunnet ja jätkusuutlikkust, kui kogu aeg käib üks kokku-lahku kolimine,“ teab Sirje oma kogemusest.

Majast olulisemgi on õpihimuliste inimeste olemasolu, kuid hõredalt asustatud piirkonnas tähendab koolitusgruppide täitmine parajat väljakutset.

„Tegelikult meeldib siinsetele inimestele õppida, sest suurlinnadest eemal pole vaba aja veetmise võimalusi just üleliia palju,“ oskab Sirje miinuseid plussideks keerata. „Tuleb lihtsalt pidevalt mõelda, kuidas rahvast kodust välja koolitustele saada.“

Sirje ise on elukestva õppe heaks eeskujuks: 1990. aastal lõpetas ta Tallinna Tehnikaülikooli raamatupidajana, 2015. aastal samas koolis haldusjuhtimise magistrantuuri, hiljuti õppis selgeks hooldustöötaja ameti ja praegu tudeerib Viljandi Kutseõppekeskuses tarkvaraarendust.

„Vahel mõtlen, et kas ma oma õppimistega üle ei pinguta,“ naerab Sirje oma rahutuse üle. „Tegelikult unistan mantlipärija leidmisest, kes tegutseks koolituskeskuses samasuguse õhinaga edasi kui mina ise 25 aastat tagasi.“

Inglise keele õppijad 2007. aastal.

5.3. Reet Valgmaa lugu: südamega vabahariduse juures

Õppekeskuse Tõru looja ja koolitaja Reet Valgmaa kuulus Eesti Vabaharidusliidu juhatusse 2002–2018. Ta on töötanud Tartu Ülikoolis, Viljandi Kultuurikolledžis ja saanud 2003 ETKA Andras Aasta Koolitaja tunnustuse.

Oma töös on juhindub Reet eeskätt Põhjamaade vabahariduse mudelist ja vaimsusest, mis on praegu tema arvates veidi tagaplaanile jäänud.

Alustasid oma õpetajateed nõukogude ajal, kui pedagoogikas peeti oluliseks distsipliini ja õpetajat nähti eeskätt info edastajana.

„Alustasin õpetamist Nõo Keskkoolis. Hiljem töötasin Tartu Riikliku Ülikooli Pedagoogikakateedris, kehakultuuriteaduskonnas, Viljandi Kultuurikolledžis ja Akadeemias. Kaitsesin 1989. aastal väitekirja, mille raames uurisin koolitüdrukute huvi kadumist kehalise kasvatuses tundide vastu. Lastes vastustest selgus, et kõige olulisem on neile õpetaja kui isiksus ja alles siis tema professionaalsus. Töö sai valmis, aga kehakultuuriteaduskonnas öeldi, et see pole kehakultuuri teema ja pedagoogika kateedris, et see pole ikka päris pedagoogika, kuna räägitakse isiksusest. Õnneks tuli perestroika ajal pööre: isiksus leiti pedagoogikas üles ning uus lähenemine kiideti heaks.

Kui Nõukogude Liit kokku tõmbus, sain aru, et ülikool ängistab mind: kuigi tudengid olid täiskasvanud, suhtuti neisse nagu lastesse – üleolevalt ja tugevama positsioonilt. Tulin formaalharidusest ära ja läksin Põhjamaadesse andragoogikat õppima. Hiljem töötasin Viljandi Kultuurikolledžis, mis oli põnev ja võimalusterohke aeg.“

Kus sa uusi tuuli nuusutamas käisid ja mida õppisid?

„1992. aastal korraldas Manchesteri ülikool koos Põhjamaadega suvekooli ja soomlased kutsusid mind Inglismaale kaasa. Kuue nädala jooksul õpiti üksteiselt ja uuriti, kuidas Ühendkuningriigi ning Põhjamaade haridussüsteemid toimivad.

Seal kuulsin esimest korda vabaharidusest, rootslaste õpiringidest ja Taani pastori Grundtvigist, kes haris talupoegi, et nad saaksid orjamentaliteedist lahti.

Alguses imestasime nende õpetamisviisi üle, kuna selle põhiosaks tundus olevat kohvijoomine. Hiljem mõistsin, kui oluline on kuulata teiste inimeste arvamusi ja selgitada enda omi, üksteist inspireerida. Sain Manchesteri reisilt palju toredaid kontakte ja Eestisse tagasi tulles oli tunne, et tahaks siin hakata maailma muutma.

Eestlased olid muutunud vürtspoodnikeks: igaüks soovis avada oma väikest „müügipunkti“, domineeris turu-liberalism, vaimsed väärtused jäid tagaplaanile, suhteid ja võimalusi hakkas määrama raha. Meie tahtsime hariduse kaudu tagasi tuua vaimse perspektiivi.“

Kuidas Eestisse jõudis Põhjamaade käsitus täiskasvanute õpetamisest?

„**Marju Lauristin** ja **Peeter Vihalemm** olid 1990. aastatel loomas sotsiaaldemokraatlikku parteid ja neid huvitas Põhjamaade arusaamine täiskasvanuharidusest. Eestis töötas omal ajal edukas rahvaülikoolide süsteem ja sotsiaaldemokraatlik partei võttis selle taasloomise enda vedada – loodi Avatud Hariduse Liit (AHL).

1992. aastal valmis Eesti täiskasvanuhariduse seadus, mis oli Ida-Euroopas esimene ja siis läks täiskasvanute haridus hooga käima.“

Olid ühe asutajaliikmena EVHLi loomise juures. Kas asutamiskoosolekul valitses üksmeel?

„Seal oli palju vaidlemist. Koolidirektorid, kes tahtsid oma õpetajatele paremat täienduskoolitust pakkuda, soovisid 1930ndatest pärineva *haridusliidu* nime taastamist. Meie, juba tegutsevad täiskasvanuhariduse eestvedajad, tahtsime rõhutada just spetsiifilist põhjamaist vabahari-dust, et olla vaba riiklikust kamandamisest ning võtta ise vastutus. Kahe häälega võitis tookord nimi Eesti Vaba-haridusliit.“

Millised olid organisatsiooni esimesed tegevussuunad?

„**Mikk Sarv** EVHLi esimese esimehena tõi välja eestlastele kõige olulisemad väärtused: keel, loodus ja ühistegevus. Vaja oli kiiresti lahti saada vastutust vältivast ja passiiv-sest *homo soveticus*’est, kes oli alati valmis kaebama, harjunud aina saama ja teiste arvel elama.

Meiega liitusid paljud kultuuri- ja haridusseltsid, kes hakkasid erinevaid kursusi korraldama. Näiteks alustati Kultuurkapitali toetusel rahvariiete tegemise kursustega. Kohalikud käsitööinimesed avasid oma koolitused.

Suur nõudlus oli keelekursuste järele, sest maailm läks lahti. Pakkusime sotsiaalsete oskuste arendamise kursusi, mida vajasisid kõik, kes inimestega töötasid: juhid,

ärimehed, poliitikud, omavalitsuste töötajad. Kodaniku-
koolitustel õpiti enese eest seisma ja organisatsioonide
kaudu oma elu korraldama. Sel ajal toetasid Põhjamaad
paljusid Eesti koolituskeskusi, sest meil polnud üheksa-
kümnendatel poodidest midagi saada.“

Uute võimaluste avanedes sündis kõikjal Eestis väikesi koolituskeskusi ja -seltse. Sina asutasid õppekeskuse eriti pisikeses paigas – Tõraveres.

„Tõraveres asus observatoorium, mille tööd rahastas
põhiliselt Moskva. Kui Eesti iseseisvus, jäi sinna tööle
umbes kolmandik inimestest, ülejäänud pidid välja mõt-
lema, mida edasi teha. Observatooriumi hoonesse asutati
üle 10 väikefirma autoparandusest trükikoja, kirjastuse ja
esimeste arvutite koostamise ettevõtte.

Mina tahtsin teha midagi, mis haridusega haakub ja
nii avasime koos **Erle Nõmme** ja **Riina Velmetiga** endise
lasteaia ruumides 1992. aastal õppekeskuse Tõru. Sain
taanlastelt ning rootslastelt kõik koolituseks vajamineva:
lauad, toolid, tahvlid ja paljundusmasina.

Kasutasime oma kursustel interaktiivseid õpetamis-
meetodeid, et treenida sotsiaalseid oskusi nagu avalik
esinemine, personaalne mõjukus, läbirääkimiste ja koos-
olekute pidamise tehnika, projektipõhine tegevus,
kampaaniate korraldamine jne. Kõik oli meie rahvale väga
uus.

Meie esimesteks õpilasteks olid põhiliselt erinevate
parteide liikmed. Sel ajal oli parlamendis kombeks, et üks
esineja räägib oma jutu ära ning siis tuleb keegi teine ja

alustab sellega, et küll see eelmine rääkis ikka lolli juttu.
Nüüd alustavad esinejad alati sõnadega „Lugupeetud
eesistujad ja kohalviibijad“. Selliseid lihtsaid, aga olulisi
asju (mõjukuse ja korrektsuse vallast) me õpetasimegi.
Televiisorist oli kohe näha, kes on juba koolitust saanud
ja kes tahavad endist viisi sõimelda. Õpetasime ka ühte
presidendikandidaati.

Hiljem koolitasime Tartu kooliõpetajaid: personaalne
mõjutamine, uued interaktiivsed meetodid nagu grupi-
töö, dispuut, debatt, diskussioon. Neid meetodeid teised
tol ajal ei kasutanud.

Tõlkisime rootsi ja inglise keelest hariduseteemalisi
raamatuid ning andsime need EVHLi kirjastuse abil välja.
Kirjutasin ise raamatu „Kuidas küsida raha?“, sest Kultuur-
kapitalis töötades nägin, et inimesed ei oska sageli oma
häid mõtteid arusaadavalt sõnastada.“

Mis on 20 aastaga vabahariduses muutunud? Kuhu sinu arvates Eesti vabaharidus teel on?

„Tugevamad tegijad on ellu jäänud ja profiks saanud.
Bürokraatiat on palju ja usaldust selle võrra vähem.
Oleme vanad, targad ja väsinud. Kuid elu läheb edasi ja
loodetavasti mitte lõplikult „kompuutrisse“. Vabahariduse
mõtet hoides teame, et õppida võib ka ilma õpetajata,
kuid õpetada ilma õppijata pole võimalik.“

5.4. Haapsalu Rahvaülikooli lugu: pika ajalooga kool mere ääres

Haapsalu Rahvaülikool pakub Läänemaal ja Haapsalus täiskasvanutele keele- ja muusikakoolitusi alates 1993. aastast.

Haapsalus on rahvaharidust antud ajast aega: tänase Haapsalu Rahvaülikooli (HRÜ) eelkäijateks on 1920–1943 tegutsenud Pürksi põllutöö- ja rahvaülikool ning 1993–2002 Paslepa Rahvaülikool.

Oluline roll kooli arengus on soomerootslastel, kelle abiga rahvaülikool 2000ndate alguses üles ehitati. Sellest ajast peale on HRÜ õppekavasse jäänud püsima keelekoolitused, muusikaõpe jt rahvaharimise viisid. Nüüd asub HRÜ Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledži ruumides ja kooli juhib **Heli Kaldas**.

*Heli Kaldas
on ka ise
kitarrikursusel
pilli kätte
võtnud.*

HEAL LAPSEL MITU NIME

Paslepa Rahvaülikooli asutas Eestirootslaste Kultuuri Selts 1993. aastal ja kool tegutses nii Noarootsis kui ka Haapsalus. Kooli tegevuse alustamist soosis olukord, et Eesti oli saanud iseseisvaks riigiks, omavaheline suhtlemine kodu- ja väliseestlaste vahel elavnes ning see tõi kaasa vajaduse õppida rootsi keelt ja kultuuri. Kooli juhtisid **Ervin-Johan Sedman** ja **Ivar Rüütli**.

2000. aastate alguses kuivasid Paslepa Rahvaülikooli riigipoolsed toetused kokku, kuid kooli päästis sulgemisest soomerootslaste haridusorganisatsioon Svenska Folk-skolans Vänner, kes otsustas kolmeaastase projekti korras toetada rootsi keele õpet Haapsalus. Sündis Rootsi Rahvaülikool Eestis, mille peamiseks tegevusalaks oli rootsi ja rannarootsi keele ja kultuuri õpetamine.

Heli sattus Paslepa Rahvaülikooli esimest korda 1990. aastate alguses rootsi keele kursustel osaledes. Hiljem õppis ta keelt süvendatult Soomes ja Rootsis.

Eestisse naastes töötas Heli algul rootsi keele õpetajana Haapsalu gümnaasiumis ning 2002. aastal sai tema töökohaks Rootsi Rahvaülikool Eestis.

Soomerootslased aitasid koolil osta õppevahendeid ja saatsid õppejõuks rootslase **Sten Westerholmi**. Helist sai tema abiline ja eestikeelsed silmad-kõrvad.

Sellest ajast meenutab Heli kakskeelset elu: paralleelselt eesti ja rootsi keeles koostati dokumente, eelarveid ja koolitunnistusi, peeti koosolekuid ja arutelusid. Rootsi ja inglise keele huvilisi oli nii palju, et tehti samal tasemel 2–3 paralleelset rühma.

HRÜ 20. sünnipäeval avati Haapsalus HRÜ esimese direktori Ervin-Johan Sedmani nimeline pink. Pinki testivad (vasakult) Sten Westerholm, Heli Kaldas ja Ivar Rüütli.

Meigikoolituse lõpetanute oskused: kleit selga ja kohe võib peole minna!

Populaarsed olid ka kodulookursused ja teised ajalugu tutvustavad kursused. Hiljem tekkis koolile teine osakond Tallinnas Rootsi Mihkli kiriku juures, kus toimusid rootsi, soome ja inglise keele kursused.

Haapsalu ja Tallinna koolirahvas korraldas õppeaasta jooksul ühiseid kultuuriüritusi. Rootsi-Mihkli kirikus toimusid traditsioonilised jõuluüritused ja Haapsalu kandis õppeaasta lõpupeod. Bussireisid olid väga populaarsed, sest inimestele meeldis koos käia.

„Tänapäeval on inimesi raskem kokku saada, sest täiskasvanud õpilaste ajal on hoopis teine väärtus: kuna rahvaülikoolis õpivad tavaliselt aktiivsed inimesed, kellel on niigi palju tegemist, pole neil ühist sotsiaalset tegevust enam sellisel määral vaja,“ on Heli oma töös kogenud.

2002. aastal kolis kool vene põhikooli majja ja 2005 sama maja kolledžiosa ruumidesse. Haapsalu Rahvaülikooli nime kannab kool 2009. aastast.

VÄIKELINNA VÄLJAKUTSED

Haapsalul on õdusa mereäärse linnakesena teatud omapära: suvel leidub siin palju hooajalist tööd ja linn kihab rahvast, kuid talvel otsivad paljud elanikud endale tegevust mujal, näiteks töötatakse Tallinnas ning sageli kolitakse tömbekeskusesse lõplikult.

Pärast haldusreformi jäi Läänemaa veel väiksemaks ja kuigi Haapsalu rahvaarv suurenes 4500 inimese võrra, on tegelikkuses sama palju inimesi linnast viimase 10 aasta jooksul lahkunud.

Haapsalu rahvaülikooli õpilastele meeldis 2000. aastate alguses bussiekskursioonidel käia. Vahel vedas tehnika alt, kuid ühisel jõul saadi masinale taas hääled sisse.

Siin õpivad suvekursusel eesti keelt soome ja rootsi emakeelega inimesed.

Sellele vaatamata on väikelinnas kõik haridustasemed olemas ja koolitusturul üsna kitsas, sest kursuste pakku-
jaid leidub kutsekoolist käsitöölidu ja joogaklubideni.

Konkurentsi õhutab asjaolu, et europrojektide toel korraldatud tasuta koolitused algavad kõikjal korraga: nii täiskasvanute gümnaasiumides, kutsekoolides, kõrgkoolides kui ka rahvaülikoolides.

„Väikeses kohas on võrgustikutöö väga tähtis ja meie oleme suutnud seda hoida, korraldades koolitusi koos kolledžiga, kutsekooli ja täiskasvanute gümnaasiumiga,“ peab Heli koostööd oluliseks.

Heli arvates on inimesed juba päris palju õppinud ning pakkumistest mõnevõrra küllastunud, seepärast on nii õppijate kui ka kursuste arv võrreldes kuue-seitsme aasta taguse statistikaga languses.

Täiskasvanud õppija peab kindlasti oluliseks ajaresursse ja koolitusest saadavat kasutegurit, kuna sageli ei saa tööandjad töotajaid kindlal ajal koolitustele lubada. See on mõistetav: kui väikefirma kahest töötajast üks läheb õppima, pole lihtsalt kedagi asemele võtta.

KUIDAS SIHTRÜHM KÄTTE SAADA?

Esimestel tegevusaastatel korraldati Haapsalu Rahvaülikoolis peamiselt keelekursusi, 2005–2012 huvitasid inimesi kõige rohkem enesearendamise ja eesmärkide seadmise koolitused. Erandiks polnud Heligi, kes läbis tol ajal kaheaastase täiskasvanute koolitajate kursuse.

„Eestisse jõudsid uued teadmised juhtimisest, nõustamisest ja mentorlusest ning kuna inimestel oli neid teadmisi sageli tööalaselt vaja, tuldi kursustele,“ meenutab ta.

Viimastel aastatel paneb Haapsalu Rahvaülikool rõhku keele- ja muusikaõppele.

Tasuta eesti ja vene keele kursusi pakutakse kindlatesse sihtgruppidesse kuuluvatele inimestele, Heli meelest peaks sihtgrupp olema laiem ja elust enesest võetud, mitte toetuma aastaid tagasi tehtud uuringutele. „Riik võiks olla paindlikum ja pakkuda võimalusi tasuta õppeks ka neile, kes käivad tööl ning meie ühiskonda ülalpidavale tugevale keskklassile,“ arvab Heli.

5.5. Peeter Vihalemma lugu: demokraatia alus on arutlemine

Sotsioloog Peeter Vihalemm oli palju aastaid 1991. aastal loodud Avatud Hariduse Liidu esimees.

Koos mõttekaaslastega sooviti üheksakümnendate aastate muutuste keeristormis Eesti inimesi õppima ja ennast täiendama julgustada ning 1994. aastal taas-asutati selle tegevuse suunamiseks Eesti Vabaharidusliit, mille aseesimeheks sai Peeter.

Avatud Hariduse Liit (AHL) oli sõjajärgse Eesti esimene õpiliit, mis oli suunatud täiskasvanute vabaharidusele – omaalgatuslikule ühisele enesetäiendamisele isiksuse arengu ja üldise toimetuleku võtmes. Liidu asutasid Eesti Sotsiaaldemokraatlik Partei, Kultuuritöötajate ametiühing ja Eesti Harrastusteatri Liit.

Nagu teisedki vabahariduslikud ühendused, korraldasid AHLi liikmed mitmesuguseid huvihariduslikke koolitusi: keele- ja arvutikursusi ning kunsti- ja käsitöökursusi. Selle kõrval oli oluline roll kodanikukoolitusel: valimiste, seadusandluse, ametiühingute ja Euroopa Liiduga, aga ka kommunikatiivsete oskustega seonduvatel koolitustel.

AHLi toonane esimees Peeter Vihalemm tutvus vabahariduse ideedega Sotsiaaldemokraatliku Erakonna kaudu, kellel olid kontaktid Põhjamaade vastavate organisatsioonidega.

ÕPIRINGID TOETASID PÕHJAMAADE DEMOKRAATIAID

Peetri sõnutsi tegutsesid Põhjamaade kõigi suuremate erakondade juures juba möödunud sajandi algusest alates eneseharimise ühingud, õpiringid ja õpiliidud, millel oli ajalooliselt tähtis roll demokraatia ja ühiskonna arengus. Need ei tegelenud ainult kodanikukoolitusega, vaid ühendasid ka kunsti ja käsitöö harrastajaid, näite- ringe jmt.

„Õpiringide võrgustikus arutati kõik ühiskondlikud muutused läbi,“ meenutab Peeter. „Leidsime, et see on hädavajalik ka Eestis, sest siingi vajas rahvas suurte muutuste olukorras julgustamist ja harimist.“

Kuna AHL oli tihedalt seotud sotsiaaldemokraatliku erakonnaga, tekkis vajadus laiapõhjalisema haridus- organisatsiooni järele. 1994. aastal taaselustatigi Eesti Vabahariduse Õpetajate Seltsi ja AHLi eestvõttel Eesti Vabaharidusliit.

„Meie koolitustel osalesid esimestel aastatel tuhanded inimesed,“ meenutab Peeter algusaegade õppimisvaimus- tust. „Populaarsed olid õppekeskuse Tõru korraldatud nn sotsiaalse toimetuleku kursused, kus õpiti sotsiaalseid ja kommunikatiivsed oskusi, eneseväljendamist, läbirääki- mise ja koosolekute pidamise oskusi. Need on äärmiselt olulised, sest demokraatia põhisisu seisnebki arutelus, argumenteeritud eneseväljenduses ja dialoogis.“

Võimalikuks sai inimeste saatmine Põhjamaadesse koolitustele, eeskätt Taani ja Rootsi. Enamikul õppekes- kustest kujunesid partnersidemed Põhjamaade, aga ka Saksamaa vabahariduslike keskustega.

ARUTELUDE KUNST JA VABAÜHENDUSTE MÕJU

Eesti inimesed vestlevad küll päevakajalistel teemadel kohvi- või õllelaua ääres, kommenteerivad meedias avaldatut, helistavad arvamuse avaldamiseks raadio otsesaatesse, kuid regulaarne ja sügavam ühise arutlemise tava pole Peetri arvates meile omane, sest see nõuab järjekindlust, argumenteerimist emot- sionaalse eneseväljenduse asemel läbimõtlemist ja sügavama tausta avamist. Tänapäeval ühiskonnas pole inimestel süvitsi minemiseks sageli piisavalt aega ega tahtmist.

„Vajadus laiapõhjalisteks mõttevahetusteks on aga tänapäevalgi suur, sest avalikud arutelud Eestis on praegu üsna ühekülgsed,“ leiab Peeter. „Nii meedias kui ka mujal on pääsenud pildile mustvalged skeemid ja stereotüübid. Näiteks Rail Balticu ja tselluloositehase ümber oli palju emotsioone ja süüdistamist, kuid need teemad vaja- vad rahulikku läbiarutamist vastavate institutsioonide ja ekspertide aktiivsel osavõtul, samuti tahet asju rahvale selgitada.“

Õppimisharjumusi on muutnud internetiajastu: inimeste enesearendamise huvi on säilinud, kuid võõr- keelt või kitarrimängu saab klassiruumis istumise asemel õppida Youtube'i videoid vaadates või erinevaid äppe kasutades.

Peeter peab positiivseks Eesti kodanikuühiskonnas toimunud suuri muutusi. Külaseltsid ja vabaühendused tegutsevad tänapäeval aktiivselt ning vabakonnast räägi- takse kui iseseisvast jõust, mis paarkümmend aastat tagasi sugugi enesestmõistetav polnud. Paide arvamusefestivali

populaarsus näitab, et inimeste kaasarääkimist ühiskonnale olulistel teemadel peetakse tähtsaks ja normaalseks, mis on üheks kodanikuühiskonna tugevuse tunnusemärgiks.

Peetrile teeb heameelt, et vabahariduse praktiline ja huvitegevuslik pool on saanud Eestis hästi loomulikuks ning on laialt levinud. Nuriseda ei saa ka vabahariduse rahvakultuurilise osa arengu üle: rahvuslikkust ja kultuuri jagub nii huviharidusse kui ka erinevatele festivalidele.

„Kõvasti arenguruumi on aga kodanikukoolituste osas,“ väidab Peeter ning lisab, et see võiks suuremat riigipoolset tähelepanu ja toetust leida. „Meil on küll inimesi, kes ühiskonnas toimuvates protsessides aktiivselt kaasa räägivad, aga suur hulk rahvast on sellest siiski eemale jäänud.“

5.6. Jelena Rootamm-Valteri lugu: suusariietes suhtekoolitaja

MTÜ Meie Kalamaja tegeleb täiskasvanute koolitamise ja nõustamisega. Aastaid on osaletud Kalamaja päevade korraldustoimkonnas.

Jelena Rootamm-Valter on MTÜ Meie Kalamaja juhatuse liige ja koolitaja.

Jelena ütleb, et igas koolituses on midagi üllatavat ning areneda ja kasvada aitavad nii kogemused kui ka valmidus muutustega kaasa minna ja katsetada.

Kõige naljakam seik(lus), mis sinuga vabahariduses töötamisel on juhtunud?

„Kurbnaljakaks seikluseks ja kogemuseks võib pidada üht minu kõige suuremat koolitusel läbikukkumist aegade jooksul. Ilmselt oli aasta 1998. Tulin just Rootsist vabahariduskoolituselt – vaba maa ja vaba stiil, ägedad lektorid ja rõõmsameelne tihe avatud suhtlemine...

Paari päeva pärast pidin minema ETKA Andras korraldatud koolitusele liikmesorganisatsiooni juhtidele suhtekorraldust õpetama. See oli veebruarikuu, külm ja väga lumine. Minema pidin oma autoga Mõedakule, koolitus toimus suusabaasis. Kõike seda arvestades panin selga oma arvates väga stiilsed valged suusapüksid ja avara heleda džempri: sobivad nii avatud koolitusstiili kui ka ilma, autosõidu ja suusabaasiga.

Jõudsin veidi enne oma loengut kohale, sättisin oma slaidid arvutisse (arvuti ja dataprojektor olid tol ajal juba

olemas) ning läksin korraks välja, et vaim valmis panna. Koolitusruumi sisenedes mõistsin, et olen oma õpetamisega juba eos läbi kukkunud: kõigil õppijatel olid seljas ametlikud kostüümid: tume seelik ja revääridega jakk, õhukesed pluusid all, näoilme tõsine, õhkkond vaikne. Mina olin ilmselgelt süstemist väljas... Kõvasti pinguta-

des sain kuidagimoodi oma osaga hakkama. Tagasisidet mulle ei näidatud.

Tookord verinoor **Pille Vaher**, kes samal seminaril esines, oli kodutöö minust paremini teinud. Ajakirjanik ja diplomaatide kooli tudeng, nagu ta tookord oli, kandis Pille samasugust kostüümi nagu kõik koolitusest osavõtjad.

*Eesti keele õppijad
Keilas väljasõidul
2017.*

Eesti keele klubi vastlapäev Viimsi Rannarahva Muuseumis 2018.

Õppimas Rahvusraamatukogu mõnuses keskkonnas.

Sellest ajast saadik mõtlen koolitamisele minekul mitte väliskogemusest ja ilmaolust, vaid kuulajate ootustest.“

Sinu märkimisväärsamad ja olulisemad kogemused, mida oled õppinud selle aja jooksul?

„Igas koolituses on midagi üllatavat. Näiteks osalesin hiljuti koolitusel, kus lektor oligi klassikaline lektor. Istus suure laua taga, kõneles vaikselt ja aeglaselt, vaatas tihti oma pabereid – mingid pikad tekstid olid tal välja trükitud, küsimuste korral otsis kaua vastuseid neist samadest paberitest ja oma telefonist – neli akadeemilist tundi... Ja sai ülivõrdes tagasiside!“

Milliseid soovitusi ja näpunäiteid jagaksid oma kolleegile, kes on selle tee alguses?

„Õppijate hulgas on üha enam erivajadusega inimesi. Mul on hea meel, et nad õppima tulevad, aga ma pole valmis nende eripäraga arvestama. Usun, et see on uus väljakutse, millega just uued tulijad võivad teistest paremini hakkama saada.“

Uutel tulijatel on uus nägemus. Vanade olijate kogemusse ja õpetusse suhtutakse kriitiliselt, kaasa tuleb võtta vaid endale sobiv. Kuidas sobiv leida? Uurides, katsetades, leiutades.“

A stylized tree with a thick brown trunk and several branches extending upwards and outwards. The background is a solid light green color. In the bottom right corner, there are three horizontal lines: a blue line on top, a green line in the middle, and a blue line on the bottom.

LISA 1:

Eesti Vabaharidusliidu olulisemad projektid

Examen Europeaum (1999–2002). EVHLi esimene Euroopa koostööprojekt väljaspool Balti- ja Põhjamaid. Rahastas Socratese Programm: Adult Education/Grundtvig 1. Valmis Euroopa kultuuriloo kursuse programm.

Learning for Sharing (L4S) (1999–2003). Balti- ja Põhjamaade rahvusvaheline täiskasvanute koolitajate koolituse projekt. Pikema teekonna algus, mille tulemusena sündis vabahariduse õpetajate meistrikursuse õppekava.

A Good Adult Educator in Europe (AGADE) (2004–2007). Rahastas Socratese programm, Grundtvig 11. Töötati välja täiskasvanute koolitajate õppekava.

Õppimine parandab elukvaliteeti (ÕPE) (2006–2008). Euroopa Sotsiaalfondi koolitus- ja arendusprojekt. Koolitusteemadest olid ülekaalus tööturul vajalikud pehmed oskused: arvuti, võõrkeeled ja kommunikatiivsed oskused, samuti kunsti- ja kultuurikursused.

Becoming Adult Educators in the European Area (BAEA) (2008–2010). Projekti sisuks oli täiskasvanute koolitajate uuringu läbiviimine. Rahastas Euroopa Komisjoni Elukestva Õppe programm, EVHL osales partnerina. Uuriti täiskasvanute koolitajaks kujunemise võimalusi partnerriikides, koostati käsiraamat „The art of being adult educator: A handbook for adult educators-to-be“.

Programm „Täiskasvanute koolitus vabahariduslikes koolituskeskustes“ (2008–2012). Rahastasid Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik. Uuendati täiskasvanute koolitajate meistrikursuse õppekava, töötati välja juhtide täienduskoolituse õppekava ning alustati vabaharidusliku koolituse uuringu planeerimisega.

Põhja- ja Baltimaade koostööprogrammi NordPlus Adult mobiilsusprojektid (2008 – ...). EVHL tegeleb mobiilsusprojektide raames Eesti täiskasvanud õppijate õpirände koordineerimisega.

Also Me! (2010–2011). Nordplusi rahastatud koostööprojekti läbiv teema oli sotsiaalmeedia, selle võimalused ja ohud ning rakendamine täiskasvanute koolituses.

Outreach Empowerment Diversity (2011–2014). Eesmärgiks oli välja selgitada parim metoodika ühiskonna marginaalsete gruppide kaasamiseks õppimisse ja aktiivsesse ühiskonnaellu.

Know your Lifestyle – Introducing Sustainable Consumption in ‘2nd Chance’ Education (2012–2015) Euroopa Komisjoni projektis tutvustati täiskasvanud õppijatele globaliseerumisega seotud arenguid maailmas ja selle mõju nii loodusele kui ka meie igapäevaelule. Valmis neljast teemast koosnev õppematerjal, mida saab kasutada nii rahvaülikoolide kursustel kui ka täiskasvanute gümnaasiumides lisamaterjalina. Info: www.knowyourlifestyle.eu

Learn to Learn for Adult Returners (L2L4AR) (2013–2015). Grundtvigi õpikoostööprojekti fookuses olid õpioskused. Projekti koordinaator oli Leedu Täiskasvanuhariduse Assotsiatsioon, partnerid lisaks Eesti Vabaharidusliidule Saksamaalt, Hollandist, Portugalist ja Rootsist.

ERASMUS+ K1 mobiilsusprojekt „Vabahariduslike koolituskeskuste juhtide ja õpetajate enesetäiendamine fookusega madalama haridustasemega täiskasvanute õppele“ (2015–2017). Jätkus õpirände koordineerimine, perioodil toimus 22 mobiilsust.

Improving the effectiveness of adult education for disadvantaged groups (IMPADA) (2015–2017). Projekti fookuses olid ebasoodsamas olukorras olevate täiskasvanute õppega seonduvad küsimused: koolituste kvaliteet ja tulemuslikkus. Valmisid enesehindamise raamistik, parimate praktikate kogumik ja koolituskeskuste andmebaas. Projekti rahastas ERASMUS+ K2 programm. Info: www.impada.eu ja www.impadanetwork.eu

Ettevõtlik õppija (2016–2019). Projekti raames toimuvad koolitused arendavad õpioskust, algatusvõimet, ettevõtlikkust ja sotsiaalseid oskusi.

Õpioskus kui võti õppesse (2016–2019). Koolitused loovad võimaluse eluks ja tööks vajalike õpioskuste ja sotsiaalsete pädevuste arendamiseks.

Inspiring Guide for Learn to Learn (2016–2017). Projekti fookus oli õpioskustel ja õppija oskustel ise hinnata oma õpioskusi. Valmis enesehindamise küsimustik vähemate õpioskustega õppijale ja esialgne versioon hindamisprotsessi läbiviimise metoodikast. Info: www.learntolearn.eu

Taking to the Top – Adult Education on the Journey (2016–2017). Projekti partnerid kaardistasid täiskasvanute koolitajate õpivajadused, mille alusel koostati täiskasvanute koolitajate täiendusõppe kava. Valmis esialgne versioon rahvusvahelise koolitajate koolituse raamõppekavast. Projekti koordinaator oli ETKA Andras.

Prioriteetsete võtmepädevuste arendamine (2016–2019). Koolituste fookus on õpi-, võõrkeelte- ja sotsiaalsedel oskustel ning digipädevusel.

Prioriteetsete võtmepädevuste arendamine (2018–2020). Koolituste fookus on õpi-, võõrkeelte- ja sotsiaalsedel oskustel ning digipädevusel.

A stylized tree with a brown trunk and branches, set against a light green background. The tree is positioned on the right side of the page, with its trunk extending from the bottom right towards the top right. The branches spread out towards the top left. The background is a solid light green color.

LISA 2: Eesti Vabaharidusliidu liikmed

Abja Koolituskeskus

Veski 1, Abja-Paluoja, 69403 Viljandimaa

Tel 436 4414, 5811 8872

sirjerist@gmail.com

www.abjakoolitus.ee

AHL Pärnumaa Keskus

Esplanaadi 10-503, 80014 Pärnu

Tel 443 1098

ahl.parnu@mail.ee

AHL Tartu Keskus

Lutsu 14a, 51006 Tartu

Tel 509 8606

info@ahltartu.ee

www.ahl-tartu.ee

Alu Rahvaõpistu Selts

Pk 9, Keskkooli 1a, 79512 Rapla

Tel 485 6438

alu.rahvaopistu@mail.ee

<https://alurahvaopistu.ee>

Avatud Hariduse Liit

Lutsu 14a, 51006 Tartu

Tel 744 1822

ahl@ahl.ee

www.ahl.ee

Eesti Folkloorinõukogu

Vene 6, 10123 Tallinn

Tel. 534 94 174

folkloorinoukogu@folkloorinoukogu.ee

www.folkloorinoukogu.ee

Eesti Genealoogia Selts

Kastani 25, 10912 Tallinn

Tel 501 6860

raivoma@gmail.com

www.genealoogia.ee

Eesti Haridusfoorum

Narva mnt 25-410, 10120 Tallinn

haridusfoorum@haridusfoorum.ee

www.haridusfoorum.ee

Eesti Harrastusteatri Liit

Vene 6, 10123 Tallinn

Tel 646 4080, 5666 6392, faks 631 3596

oomer.kristiina@gmail.com

www.harrastusteatriid.org

Eesti Külaliikumine Kodukant

Sirge 2, 10618 Tallinn

www.kodukant.ee

[Kodukandi koolituskeskus](#)

koolitus.kodukant.ee

Eesti Pärimusmuusika Keskus

August Pulsti Õpistu
Tasuja pst 6, 71011 Viljandi
Tel 434 3061
Mare.lilienthal@folk.ee
www.folk.ee/opistu

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing

Tõnismägi 2, 10122 Tallinn
Tel. 630 7427, faks 630 7429
ela@nlib.ee
<http://eru.lib.ee>

Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit

Pikk 22, 10133 Tallinn
Tel 660 4772, tel/faks 631 4076
info@folkart.ee
www.folkart.ee

Eesti Rahvapärimuse Kool

Ringtee 9-7
50105 Tartu
Tel 5649 2650
terje.parimuskool@gmail.com
www.parimuskool.ee

Eesti Rahvaülikoolide Liit

Pepleri 4, 51003 Tartu
maire@rahvaylikool.ee
heli.kaldas@hru.ee
rahvaulikoolideliit.ee

Liikmed:

Haapsalu Rahvaülikool
Hiiumaa Rahvaülikool
Jõgeva Koolituskeskus
Kunderi Rahvakool
Kuressaare Rahvaülikool
Ontika Koolituskeskus
Paide Rahvaülikool
Põlvamaa Rahvaülikool
Pärnu Rahvaülikool
Tallinna Rahvaülikool
Tartu Rahvaülikool
Võrumaa Rahvaülikool

Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit

Kakumäe tee 37a, 13516 Tallinn
Tel 660 5067, 5667 1222
evpit@vaimukad.ee
www.vaimukad.ee

Elva Koolituskeskus

Jaani 7, 61507 Elva

Tel 516 7362

knoorkoiv@gmail.com

elvakoolitus.ee

EPL Tallinna Kolmanda Nooruse Rahvaülikool

metsik13@gmail.com

www.kolmasnoorus.ee

Gustav Adolfi Sihtasutus

Suur-Kloostri 16, 10133 Tallinn

Tel 627 4065

info@gakk.ee

www.gakk.ee

Huvikeskuste Juhtide Kogu HAKK

Uus 56, 50606 Tartu

Tel 650 3561, faks 650 3563

heli@annenk.tartu.ee; hakk@hakk.ee

www.huviharidus.ee

Imavere Sotsiaalkapital

Viljandi mnt 11, 72401 Imavere küla, Järvamaa

Tel 527 9350

ada.nommkyla@imaverevv.ee

www.imaveresotsiaalkapital.ee

Jakob Hurda nim Põlva Rahvahariduse Selts

Kesk 16, 63308 Põlva

Tel 799 5157, 5190 4396

polva.rhs@mail.ee

www.polvarahvakool.eu

Juhan Kunderi Selts

Pikk 29, 44307 Rakvere, Lääne-Virumaa

Tel 324 0651

kunderi.rahvakool@mail.ee

www.kunderiselts.eu

Jõgeva Koolituskeskus

Kurista küla, 48313 Jõgeva vald, Jõgevamaa

Tel 520 7409

info@jogevakoolitus.eu

www.jogevakoolitus.eu

Kersti Võlu Koolituskeskus (toetajaliige)

Kooli 7, Jõhvi 41533

www.kvkoolitus.ee

Koeru Haridus- ja Kultuuriselts

Paide tee 3, 73001 Koeru, Järvamaa

Tel/faks 3863 377; 523 3365

yllej@koeru.edu.ee

www.koeruhks.eu

Kohila Koolituskeskus

Viljandi mnt 37, 79804 Kohila, Raplamaa

Tel 483 3495, 58188568

info@tohisoo.edu.ee

www.tohisoo.edu.ee

Koostöökoda

Anija mõis, 74411 Anija vald, Harjumaa

Tel 608 4325, 5804 1270

info@koostyykoda.ee

www.koostyykoda.ee

Kose Kunstikeskus MTÜ

Hariduse tn 2a, 75101 Kose, Harjumaa

Tel 675 6226

Kosekunstikeskus@gmail.com

www.kosekunstikeskus.edu.ee

KG Koolituskeskus OSILIA

Nooruse 1, 93815 Kuressaare

Tel 455 6576, 509 3105

osilia@oesel.edu.ee

www.oesel.ee/osilia

Kuusiku Mõis MTÜ

Mõisa tee 7, Kuusiku alevik, Rapla vald

villems.terje@gmail.com

Lasva Käsitööselts

65401 Lasva, Võrumaa

Tel/faks 789 8321, 527 2225

sirje.kuuseorg@gmail.com

www.lasvaopistu.ee

Lihula Rahvaülikool

Linnuse tee 1, 90303 Lihula, Läänemaa

Tel 477 1221, faks 477 8191

rahvaylikool@gmail.com

www.rahvaulikool.ee

Lõuna-Eesti Koolituskeskus MTÜ

Abja-Paluoja, Mulgi vald, Viljandimaa 69402

info@lekoolitus.ee

Lüllemäe Rahvaõpistu

68116 Lüllemäe, Valgamaa

Tel/faks 769 7245, 5330 1511

enekaas@gmail.com

www.opistu.net.ee

MTÜ Meie Kalamaja

Karjamaa 18, 10416 Tallinn

meiekalamaja@gmail.com

www.meiekalamaja.org

MTÜ Selts Raeküla

Lembitu 1, Pärnu 80028

Tel 5567 1766

koolitus@raekylavanakool.ee

www.raekylavanakool.ee

Muhu InSEA MTÜ

Muhu vald, Saare maakond

margetta@gmail.com

www.facebook.com/loovuspesa/?fref=ts

Paide Täiskasvanute Keskkool

Paide Rahvaülikool

Lai 33, 72720 Paide

Tel 5349 4224

www.paidetk.ee

Põltsamaa Kunstiselts

Lossi 1, 48103 Põltsamaa, Jõgevamaa

Tel 775 1168

ethel@universal.ee

www.kunstikool.ee

Pärnu Vabahariduskeskus SA

Karja 42, 80018 Pärnu

Jana Trink Erakool

Janseni 7a, 80032 Pärnu

Tel 4431006; 5626 4884

<https://www.janatrinkerakool.ee/vabahariduskeskus>

Pärnu Vanalinna Koolituskeskus

Hospitali 22, Pärnu

Tel 565 3927

vanalinnakoolituskeskus@gmail.com

www.vlkoolituskeskus.ee

Rahvakultuuri Keskus

Leola 15a, 71020 Viljandi

J. Vilmsi 55, 10147 Tallinn

Tel 600 9291

keskus@rahvakultuur.ee

www.rahvakultuur.ee

Rahvakunsti Klubi

Kalevipoja 10, 13623 Tallinn

Tel 600 1424, 5272039

juhatus@rahvakunstiklubi.ee

www.rahvakunstiklubi.ee

Rapla Käsitöö- ja Kunstiselts

Tel 505 2100

ivi.sark@gmail.com

www.raplakunstiselts.ee

Räpina Vabahariduse Ühendus

Pargi 28, 64505 Räpina, Põlvamaa

Tel/faks 796 2684, 5698 9574

rapina.vhy@gmail.com

www.vhy.rapina.ee

Rääma Noorte Ühing Noorus

Roheline 1b, 80036 Pärnu

Tel 445 0070, 514 3726

info@noorusemaja.ee

www.noorusemaja.ee

Saaremaa Kunstistuudio

Lossi 5, 93816 Kuressaare

Tel 453 3748, 511 6740

info@kunstistuudio.ee

www.kunstistuudio.ee

Tarbekunstiselts CDE

Vene 6, 10123 Tallinn

Tel 520 5932

keraamika.cde@gmail.com

www.facebook.com/Tarbekunstiselts-CDE-167237253369741/

Tartu Haritlaste Liit

Kaunase pst 5–33, Tartu

Tel 5525008

aljakob12@gmail.com

www.thl.ee

Tartu Maanaiste Liit

Poe 10, 51004 Tartu

Tel 5341 2408

tartumaanaisteliit@gmail.com

www.tartumaanaisteliit.ee

Teadvel Erakool

Talve 40, 93816 Kuressaare

tel 529 2230

teadvel@hotmail.com

www.teadvel.ee

Tervise Arengu Instituut

Hiiu 42, 11619 Tallinn

Tel 659 3925, 517 9850

www.tai.ee

THINK Eesti MTÜ

Toompuistee 10, 10137 Tallinn

kylliki@think.ee

www.think.ee

TK & Partnerid Koolituskeskus

Vee 2, 80011 Pärnu

info@tkpartnerid.ee

www.tkpartnerid.ee

VAT Teater

Uus 5, 10111 Tallinn

Tel 645 0959

vat@vatteater.ee

www.vatteater.ee

Viru Koolituskeskus

Järveküla tee 73-1, 30322 Kohtla-Järve, Ida-Virumaa

Tel 334 5272

leonora.melder@gmail.com

www.virukoolituskeskus.ee

Virumaa Koolituskeskus

Tammemäe tee 7, 41550 Jõhvi vald, Ida-Virumaa

Tel 335 2720, 551 5532

Info@virko.ee

www.virko.ee

Viljandimaa Rahvakunstiühing

Tallinna 5, 71020 Viljandi

Tel 529 0617

rahvakunst@hot.ee

www.vmrky.ee

Õppekeskus TÕRU

Tõravere, 61602 Nõo vald, Tartumaa

Tel 741 0285, 741 0159, faks 741 0478

reet.valgmaa@gmail.com

www.tõrukoolitus.ee

Ühing Viljandi Rahvakoolitus

Sakala 1, 70101 Viiratsi, Viljandimaa

Tel/faks 434 7068, 515 8070

sirje@vykk.ee

www.viljandirahvakoolitus.eu

Liikmete nimekiri seisuga september 2019

E-raamatu väljaandmist
on toetanud
Eesti Kultuurkapital